

ჩემი სამყარო

შურნალი ახალგაზრდებისათვის

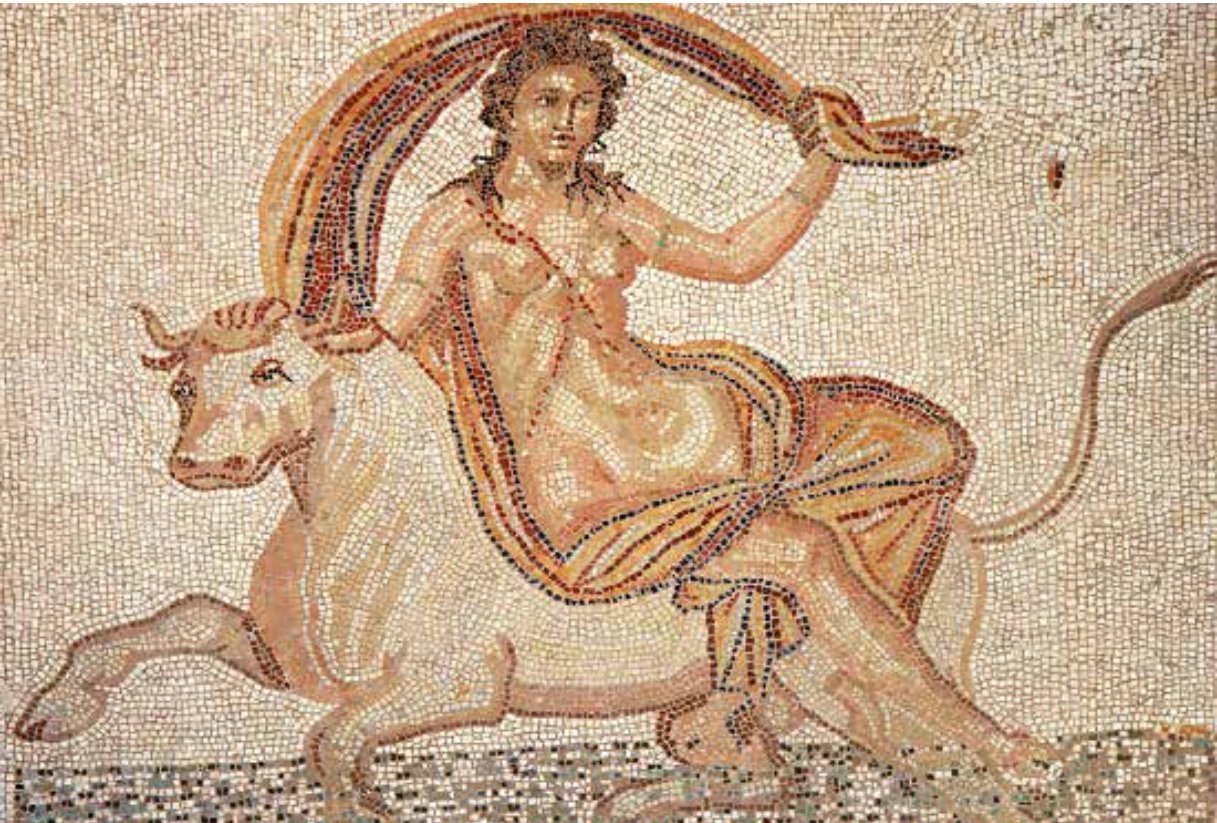
როგორ ერთიანდებოდა ევროპა

თქვა ფარულაჲ

ევროპა არის კონტინენტის ნაწილი, რომელსაც ჩრდილოეთით ყინულოვანი ოკეანე აკრავს, დასავლეთით – ატლანტიკის ოკეანე, სამხრეთით – ხმელთაშუა ზღვა, შავი ზღვა, კუმა-მანიჩის ღრმული და კასპიის ზღვა, ხოლო ევროპის აღმოსავლეთი საზღვარი ურალის ქედსა და მდინარე ემბას გასდევს. ეს არის ევროპის გეოგრაფიული განსაზღვრება, მაგრამ დღეს სიტყვა ევროპა აშკარად უფრო მეტს გვეუბნება, ვიდრე ეს გეოგრაფიული აღწერილობა.

ევროპა დიდი ტერიტორიაა, სადაც სხვადასხვა ენაზე მოლაპარაკე ადამიანები ცხოვრობენ. ისინი საპასპორტო კონტროლის გარეშე გადადიან ქვეყნიდან ქვეყანაში და მოგზაურობისას შეიძლება ფულის გადახურდავებაც კი არ დასჭირდეთ (ევროკავშირის 18 ქვეყანას საერთო ფული – ევრო – აქვს). ევროკავშირის მოქალაქეებს მეზობელ ან არც მთლად მეზობელ ქვეყანაში სწავლის, მუშაობის და ცხოვრების უფლებაც აქვთ.

ასე ერთ ოჯახად რომ იცხოვროს ამდენმა ერმა, აუცილებელია, ისინი იზიარებდნენ გარკვეულ პოლიტიკურ ფასეულობებსა და იდეალებს. საუკუნეთა განმავლობაში არსებობდა არაერთი პოლიტიკური, რელიგიური თუ კულტურული ფაქტორი, რომელთაც შექმ-

ევროპა და ზევსი, რომაული მოზაიკა, II-III სს.

ნეს დღევანდელი ევროპა. ფიქრობენ, რომ თავისუფლებაა ის იდეალი, რომელიც ყველა ეპოქის ევროპას საერთო აქვს. ოდიტგანვე სწორედ თავისუფლების პატივისცემა და სიყვარული განასხვავებდა ევროპას დანარჩენი მსოფლიოსგან.

დღეს ძნელი გასარკვევია გეოგრაფიული სახელი ევროპა როგორ უკავშირდება ფინიკიის მეფის მშვენიერ ასულს – ევროპას, რომელიც, ბერძნული მითის მიხედვით, ზევსმა ფინიკიიდან გაიტაცა. არსებობს სხვადასხვა მოსაზრება, თუ რას უნდა ნიშნავდეს ევროპა. ერთი რამ შეიძლება ითქვას დანამდვილებით – ეს სიტყვა ქალის სახელიც იყო და გეოგრაფიულიც. სხვადასხვა დროს და სხვადასხვა ხალხისთვის ევროპა სხვადასხვა ტერიტორიას ერქვა.

ძველი ბერძნული წყაროები (ძვ. წ. V ს.) ევროპად საბერძნეთს და მისგან დასავლეთით მდებარე ტერიტორიებს მოიაზრებენ. ამ დროს ბერძენი ავტორები უკვე იმაზეც ამახვილებენ ყურადღებას, რომ ევროპელები, აზიელები და აფრიკელები ხასიათითა და ტრადიციებით განსხვავდებიან ერთმანეთისგან. მეტიც – აღნიშნავენ, რომ ევროპული ათენი (დემოკრატიული ქალაქი-სახელმწიფო ანტიკურ საბერძნეთში) თავისუფლების სიმბოლოა, ხოლო აზიაში სპარსეთის მმართველი დესპოტია და კანონებს პატივს არ სცემს. ჰიპოკრატე (ძვ.წ. 400 წ.) წერს, რომ ევროპელები ბრძოლაში უფრო მამაცები და შეუპოვრები არიან, ვიდრე აზიელები. ამას სწავლული იმით ხსნის, რომ ევროპასა და აზიაში სხვადასხვანაირი კლიმატია და, გარდა ამისა, თავისუფალ ევროპელებს მეტი სტიმული აქვთ თავდადებისთვის.

I-II საუკუნეებში რომის იმპერიაში, ეგვიპტიდან შავ ზღვამდე, ნელ-ნელა ვრცელდება ქრისტიანობა. აზიაში აღმოცენებულმა ამ მოძღვრებამ თავისუფლების ახლებური ხედვა

ტარიკ იბნ ზია, XIX ს.-ის ილუსტრაცია

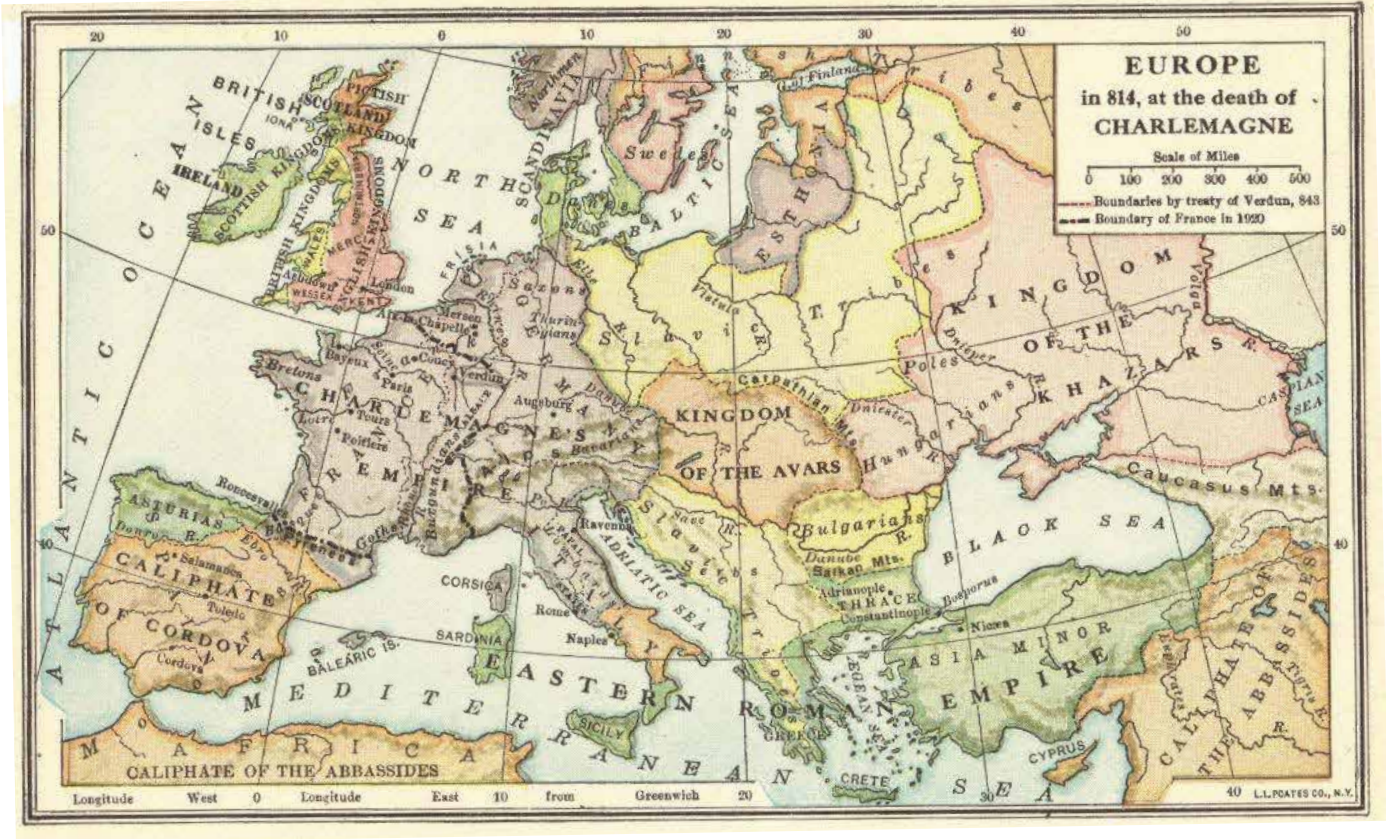
შესთავაზა ევროპას და გაითავისა ბერძნულ-რომაული ჰუმანიზმის ბევრი იდეა. ქრისტიანობამ ყველაზე მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა ევროპის პოლიტიკური და კულტურული რაობის შექმნაში. საუკუნეების განმავლობაში ქრისტიანობა ევროპის გამაერთიანებელი იდეოლოგია იყო, თუმცა განხეთქილების მიზეზიც არაერთხელ გამხდარა.

711 წელს არაბმა გენერალმა ტარიკ იბნ ზიამ გიბრალტარის სრუტე გადალახა და თავისი ჯარი დღევანდელი ესპანეთის ტერიტორიაზე გადასვა. გარდა ესპანეთისა, მაჰმადიანი დამპყრობლები ფრანკთა ტერიტორიებსაც უტევდნენ. 732 წელს კოროდოვას (დღეს ესპანეთი) არაბმა მმართველმა ბორდოზე (დღეს საფრანგეთი) გაილაშქრა და მეფე ეუდესი დაამარცხა. ეუდესმა დახმარებისთვის ფრანკთა მეფე კარლოს მარტელს მიმართა. კარლოს მარტელის მრავალეროვანმა ჯარმა ტურთან (დღეს საფრანგეთი) გამართულ ბრძოლაში არაბები დაამარცხა. ისტორიკოსთა აზრით, რომ არა ქრისტიანული კოალიციის ეს გამარჯვება, საეჭვოა, შეინარჩუნებდა თუ არა ევროპა ქრისტიანობას.

ტურის ბრძოლის მომსწრე მემატიანე კოალიციურ ჯარს ევროპელების არმიად მოიხსენიებს. ეს კამპანია ევროპული ერთსულოვნების ერთ-ერთ პირველ გამოვლინებად შეიძლება ჩაითვალოს, თუმცა ამის შემდეგ ტერმინი ევროპელი კარგა ხნით იკარგება.

კარლოს მარტელი ტურთან ბრძოლაში, 732 წელი, მხატვარი კარლ შტიებენი (1834-1837)

კარლოს დიდის დროინდელი ევროპა

VIII საუკუნის ბოლოსთვის ევროპის მნიშვნელოვანი ნაწილი უკვე გაქრისტიანებული იყო. ზოგიერთი სასულიერო თუ საერო მოღვაწე თვლიდა, რომ ჩამოყალიბდა საზოგადოება, რომელსაც სჭირდებოდა საქრისტიანოს დამცველი და უფლის ნების აღმსრულებელი მონარქი. რომის პაპის გადანყვეტილებით, 800 წელს კარლოს დიდად წოდებული ფრანკთა მეფე რომის წმინდა იმპერიის მმართველად აკურთხეს. კარლოს მეფეს იმდროინდელი პოეტები ევროპის მამას უწოდებენ, მაგრამ ევროპის ამგვარი პოლიტიკური გაგება მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევებში იჩენს თავს; მაგალითად, ზემოხსენებული ტურის ბრძოლაში, კარლოს დიდის კურთხევისას და ლეხფელდის (დღეს გერმანია) ბრძოლაში, როდესაც, 955 წელს, გერმანთა მეფემ ოტო დიდმა მომთაბარე უნგრელები დაამარცხა, თანამედროვეებმა მას ევროპის განმათავისუფლებელი უწოდეს.

X საუკუნეში ხმელთაშუაზღვისპირეთის დასავლეთი ნაწილი და ბევრი კუნძული არაბებს აქვთ დაპყრობილი. აღმოსავლეთით ბიზანტია დიდი გაჭირვებით ახერხებს უკან დაახევინოს მაჰმადიანებს. მაგრამ XI საუკუნეში თურქ-სელჩუკთა აღზევებამ მეტად დაამძიმა სიტუაცია. თურქებმა ეგვიპტის ხალიფას სირია და იერუსალიმი წაართვეს, ხოლო ბიზანტიის იმპერატორს – მცირე

კარლოს დიდის მეფედ კურთხევა, მხატვარი ჟან ფუკე, (1455-1460)

თომა აკვინელი, მხატვარი კარლო კრიველი, XV ს.

აზია. ამკარა იყო, რომ საქრისტიანოს საფრთხე შეეკმნა. 1095 წელს ბიზანტიის იმპერატორმა რომის პაპთან დიპლომატიური მისია გაგზავნა და მაჰმადიანთა წინააღმდეგ ბრძოლაში დახმარება სთხოვა. სწორედ ამ ამბავს მოჰყვა პირველი ჯვაროსნული ლაშქრობა, რომელშიც ევროპის სახელმწიფოთა მოქალაქეები მხარდამხარ იბრძოდნენ საერთო მტრის წინააღმდეგ.

XII-XIII საუკუნეებში ევროპის მოსახლეობის გაქრისტიანება დასრულებული იყო. კათოლიკურმა ეკლესიამ კარგად გაიდგა ფესვები ევროპის მთელ ტერიტორიაზე. სწორედ ეკლესია იყო ევროპის გამამთლიანებელი პირველი ინსტიტუტი. თეოლოგი თომა აკვინელი (1224-1274) სიცილიის სამეფოში (იტალია) დაიბადა, სწავლობდა პარიზისა (საფრანგეთი) და კელნი (გერმანია), ხოლო მუშაობდა პარიზისა და ნეაპოლის (იტალია) უნივერსიტეტებში. ევროპაში დღეს მუშახელის ამგვარი გადაადგილება არავის უკვირს. როგორც ჩანს, მაშინაც ევროპა გარკვეულწილად უკვე გამთლიანებული იყო. მაშინ ეკლესია განაგებდა ხელოვნების, მეცნიერების, განათლების საქმეებს და საავადმყოფოებსაც კი. ბევრ ადამიანს (ნუნციებს, მოსამართლეებს, ლეგატებს), ვინც ამა თუ იმ სახით ეკლესიის სამსახურში იყო, სხვადასხვა

ქვეყანაში უხდებოდა მუშაობა ან სწავლა. ამრიგად, შუა საუკუნეებში კათოლიკურ ეკლესიას უკვე ჰქონდა პანევროპული ადმინისტრაციული ქსელი, რომელიც ევროპის ყველაზე განაპირა რეგიონებსაც კი მოიცავდა.

XIV-XV საუკუნეებში ევროპამ გამოიარა ეკონომიკური, პოლიტიკური და რელიგიური კრიზისები, სამოქალაქო დაუმორჩილებლობა და შავი ჭირი, რომელმაც მოსახლეობის დიდი ნაწილი განყვიტა. 1378-1417 წლებში კათოლიკურ ეკლესიას ორი პაპი ჰყავდა, რამაც, ბუნებრივია, დაარღვია პანევროპული ადმინისტრაციული ქსელი. მართალია, ეკლესიის მონოლითურობას ბზარი გაუჩნდა, მაგრამ სწორედ ამ პერიოდში საქრისტიანომ გეოგრაფიული განსაზღვრება შეიძინა. რომის პაპის პიუს მეორის (XV ს.) ნაშრომებში ცნებანი – ქრისტიანული რესპუბლიკა და ევროპა – უკვე სინონიმებია.

იმავე პერიოდში მთელი ევროპის საგანმანათლებლო დაწესებულებებში დაიწყო კლასიკური ეპოქის ბერძენი და რომაელი ავტორების ნაშრომების და კლასიკური ენების (ძველი ბერძნული და ლათინური) გაძლიერებული შესწავლა. ამ სასწავლო პროგრამას, რომელიც ევროპის ყველა სკოლაში იყო დანერგილი, „ჰუმანიტას“ ერქვა. ამგვარად, XVI საუკუნის ევროპაში გაჩნდა კიდევ ერთი სულსკვეთება, რომელიც ყველა განათლებულ ევროპელს აერთიანებდა – კლასიკური ჰუმანიზმი. მართალია, ცოტანი იყვნენ ისინი, ვინც კლასიკური განათლება მიიღო და ჰუმანიზმის მაღალ იდეალებს ეზიარა, მაგრამ მათ დიდი გავლენა

მოახდინეს ევროპის ერთობის იდეის ჩამოყალიბებაზე. იმ დროს უკვე ჩვეულებრივი ამბავი იყო კლასიკური ტერმინის – ევროპის – გამოყენება.

ამავდროულად, ნელ-ნელა ყალიბდება ევროპის პოლიტიკური სახეც-ფლორენციელი (დღეს იტალია) სახელმწიფო მოხელისა და მოაზროვნის ნიკოლო მაკიაველის (1469-1527) თხზულებაში „მთავარი“ პირველად წარმოჩნდა ევროპის რაობა რელიგიური კონტექსტის გარეშე, წმინდა პოლიტიკური თვალსაზრისით.

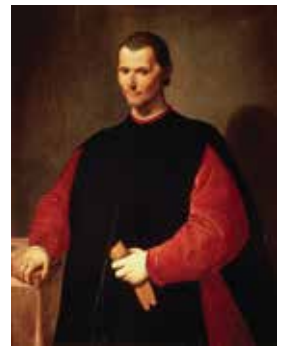
XV საუკუნის მეორე ნახევარში იტალიის ტერიტორიაზე ოთხი ძლიერი სახელმწიფო იყო. მილანმა, ფლორენციამ და ნეაპოლმა შექმნეს ალიანსი, რათა საერთო ძალით დაეცვათ თავი ვენეციისგან (მილანი, ფლორენცია და ნეაპოლი ერთად ქმნიდა ვენეციის საპირწონე ძალას). მას აქეთ დღემდე იყენებენ ძალთა ბალანსს, როგორც მშვიდობის შენარჩუნების ერთ-ერთ ხერხს. ამ მიზნით ევროპაში სხვადასხვა დროს არაერთი ალიანსი შეიქმნა.

XV-XVI საუკუნეებში ზღვაოსნობის განვითარებამ მოიტანა ახალი კონტინენტების აღმოჩენა და დაპყრობა. გაჩნდა ახალი რეალობა ევროპის საზღვრებს მიღმა და ამ კონტექსტში უფრო აქტუალური გახდა ევროპის პოლიტიკური თუ კულტურული თვითგამორკვევის საკითხი.

ჰუმანიზმის ნაკვალევზე XVII საუკუნეში იბადება ახალი ინტელექტუალური მიმდინარეობა – განმანათლებლობა. XVII-XVIII საუკუნეებში განმანათლებელთა ნააზრევი გავლენას ახდენს ხელოვნების, ფილოსოფიური და პოლიტიკური აზროვნების განვითარებაზე მთელ ევროპაში. ამ ეპოქაში უკვე ბევრს ფიქრობენ და ლაპარაკობენ პოლიტიკურ ევროპაზე, იმაზე, თუ რა ამთლიანებს თუ ხლეჩს ევროპას, რა მნიშვნელობა აქვს ხელისუფლების გადანაწილებას და რეგიონში ძალთა ბალანსს.

ფრანგი ფილოსოფოსი მონტესკიე (1689-1755) ევროპის ახლებურ განსაზღვრებას გვთავაზობს, დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს პოლიტიკურ ევროპას და მას საქრისტიანოსგან მიჯნავს. ევროპის მთავარ უპირატესობად ის თავისუფლების იდეას მიიჩნევს; იმას, რომ ევროპამ, აზიისაგან განსხვავებით, არ იცის დესპოტიზმი. მონტესკიე იმაზეც ლაპარაკობს, რომ თავისუფლებისთვის აუცილებელი წინაპირობაა საშინაო პოლიტიკაში ძალაუფლების გადანაწილება.

ფრანგი მწერალი ვოლტერი (1694-1778) მიიჩნევს, რომ ქრისტიანული ევროპა შეიძლება აღვიქვათ, როგორც სახელმწიფოების დიდი თანამეგობრობა. ამ სახელმწიფოებს შეიძლება აქვთ მმართველობის სხვადასხვა სისტემა, მაგრამ ისინი რალაცით მაინც უკავშირდებიან ერთმანეთს. მიუხედავად სხვადასხვა ქრისტიანული განშტოებისა, ევროპულ სახელმწიფოებს საერთო რელიგია აქვთ. ყველა სახელმწიფოს აქვს ერთნაირი პრინციპები პოლიტიკასა და სამოქალაქო სამართალში; პრინციპები, რომელთაც სხვაგან ვერსად ნახავთ მსოფლიოში. სწორედ ამ პრინციპების გამო ევროპაში სამხედრო ტყვეები მონები არ არიან, პატივს სცემენ მონინააღმდეგე ქვეყნის ელჩებს და ცდილობენ შეინარჩუნონ ძალთა გონივრული ბალანსი.

ნიკოლო მაკიაველი (1469-1527), მხატვარი სანტი დი ტიტო

მონტესკიე (1689-1755), უცნობი მხატვრის ნამუშევარი

ვოლტერი (1694-1778), მხატვარი ნიკოლა დე ლარჟილიერი

თავისუფლება ბარიკადებზე (1830), მხატვარი ეჟენ დელაკრუა (1798-1863) – თავისუფლების ალეგორიულ ფიგურას ხელში უჭირავს ახალი საფრანგეთის სიმბოლო – სამფეროვანი დროშა – თავისუფლება, თანასწორობა და ძმობა.

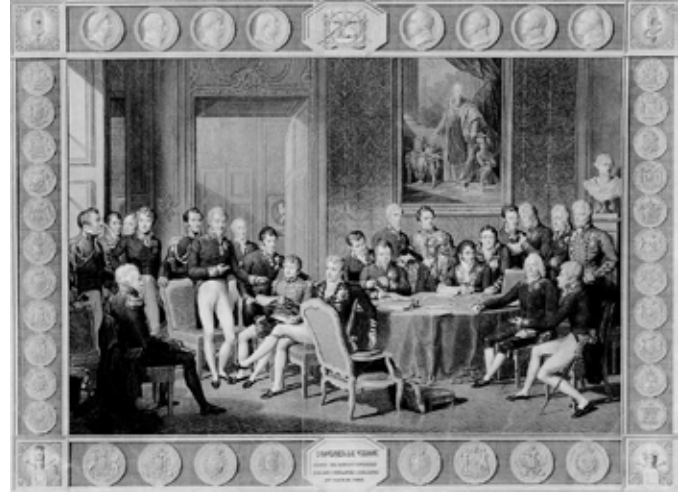
XVIII საუკუნის ბოლოსთვის ევროპელთა აღმატებულობის განცდა „ცივილიზებულობის“ იდეას ეფუძნებოდა. სწორედ ამ ეპოქიდან იღებს სათავეს ტერმინი „ევროპული ცივილიზაცია“, რომელიც განმანათლებლებს ესმოდათ, როგორც იდეალური სახელმწიფოსკენ სწრაფვის პროცესი.

1789 წელს ევროპის ცივილიზაციას საფრანგეთის რევოლუცია დაატყდა თავს. ამ რევოლუციის იდეოლოგიის მიხედვით, ადამიანი იყო მსოფლიოსა და საკუთარი ქვეყნის მოქალაქე; ამ ორს შორის ევროპისთვის ან ევროპული ერთსულოვნებისთვის ადგილი არ რჩებოდა.

ამ რევოლუციის შემდეგ ევროპას კიდევ ერთმა ქარიშხალმა გადაუარა საფრანგეთის იმპერატორის ნაპოლეონ ბონაპარტის სახით. ნაპოლეონის დამპყრობელმა ომებმა ბუნებრივად გამოიწვიეს რევოლუციური იდეოლოგიისა და ინსტიტუტების გავრცელება მთელ ევროპაში. ისე რომ, ამ ეპოქის ევროპის გამაერთიანებელი რევოლუციური სულისკვეთება იყო.

თავად ნაპოლეონს ჰქონდა თავისებური ხედვა ევროპის ინტეგრაციისა. მას უნდოდა შეექმნა „ევროპის ასოციაცია“, სადაც იქნებოდა „საერთო ევროპული კოდექსი, საერთო ევროპული სასამართლო, რომელიც მოაწესრიგებდა ყველა ხარვეზს“. ის საერთო ფულზეც კი ლაპარაკობდა. 1815 წელს ვატერლოოს (დღეს ბელგიაში) ბრძოლაში ნაპოლეონი საბოლოოდ დამარცხდა. ფრანგულმა დროშამ ევროპა ვერ გააერთიანა. ნაპოლეონის ტირანიამ კი მის მიერ დაპყრობილ ქვეყნებში ნაციონალისტური იდეები გამოაღვიძა.

როგორც ერთი ისტორიკოსი წერს, პოლიტიკური ევროპა „გაჩნდა და გამყარდა უფრო მეტად კონფლიქტისა თუ განხეთქილების და არა კონსენსუსის ან მშვიდობის შედეგად“. ნაპოლეონის ომებით ანიოკებული ევროპის დასალაგებლად და შემდგომში ლიბერალური მოძრაობის შესაკავებლად შეიქმნა (1814-1815) პირველი ყველაზე ფართომასშტაბიანი გაერთიანება – ვენის კონგრესი. ამ ასამბლეაზე ევროპის პატარა სახელმწიფოებიც იყვნენ წარმოდგენილი, მაგრამ გადაწყვეტილების მიმღები ხუთ დიდი ქვეყანა იყო (ინიციატორი ავსტრია, პრუსია, რუსეთი, დიდი ბრიტანეთი და საფრანგეთი). ვენის კონგრესის მიერ დაკანონებული ახალი საზღვრები ევროპამ თითქმის უცვლელად შეინარჩუნა ორმოცი წლის მანძილზე. ამ საერთაშორისო ასამბლეამ გააფორმა რამდენიმე მნიშვნელოვანი შეთანხმება დიპლომატიური ურთიერთობის და მდინარეებზე თავისუფალი ნავიგაციის შესახებ, დეკლარაციით დაუჭირა მხარი მონებთ ვაჭრობის აკრძალვას.

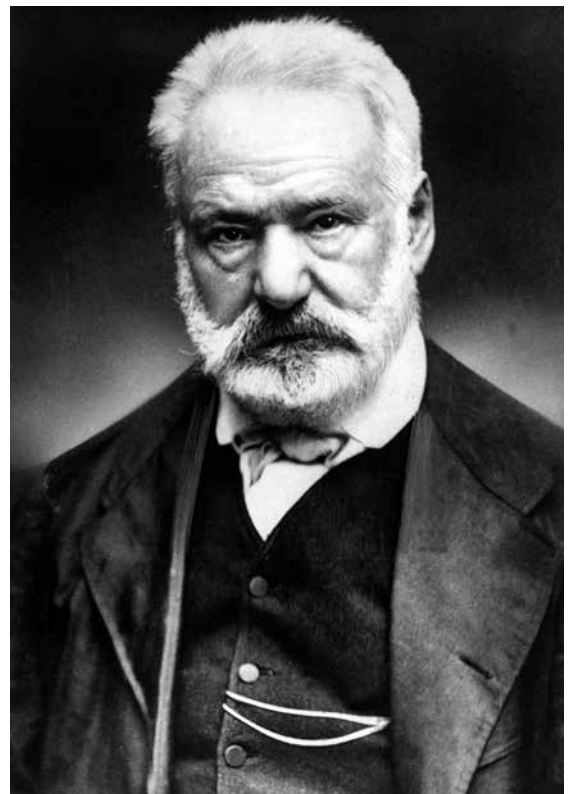
ვენის კონგრესი, გამოსახული არიან ყველა მონაწილე ქვეყნის წარმომადგენლები

ვენის კონგრესი იყო ერთგვარი საერთაშორისო ფორუმი, ის თანამედროვე საერთაშორისო ორგანიზაციებს (გაერო, ნატო, ევროკავშირი) გავლენითა და ეფექტურობით ვერ შეედრებოდა, მაგრამ მაინც მისი შექმნა იყო ძალიან მნიშვნელოვანი ნაბიჯი ევროპის ინტეგრაციის გზაზე და სიახლე საერთაშორისო ურთიერთობაში.

XIX საუკუნის მეორე ნახევრისთვის ევროპაში რომანტიკული იდეალიზმის ეპოქა დამთავრდა. პოლიტიკურ აზროვნებაში რეალიზმმა იმძლავრა.

ამ პერიოდის სულისკვეთებას ევროპის იდეასთან მიმართებით კარგად გამოხატავს ქვემოთ მოთხრობილი ამბავი. ბისმარკს, გერმანიის კანცლერს (1871–1890), ინგლისის ელჩმა ჰკადრა, რომ „ევროპა არ დაუშვებდა გერმანიის გეგმების განხორციელებას“. პასუხად ბისმარკმა იკითხა – „ვინ არის ევროპა?“ გერმანიის კანცლერის სიტყვები ნათლად აჩვენებს, რომ ამ დროს ევროპას ნაკლები პოლიტიკური ფასი ჰქონდა.

აღსანიშნავია, რომ მაშინაც იყვნენ ადამიანები, ვისაც სჯეროდა, რომ ევროპის პოლიტიკურად გაერთიანება შესაძლებელია. მათ შორის იყო ფრანგი მწერალი ვიქტორ ჰიუგო. ის აქტიურად უჭერდა მხარს ევროპის შეერთებული შტატების შექმნას. 1870 წელს ჰიუგომ თავის ეზოში, კუნძულ გერნზიზე (დიდი ბრიტანეთი), მუხა დარგო იმ იმედით, რომ როცა ეს ხე გაიზრდებოდა, ევროპის შეერთებული შტატები რეალობა იქნებოდა. ასი წელი დასჭირდა ამ ოცნების ასრულებას, 1973 წელს დიდი ბრი-

ჰიუგო ვიქტორი (1802-1885)

რიხარდ კუდენოვი-კალერგი (1894-1972)

ტანეთი, სადაც ჰიუგოს მუხა დღემდე ხარობს, ევროკავშირს შეუერთდა.

სწორედ მაშინ, როცა ევროპაში ნაციონალიზმი ყვაოდა და ყველა მხოლოდ თავისი მამულის გულშემატკივარი იყო, მეტად გამძაფრდა ევროპის, როგორც „ცივილიზაციის“, აღმატებულობის გრძნობა. მანამდე ევროპელები არასოდეს ყოფილან ასე თავდაჯერებულები, არასოდეს ჰქონიათ ასეთი მაღალი წარმოდგენა ევროპაზე და არასოდეს გავრცელებულა ევროპული კულტურა ასე შორს.

პირველი მსოფლიო ომის დანებებისთანავე ევროპელობით გამონვეული ეს სიამაყე გაქრა. სამაგიეროდ, გაჩნდა უბედურებისა და დაღმასვლის განცდა. როგორც ერთი ისტორიკოსი წერს, „1914-დან 1918 წლამდე არ არსებობდა ევროპა“.

არც იყო მოსალოდნელი, რომ ამ პერიოდში დაიბადებოდა ნამდვილად ევროპული იდეა ინტეგრაციისა. არსებობს არაერთი პროექტი, მაგრამ ვერ ვიტყვით, რომ რომელიმეს ავტორმა მოახერხა ნაციონალურ ინტერესებზე მაღლა დამდგარიყო და მოვლენებისთვის ზოგადევროპული თვალთშეხედა.

ომის შემდეგ, 1923 წელს, გამოქვეყნდა ავსტრიელი ფილოსოფოსის რიხარდ კუდენოვი-კალერგის წიგნი „პანევროპა“ (მთელი ევროპა). ეს იყო პოლიტიკურად, ეკონომიკურად და სამხედრო საქმეში ევროპის სახელმწიფოების გაერთიანების ახალი პროექტი. კუდენოვი-კალერგი ევროპის ერთობისა და ძლიერების საფუძვლად ქრისტიანულ ფასეულობებს, თავისუფლებასა და სოციალურ სამართლიანობას მოიაზრებდა.

კუდენოვი-კალერგი მიიჩნევდა, რომ იმ ხანად არსებობდა მხოლოდ გეოგრაფიული და კულტურული ევროპა. მსოფლიოსა და ევროპაში შექმნილი პოლიტიკური გარემოებები მოითხოვდნენ, რომ შექმნილიყო პანევროპა, ანუ პოლიტიკური ევროპა. მისი აზრით, ევროპას უნდა „აერჩია ინტეგრაციასა და ნგრევას შორის ერთ-ერთი“. მხოლოდ ევროინტეგრაცია იხსნიდა კონტინენტს შემდგომი ომებისგან. პანევროპა უნდა ყოფილიყო ორგანიზაცია, რომელშიც ყველა ქვეყანას თანაბარი უფლებები ექნებოდა. განსაკუთრებულად იყო გამახვილებული ყურადღება ეროვნული უმცირესობების ინტერესების დაცვაზე. სხვადასხვა ეროვნების ევროპელთა თანაცხოვრების მაგალითად მას ბელგია და შვეიცარია მოჰყავდა.

პანევროპის პროექტში მოიაზრებოდა მთელი ევროპა, გარდა ბრიტანეთისა (რადგან ის დამოუკიდებელი პოლიტიკური ძალა იყო) და რუსეთისა (რომელიც, წითელი თუ თეთრი, არასოდეს იტყოდა უარს ჰეგემონიისკენ სწრაფვაზე). როცა პანევროპის პროექტი შეიქმნა, კუდენოვი-კალერგი არ იყო დარწმუნებული, იყო თუ არა თურქეთი ევროპული ქვეყანა, მაგრამ მოგვიანებით ათა თურქის რეფორმების ფონზე ის თურქეთსაც პანევროპაში მოიაზრებდა.

კუდენოვი-კალერგის აზრით, პანევროპა იყო პროგრამა, რომელიც პასუხობდა ყველა დემოკრატი და პატრიოტი ადამიანის სულისკვეთებას. სუვერენიტეტის მცირედ შეზღუდ-

ვის სანაცვლოდ ყველა ქვეყანა მიიღებდა ეკონომიკურ კეთილდღეობას და ხანგრძლივ მშვიდობას. ხოლო თითოეული ქვეყნის კულტურას სასიკეთოდ წაადგებოდა გაცვლითი პროგრამები.

ამ ნიგნმა და მისი ავტორის მიერ დაფუძნებულმა პანევროპულმა მოძრაობამ ძალიან მალე გაითქვეს სახელი. პანევროპამ განსაკუთრებით ხელოვანთა, ინტელექტუალების და ლიბერალურად მოაზროვნე პოლიტიკოსთა ყურადღება მიიპყრო. კუდენოვი-კალერგის დიდმა ენთუზიაზმმა და შრომამ თავისი შედეგი გამოიღო. 1926 წელს ვენაში პანევროპის პირველი კონგრესი გაიმართა, რომელსაც 24 ქვეყნის 2000 წარმომადგენელი დაესწრო.

1927 წელს პანევროპულ მოძრაობას საფრანგეთის საგარეო საქმეთა მინისტრი არესტიდ ბრიანი შეუერთდა. 1929 წელს მან „ერთა ლიგას“ (საერთაშორისო ორგანიზაცია 1920-1946) ევროპის ერთა ფედერაციის შექმნა შესთავაზა. ბრიანი მოუხმობდა „ერთა ლიგის“ წევრ ევროპულ სახელმწიფოთა „კოლექტიური პასუხისმგებლობის გრძნობას იმ საფრთხის წინაშე, რომელიც ევროპის მშვიდობას ემუქრებოდა“. მისი თქმით, დრო იყო, გაეთვალისწინებინათ ევროპის გეოგრაფიული მთლიანობა და სოლიდარობა გამოეჩინათ ერთმანეთის მიმართ.

ამ გამოსვლის შემდეგ საფრანგეთის საგარეო საქმეთა მინისტრმა ევროპელი კოლეგები პარიზში მიიწვია არაფორმალურ ვითარებაში ამ საკითხზე სამუშაოდ. ამ შეხვედრის შემდეგ საფრანგეთმა მოამზადა მემორანდუმი საგანგებო შეთავაზებით, რომელიც 26 ევროპული სახელმწიფოს მთავრობას გადაეცა.

ბრიანის გეგმა ასეთი იყო: მონაწილე სახელმწიფოები ევროპის „მორალური კავშირის“ შესახებ აფორმებდნენ ხელშეკრულებას, რომელშიც ადასტურებდნენ ერთმანეთისადმი სოლიდარობას. შემდეგი ხელშეკრულება დაავალდებულებდა მონაწილე ქვეყნების მთავ-

„პარიზის ხელშეკრულების“ ხელმოწერა, 1951

როგორ გამოიყურებოდა ევროპის რუკა ვენის კონგრესის შემდეგ

რობებს რეგულარულად შეკრებილიყვნენ ევროპის კონფერენციაზე, უმაღლეს ორგანოში. ყოველდღიურ საკითხებს კი პოლიტიკური კომიტეტი მოაგვარებდა.

ამ თანამშრომლობის მიზნები და ამოცანები მრავალ სფეროს მოიცავდა, დაწყებული საბაჟო წესებით და დამთავრებული სანიტარიულ-ჰიგიენური ნორმებით, აკადემიურ თუ პოლიტიკურ დარგებში გაცვლის პროგრამებით. ბრიანი უპირატეს მნიშვნელობას პოლიტიკურ საკითხებს ანიჭებდა, განსაკუთრებით – მშვიდობასა და უსაფრთხოებას.

ევროპის კონფერენციას არ ჰქონდა რაიმე ძალაუფლება და ის არ უნდა ყოფილიყო ერთა ლიგის კონკურენტი, პირიქით, იგი ერთა ლიგას უნდა დაქვემდებარებოდა. ბრიანის პროგრამით არ იყო გათვალისწინებული რაიმე სახის აკრძალვა და სახელმწიფოები ინარჩუნებდნენ სრულ პოლიტიკურ სუვერენიტეტს; ეს უნდა ყოფილიყო „შეთანხმება და არა ერთობა“.

როცა ევროპის სახელმწიფოების მთავრობებმა თავიანთი მოსაზრებები წარმოადგინეს, ცხადი გახდა, რომ ისინი ამგვარ თანამშრომლობას მხარს არ უჭერდნენ; მიზეზი სხვადასხვა იყო. ბრიანმა მაინც სცადა პირველი ნაბიჯი გადაედგა და დაეფუძნებინა ევროპის საბჭო. ერთა ლიგამ მხოლოდ ევროპის კავშირის შემსწავლელი კომისიის შექმნას დაუჭირა მხარი და ამ კომისიას ბრიანი ჩაუყენა სათავეში.

მიუხედავად ამისა, პანევროპულმა მოძრაობამ მოახერხა მოემზადებინა ევროპის გამთლიანების იდეოლოგიური და პოლიტიკური საფუძველი. ამ საფუძველმა მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ მნიშვნელოვნად გააადვილა იმ მოვლენების განვითარება, რომელთა ლოგიკური დასასრულიც ევროკავშირის შექმნა გახდა. 1946 წელს ბრიტანეთის ყოფილი პრემიერ-მინისტრი უინსტონ ჩერჩილი, როცა ევროპის ინტეგრაციის აუცილებლობაზე ლაპარაკობს, იტყვის: „ამ საქმის დიდი წილი უკვე გაკეთებულია პანევროპის კავშირის ძალისხმევით...“

1951 წელს ექვსმა ქვეყანამ (ბელგია, დასავლეთი გერმანია, საფრანგეთი, იტალია, ლუქსემბურგი, ჰოლანდია) ევროინტეგრაციის შესახებ პირველ ხელშეკრულებას („პარიზის ხელშეკრულება“) მოაწერა ხელი.

ჩვენ მხოლოდ ზედაპირულად გადავავლეთ თვალი, თუ როგორ ყალიბდებოდა ევროპის მთლიანობის იდეა და ვნახეთ, რომ ევროპის პოლიტიკური რაობა (შიდა თუ გარე საზღვრებიც კი) მუდმივად იცვლებოდა. არ იცვლებოდა მხოლოდ „ევროპის თავისუფლებისმოყვარე სული“.

დღეს სწორედ 28 თავისუფალი და თანაბარუფლებიანი ქვეყნის ნებაყოფლობითი გაერთიანებაა ევროკავშირი – სადაც ყველა ადამიანის ყველანაირი თავისუფლება საიმედოდაა დაცული, სადაც მხოლოდ დემოკრატიული ქვეყნები არიან გაერთიანებული, სადაც ყველა ქვეყნის სუვერენიტეტს თანაბრად სცემენ პატივს და სადაც ყველა ერის ან ეროვნული უმცირესობის უნიკალურობა დაფასებულია.

უინსტონ ჩერჩილი – უდიდესი ბრიტანელი (1874-1965)

გიორგი ხაღრიკა

2002 წელს ჩატარებულმა გამოკითხვამ ყველა დროის უდიდეს ბრიტანელად უინსტონ ჩერჩილი დაასახელა. მართლაც, მისი გარდაცვალებიდან ორმოცდაათი წლის შემდეგაც ჩერჩილის სახელი ყველამ იცის და დიდი ალბათობით არც არასოდეს გაქრება ისტორიის ფურცლებიდან.

მაინც როგორ გახდა ჩერჩილი ასე სათაყვანო ბრიტანეთში და მთელ მსოფლიოში? როგორ მიაღწია ამ ადამიანმა პატივისცემას როგორც საკუთარი მომხრეების, ისე მოწინააღმდეგეებისა და მტრების მხრიდან?

„მუდმივი ძალისხმევა და არა ძალა ან ჭკუა – აი რა არის ჩვენი შესაძლებლობების გასაღები“.

უინსტონ ჩერჩილის ცხოვრებაზე ასეულობით სქელტანიანი წიგნია დაწერილი. მათში უმეტესად ჩერჩილის პოლიტიკური კარიერა და ბრიტანეთისა და მსოფლიოს წინაშე მისი ღვაწლია აღწერილი. ოფიციალური ბიოგრაფიები ასევე მოგვითხრობენ მის არისტოკრატიულ წარმოშობაზე, უზრუნველ ბავშვობაზე, ბრწყინვალე განათლებასა და მშობლების კავშირებზე, რამაც მის წარმატებულ კარიერას შეუწყო ხელი. არავინ დავობს, რომ

ჩერჩილი გამორჩეული ნიჭითაც იყო დაჯილდოებული. მაგრამ იმის გასარკვევად, თუ როგორ გახდა ეს ადამიანი მსოფლიო მნიშვნელობის მოღვაწე, ეს საკმარისი არაა. თუ უფრო ყურადღებით დავაკვირდებით ჩერჩილის ყმანვილობის პერიოდს, როდესაც მისი ხასიათი და ფასეულობები ყალიბდებოდა, მაშინ ბევრი რამ უფრო გასაგები გახდება.

უინსტონ ჩერჩილი (Winston Leonard Spencer-Churchill) დაიბადა 1874 წელს ერთ-ერთ უძველეს ინგლისურ არისტოკრატიულ ოჯახში. მამამისი, ლორდი რენდოლფ სპენსერ-ჩერჩილი, მარლბოროს ჰერცოგის მესამე ვაჟი იყო (ჰერცოგის ტიტული მხოლოდ უფროს ვაჟზე გადადის, ამიტომ არც ჩერჩილის მამა და არც თავად უინსტონი ჰერცოგები არ ყოფილან). რენდოლფ ჩერჩილი ცნობილი პოლიტიკოსი იყო და ერთხანს ბრიტანეთის იმპერიის ფინანსთა მინისტრის თანამდებობაც ეკავა. ბრიტანულ პოლიტიკურ სისტემაში ფინანსთა მინისტრი (Chancellor of the Exchequer) პრემიერ-მინისტრის შემდეგ თავისი მნიშვნელობით მეორე უმაღლესი თანამდებობაა. უინსტონის დედა ამერიკელი მილიონრის შვილი იყო, ასე რომ, მას მართლაც ყველაფრით უზრუნველყოფილი ბავშვობა და გარანტირებულად წარმატებული მომავალი უნდა ჰქონოდა.

უინსტონ ჩერჩილი (მარჯვნივ) დედასა და ძმა ჯეკთან ერთად, 1889

უინსტონ ჩერჩილს თავისი ხანგრძლივი პოლიტიკური კარიერის განმავლობაში ეკავა ბრიტანეთის მთავრობის ყველა მნიშვნელოვანი სამოქალაქო თუ სამხედრო თანამდებობა, მათ შორის ორჯერ იყო ქვეყნის პრემიერ-მინისტრი. ის აღიარებულია, როგორც მეორე მსოფლიო ომში ჰიტლერზე გამარჯვების ერთ-ერთი მთავარი შემოქმედი. ამის გარდა, ის ცნობილია, როგორც მსოფლიოს ყველა დროის ერთ-ერთი უდიდესი ორატორი, ხოლო მისი მოგონებების კრებულები და სხვა ლიტერატურული ნაშრომები მოცულობით უფრო დიდია, ვიდრე უილიამ შექსპირის და ჩარლზ დიკენსის ნაწარმოებები ერთად აღებული. ლიტერატურული მოღვაწეობისთვის ჩერჩილმა ნობელის პრემიაც კი მიიღო. მისი ნიჭის კიდევ ერთი გამოხატულებაა მისი ფერწერული ტილოები, რომლებიც ბოლო წლებში მილიონობით დოლარადაა შეფასებული.

„სიმამაცე ადამიანის უმთავრესი თვისებაა, რადგან ყველა დანარჩენი მის გარეშე უძლურია“.

მიუხედავად ყველაფრისა, თუ უფრო ყურადღებით დავაკვირდებით ჩერჩილის ყმანვილკაცობის პერიოდს, მისი წარმატება სულაც არ იყო გარანტირებული. მისი ბავშვობა არ ყოფილა უღრუბლო და ია-ვარდით მოფენილი.

სკოლის მოსწავლე ჩერჩილი

„სიმამაცე გაძლევს ძალას, რომ ადგე და თქვა, მაგრამ ზოგჯერ დაჯდომას და მოსმენასაც სიმამაცე სჭირდება“.

უინსტონ ჩერჩილს მამასთან პატარაობიდანვე ძალიან რთული ურთიერთობა ჰქონდა. უფრო სწორად, მამას ის საერთოდ არ აინტერესებდა და უინსტონი ამას ძალიან განიცდიდა. მის მიმართ განსაკუთრებული სითბოთი და ყურადღებით არც დედა გამოირჩეოდა. უინსტონის ადრეული ბავშვობის ერთადერთი ახლობელი და მფარველი მისი ძიძა იყო.

როგორც ბრიტანეთის მაღალ წრეში იყო მიღებული, უინსტონი სკოლა-ინტერნატში მიაბარეს სასწავლებლად. ოჯახიდან ადრეულ ასაკში მონყვეტა ყოველთვის რთულია, მაგრამ იმ ბავშვებისთვის, ვინც ბუნებამ კარგი ფიზიკური მონაცემებითა და ხასიათის სიმტკიცით არ დააჯილდოვა, ოჯახიდან მოშორებით სასწავლებელში ცხოვრება განსაკუთრებით დიდი გამოცდაა. უინსტონი კი ტანით დაბალი და ფიზიკურად სუსტი იყო, თან ენაც ძლიერ ებმოდა. როგორც მისი ახლობლები აღნიშნავენ, ბავშვობაში მას სერიოზული კომპლექსები სტანჯავდა და მათ შორის ყველაზე დიდი პრობლემა შიში იყო. დიახ, უინსტონ ჩერჩილი, მსოფლიოს ყველა დროის ერთ-ერთი უდიდესი სამხედრო ლიდერი, ბავშვობაში შიშით იტანჯებოდა და ყველაფერი, რასაც მან მიაღწია, სწორედ ამ შიშის და სხვა სერიოზული წინააღმდეგობების გადალახვის შედეგად გახდა შესაძლებელი.

უინსტონ ჩერჩილი სამხედრო ფორმაში, 1895

ყველაზე დიდი ნიჭი, რომელიც უინსტონ ჩერჩილს აღმოაჩნდა, უზომო ნებისყოფა იყო. ის ყველაფერს აკეთებდა დასახული მიზნის მისაღწევად.

უინსტონ ჩერჩილი Royal Scots Fusiliers-ის მე-6 ბატალიონის ხელმძღვანელი, 1916

მაგალითად გამოდგება მისი ბრძოლა საკუთარი მეტყველების დეფექტთან, რომელიც დაუღალავი ვარჯიშით ისე დაამარცხა, რომ ჩერჩილის შემორჩენილ აუდიოჩანაწერებში მის კვალსაც კი ვერ იპოვით.

უინსტონ ჩერჩილის კარიერაც მრავალი წინააღმდეგობით და სირთულით აღსავსე აღმოჩნდა. მას შეეძლო უზრუნველყოფილი და წყნარი სამსახური ეშოვა, მაგრამ ახალგაზრდობიდანვე დიდი მიზნები ჰქონდა და თან თავგადასავლების მოყვარული იყო. ამიტომ 1893 წელს სკოლის დასრულების შემდეგ მან პრესტიჟულ სამხედრო სასწავლებელში – სანდჰერსტში გადაწყვიტა სწავლის გაგრძელება. სანდჰერსტმა ახალგაზრდა ჩერჩილი ორჯერ გამოისტუმრა უარით, მაგრამ როგორც ეს თავისი ცხოვრების მანძილზე მან ბევრჯერ დაამტკიცა, ის სირთულეებს არასდროს ნებდებოდა და ჩერჩილმა მისაღები გამოცდა მესამე მცდელობის შემდეგ ჩააბარა.

„წარმატება არაა საბოლოო, მარცხი არაა გამოუსწორებელი: მთავარია სიმამაცე, რომ კვლავაც შეგეძლოს ძალისხმევა“.

ჩერჩილის სამხედრო კარიერაც უჩვეულო აღმოჩნდა. მას შეეძლო დაწინაურება ოჯახური კავშირების გამოყენებით მიეღო, მაგრამ ამის ნაცვლად დედის გავლენას იმ დროის ყველაზე ცხელ წერტილებში მოსახვედრად იყენებდა.

ჩერჩილის სამხედრო კარიერაც უჩვეულო აღმოჩნდა. მას შეეძლო დაწინაურება ოჯახური კავშირების გამოყენებით მიეღო, მაგრამ ამის ნაცვლად დედის გავლენას იმ დროის ყველაზე ცხელ წერტილებში მოსახვედრად იყენებდა.

ჩერჩილის პირველი მივლინება კუბაზე, სადაც ამ დროს ესპანეთისგან დამოუკიდებლობის მოსაპოვებლად ომი მიმდინარეობდა, არ ყოფილა დაკავშირებული სამხედრო ოპერაციებში მონაწილეობასთან. ჩერჩილი სამხედრო კორესპონდენტად მუშაობდა და სიკვდილს შემთხვევით გადაურჩა, როდესაც ამბოხებულებმა ცეცხლი გაუხსნეს. მისმა სტატიებმა მალევე მიიპყრეს საზოგადოების ყურადღება – ამკარა იყო, რომ ავტორი მწერლის დიდი ნიჭით იყო დაჯილდოებული.

მომდევნო მივლინებების დროს ინდოეთში, ეგვიპტეში, სუდანსა თუ სამხრეთ აფრიკაში ჩერჩილი საკუთარი სურვილით მონაწილეობდა ყველაზე რთულ სამხედრო ოპერაციებში და ისეთი შთაბეჭდილება იქმნებოდა, თითქოს ბედს სცდიდა. ინდოეთში ყოფნისას მისი როლი საკუთარი პოლკის პოლოს გუნდში თამაშით შემოიფარგლებოდა, მაგრამ ჩერჩილის მოთხოვნით ის ავღანეთის საზღვარზე სადაზვერვო ჯგუფის შემადგენლობაში გააგზავნეს, სადაც სიკვდილს სასწაულებრივად გადაურჩა. მათი რაზმი პუშტუნების (აღმოსავლეთირანული ეთნიკური ჯგუფის ხალხი, რომელიც ძირითადად ცხოვრობს ავღანეთსა და პაკისტანში) ჩასაფრებაში მოხვდა და დანაკარგებით უკან დაიხია ისე, რომ დაღუპულების გვამების დატოვება მოუწია. ჩერჩილისთვის ეს მიუღებელი იყო, მაგრამ მეთაურისგან რაზმთან ერთად უკან დაბრუნებაზე კატეგორიული უარი მიიღო. ჩერჩილი წარუმატებლობას არ შეჰგუებია. მან შეგებულება აიღო საკუთარი ხელმძღვანელობისგან, ოღონდ დასვენების ნაცვლად ის სხვა რაზმს შეუერთდა და მისი მეთაური დაარწმუნა, რომ სარისკო ოპერაცია ჩაეტარებინათ და დაცემული ბრიტანელი ოფიცრების და ჯარისკაცების გვამები გამოეტანათ. ამისთვის ორკვირიანი ბრძოლები გადაიტანეს, მაგრამ ჩერჩილმა მიზანს მიაღწია. თავის ჩანაწერებში ჩერჩილი წერდა, რომ არ იცოდა, ღირდა თუ არა ამდენი მსხვერპლის გაღება უკვე დაღუპული მეომრებისთვის, მაგრამ მას სხვაგვარად არ შეეძლო. ჩერჩილის

„თუ ცხოვრების გზაზე ჯოჯოხეთს გადაიხარ, გააგრძელებ სიარული“.

უინსტონ ჩერჩილი – კოლონიების მინისტრის მოადგილე – პარლამენტისაკენ მიემართება

„ომში – სიმტკიცე, მარცხში – უტეხობა, გამარჯვებაში – დიდსულოვნება“.

მონათხრობი მალაკანდის ბრძოლის შესახებ წიგნად გამოიცა და დიდი წარმატება მოიპოვა. მას შემდეგ ჩერჩილი რეგულარულად აქვეყნებდა სტატიებს ბრიტანეთის წამყვან გაზეთებში, მათ შორის „დეილი ტელეგრაფში“.

ინდოეთის შემდეგ ჩერჩილი ეგვიპტესა და სუდანში მიავლინეს, სადაც მან არაერთ ბრძოლაში მიიღო მონაწილეობა, მათ შორის ბრიტანული არმიის ისტორიაში უკანასკნელ საკავალერიო შეტევაში. მის აფრიკულ კამპანიებსაც ბრწყინვალედ დაწერილი პუბლიცისტური ანგარიშები მოჰყვა, რამაც ჩერჩილს სახელი გაუთქვა და პოლიტიკური კარიერისთვის მოამზადა. მან თავი დაანება სამხედრო სამსახურს და მთელი თავისი ძალისხმევა პოლიტიკას და პუბლიცისტიკას დაუთმო.

პირველი წარუმატებელი საპარლამენტო არჩევნების შემდეგ მან, როგორც გაზეთ „მორნინგ პოსტის“ სამხედრო კორესპონდენტმა, ისევ ფრონტის ხაზისკენ აიღო გეზი, ამჯერად სამხრეთ აფრიკაში, სადაც ბრიტანეთი ბურებთან ომში იყო ჩაბმული.

ერთ-ერთი სადაზვერვო ოპერაციის დროს სამხედრო შენაერთი, რომელსაც ჩერჩილი ახლდა თან, ალყაში აღმოჩნდა და ტყვედ ჩავარდა. თანამებრძოლები აღნიშნავდნენ, რომ ჩერჩილმა მამაცობით ყველა გააოცა. საკუთარი ხასიათიდან გამომდინარე, იგი ტყვეობას ვერ შეეგუებოდა, ამიტომ პრეტორიის სამხედრო ტყვეების ბანაკიდან მალევე გაიქცა და თითქმის ხუთასი კილომეტრი გაიარა, სანამ მოკავშირეებს შეუერთდებოდა. ჩერჩილი არც ამის შემდეგ გაჩერებულა – მან მოითხოვა სამხედრო სამსახურში დაბრუნება და ბრიტანულ ჯარს იმ სამხედრო ბანაკისკენ გაუძღვა, სადაც თავისი დატყვევებული თანამებრძოლები ეგულებოდა. ჩერჩილმა პირადად დაატყვევა ათეულობით ბური და ბრიტანულ სამხედრო ტყვეთა ბანაკი გაათავისუფლა.

ეს ისტორიები იმაზე მეტყველებს, რომ მიუხედავად კარიერის გაკეთების სურვილისა, ჩერჩილის მოქმედებებს ყოველთვის მკაფიო პრინციპები და ფასეულობები განსაზღვრავდნენ. ის ვერასდროს მიატოვებდა თანამებრძოლს და მზად იყო საკუთარი სიცოცხლე გაერისკა, რომ თუნდაც ბრძოლის ველზე დაცემული მეომრის გვამი არ დაეტოვებინა.

„კაპიტალიზმს კეთილდღეობის უთანასწორო განაწილება ახასიათებს, ხოლო სოციალიზმს – სილატაკის თანასწორი განაწილება“.

უინსტონ ჩერჩილი (დგას ჭიშკართან პირველი, თავზე ცილინდრით) პოლიციის ოპერაციაში მონაწილეობისას ლონდონში, 1911.

ჩერჩილის სამხედრო და პოლიტიკური კარიერა მჭიდროდ იყო გადაჯაჭვული. მეორე მცდელობის შემდეგ, 1900 წელს, ის პარლამენტის წევრი გახდა კონსერვატიული პარტიიდან. მას პრინციპებისთვის პოლიტიკაშიც არ უღალატია მაშინაც კი, როდესაც ერთი პარტიიდან მეორეში გადასულა. ამის გაკეთება მას შემდეგ მოუწია, როდესაც კონსერვატიული პარტიის პროტექციონიზმზე დაფუძნებული ეკონომიკური პოლიტიკა მისთვის მიუღებელი აღმოჩნდა. პარლამენტში გამოსვლისას ჩერჩილმა პროტექციონიზმი (უცხოეთიდან იმპორტირებული საქონლის დაბეგვრა საკუთარი მწარმოებლებისთვის უპირატესობის შექმნის მიზნით) შემდეგნაირად დაახასიათა: „გადასახადების შემოღება ხალხის კეთილდღეობის ამალგებას იმედით ჰგავს სათლში მდგომი კაცის მცდელობას, საკუთარი თავი სათლის სახელურით ასწიოს“.

1904 წელს ლიბერალურ პარტიაში გადასვლის შემდეგ ის დაუღალავად იღვწოდა თავისუფალი ვაჭრობის პრინციპების დასანერგად. 1905 წელს მისი სამთავრობო კარიერაც დაიწყო, როდესაც ლიბერალების კაბინეტში ის კოლონიების მინისტრის მოადგილედ დაინიშნა. ამის შემდეგ ის სავაჭრო საბჭოს პრეზიდენტად დაანიშნაურეს. მისი ინიციატივით, პირველად ბრიტანეთის ისტორიაში შემოიღეს შრომის მინიმალური ანაზღაურება, რაც შრომით ურთიერთობებში დიდი წინგადადგმული ნაბიჯი იყო. მან დააარსა შრომის ბირჟა და ასევე მონაწილეობა მიიღო უმუშევრობის შემწეობისა და ეროვნული დაზღვევის კანონმდებლობის შემუშავებაში.

1911 წელს უინსტონ ჩერჩილი ბრიტანეთის შინაგან საქმეთა მინისტრად დაინიშნა. ამ თანამდებობაზე მას ბევრი უსიამოვნება და სირთულე შეხვდა: მოუწია მალარო-

უინსტონ ჩერჩილი ბრიტანეთის საზღვაო ფლოტის მინისტრის რანგში პორტსმუთში, 1914 წლის აპრილი

ელების გამოსვლების ჩახშობა და ქალთა საარჩევნო უფლებებისთვის მებრძოლებთან დაპირისპირება, მიუხედავად იმისა, რომ თავად ამ საკითხზე რეფერენდუმის ჩატარების მომხრე იყო. ის სასტიკად გააკრიტიკეს, როდესაც პირადად მიიღო მონაწილეობა პოლიციის ოპერაციაში, რომელიც ლონდონის ერთ-ერთ ქუჩაზე ანარქისტი ტერორისტებისგან მძევლების განთავისუფლებას ისახავდა მიზნად. მას, როგორც მინისტრს, ბუნებრივია, არ ევალბოდა ბოროტმოქმედებთან შეიარაღებულ შეტაკებაში მონაწილეობა, მაგრამ, როგორც მისი თანამედროვეები ამბობდნენ, ჩერჩილს არ შეეძლო არ ყოფილიყო ბრძოლის შუაგულში.

„მტრები გყავთ? კარგია. ესე იგი ცხოვრებაში რაღაც ღირებულისთვის არ გიღალატიათ“.

ჩერჩილი მალევე დაინიშნა ბრიტანეთის საზღვაო ფლოტის მინისტრად (The First Lord Of Admiralty), რაც მსოფლიოს უდიდესი სამხედრო საზღვაო ძალების მეთაურობას ნიშნავდა. მან აქაც გამოავლინა თავისი მიდრეკილება პროგრესისა და ინოვაციისკენ. მისი ინიციატივით დაიწყო თვითმფრინავების გამოყენება სამხედრო დანიშნულებით, ის

მონაწილეობდა საბრძოლო ტექნიკის ახალი სახეობის – ტანკების შემუშავებაში და ბრიტანული ფლოტი ნავთობის სანვაზე გადაიყვანა (მანამდე ბრიტანული გემების აბსოლუტური უმრავლესობა ქვანახშირზე მუშაობდა).

ამ ნაბიჯს ძალიან მნიშვნელოვანი სტრატეგიული შედეგები მოჰყვა. ბრიტანეთისთვის აუცილებელი გახდა მსოფლიოს ნავთობით მდიდარ რეგიონებზე საკუთარი გავლენის გავრცელება. ამის გამო ახლო აღმოსავლეთმა და კავკასიის რეგიონმა ბრიტანეთისთვის ახალი მნიშვნელობა შეიძინეს. სულ მალე, პირველი მსოფლიო ომის დამთავრებისთანავე, ამავე მიზეზით საქართველო ჩერჩილის და ბრიტანეთის ინტერესის საგანი გახდა. ჩერჩილი ჩვენს ქვეყანას პირველ რიგში კასპიის ნავთობზე გასასვლელად განიხილავდა და ასევე მოკავშირედ ბოლშევიკური რუსეთის წინააღმდეგ. ბრიტანეთის ჯარებმა კავკასიიდან გერმანელები გააძევეს და საქართველოში და აზერბაიჯანში მრავალათასიანი ძალები განალაგეს. მათი მთავარი დანიშნულება ბაქოდან ბათუმში ნავთობის შეუფერხებელი ტრანსპორტირების უზრუნველყოფა იყო.

1920 წელს ბრიტანეთის ლიბერალმა პრემიერ-მინისტრმა დევიდ ლოიდ ჯორჯმა საქართველოდან ბრიტანული ჯარის გაყვანა გადაწყვიტა, რითაც გზა გაუხსნა ნითელი არმიის შემოჭრას და საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დამხობას. მრავალი წლის შემდეგ ჩერჩილი წერდა: „ის, რომ ვერ შევძელით ბოლშევიზმის ჩახშობა მისი წარმოშობისთანავე და რუსეთში, რომელიც მაშინ დასუსტებული იყო, ამა თუ იმ გზით დემოკრატიული სისტემის დამყარებისთვის ხელის შეწყობა, დღემდე დანაშაულად გვანეწეს“.

დედა-დედოფალი, გაერთიანებული სამეფოს მეფე ჯორჯ VI და უინსტონ ჩერჩილი, 1940

იოსებ სტალინი, ფრანკლინ დელანო რუზველტი და უნსტონ ჩერჩილი თეირანის კონფერენციაზე, 1943 წლის ნოემბერი

პირველ მსოფლიო ომში ბრიტანეთის გამარჯვებაში შეტანილი დიდი წვლილის მიუხედავად, ჩერჩილის რეპუტაციას დიდი დარტყმა მიაყენა 1915 წლის გალიპოლის ოპერაციის ფიასკომ, რომლის დაგეგმვაშიც იგი აქტიურად მონაწილეობდა. თურქეთში, დარდანელის სრუტესთან, ბრიტანეთის და თანამეგობრობის ქვეყნების სამხედრო დესანტის გადასხდომას შედეგად 150.000 ჯარისკაცის დაღუპვა მოჰყვა. ჩერჩილმა მაშინ პასუხისმგებლობა საკუთარ თავზე აიღო და თანამდებობიდან გადადგა. ის დასავლეთის ფრონტზე გაემგზავრა საბრძოლველად, სადაც ბატალიონს მეთაურობდა და, როგორც ყოველთვის, თავი პირადი მამაცობით გამოიჩინა. მას შვიდ თვეში უკანვე დაუძახეს მთავრობაში და ზედიზედ რამდენიმე მნიშვნელოვანი თანამდებობა ჩააბარეს, მათ შორის – თავდაცვის (ომის) მინისტრის პოსტი.

გალიპოლის ტრაგედიის მიუხედავად, თავისი ცხოვრების ყველაზე დიდ შეცდომად ჩერჩილი ფინანსთა მინისტრობის პერიოდში მიღებულ გადაწყვეტილებას მიიჩნევდა: 1924 წელს ის დაუბრუნდა კონსერვატიულ პარტიას და ფინანსთა მინისტრის რანგში, მრავალი ეკონომისტის რჩევის მიუხედავად, ბრიტანეთის ვალუტის - გირვანქა სტერლინგის - ღირებულების ოქროს სტანდარტი დააბრუნა. ამას შედეგად მძიმე ეკონომიკური კრიზისი და უმუშევრობის ზრდა მოჰყვა.

„პესიმისტი ყველა შესაძლებლობაში სირთულეს ხედავს, ხოლო ოპტიმისტი – შესაძლებლობას ყველა სირთულეში“.

1929 წელს კონსერვატიული პარტია დამარცხდა საპარლამენტო არჩევნებში და ჩერჩილი რამდენიმე წლით ჩამოშორდა დიდ პოლიტიკას. მან ეს დრო მნიშვნელოვანი საისტორიო ნიგნების და სტატიების დაწერას მიუძღვნა.

უინსტონ ჩერჩილი ყურებზე ხმის ჩამხშობით თვალს ადევნებს სახაზო კრეისერ „რინუანის“ სამხედრო წვრთნას, 1943 წლის სექტემბერი.

1930-იან წლებში ჩერჩილის ცხოვრებაში ყველაზე დიდი გამოცდის დრო დადგა. მაშინ, როცა ბრიტანეთში, მათ შორის მის საკუთარ პარტიაში, უმრავლესობა გერმანიაში მომძლავრებულ ფაშისტებთან კომპრომისზე ნასვლას არჩევდა, ჩერჩილი პოლიტიკურ ლიდერებს შორის ერთადერთი იყო, ვინც ამტკიცებდა, რომ ჰიტლერი და ფაშიზმი მთელი ევროპისთვის უდიდეს საფრთხეს წარმოადგენდა. როდესაც 1938 წელს ბრიტანეთის პრემიერ-მინისტრმა ნევილ ჩემბერლენმა მიუნხენის გარიგებას მოაწერა ხელი, რომლითაც ჰიტლერმა ჩეხოსლოვაკიის ტერიტორიაზე გერმანელებით დასახლებული რეგიონის სუდეტების ანექსიისთვის მწვანე შუქი მიიღო, ჩერჩილმა წინასწარმეტყველურად წარმოთქვა: „თქვენ მოგეცათ არჩევანი ომსა და უღირსობას შორის. თქვენ აირჩიეთ უღირსობა და მიიღებთ ომს“. მისი სიტყვები მალევე ასრულდა, როდესაც ჰიტლერმა ჩეხოსლოვაკიის დანარჩენი ნაწილიც დაიპყრო და ყველასთვის აშკარა გახდა, რომ დათმობამ და სისუსტის გამოვლინებამ მხოლოდ გაამყარა ჰიტლერის განზრახვა ევროპაში ბატონობისთვის ომის წამოწყების შესახებ.

ლონდონმა და პარიზმა პოლონეთს უსაფრთხოების გარანტიები მისცეს, მაგრამ უკვე გვიანი იყო. 1939 წლის 1 სექტემბერს გერმანია პოლონეთში შეიჭრა, რითაც ომის მდგომარეობაში აღმოჩნდა ბრიტანეთთან და საფრანგეთთან. პრემიერ-მინისტრ ჩემბერლენს მოუწია ჩერჩილის, მისი უდიდესი კრიტიკოსის, მთავრობაში მინვევა, სადაც ჩერჩილს სამხედრო საზღვაო ძალების ხელმძღვანელობა დაევალა.

ჩერჩილმა და ჩემბერლენმა ვერც ერთად მუშაობისას მიაღწიეს თანხმობას: ჩერჩილი მოითხოვდა, რომ ბრიტანეთს ჯარებს სტრატეგიული პოზიციები დაეკავებინათ ნორვეგიაში, მაგრამ ჩემბერლენი არ დათანხმდა და ნორვეგიაში გერმანიის ჯარები შევიდნენ. ჩემბერლენმა აღიარა თავისი წარუმატებლობა და გადადგა.

ამის შედეგად 1940 წლის მაისში ბრიტანეთის პრემიერ-მინისტრის თანამდებობა უინსტონ ჩერჩილმა დაიკავა. როგორც აღმოჩნდა, ეს ბრიტანეთის ისტორიაში ყველაზე გადამწყვეტი მომენტის დასაწყისი იყო. ამავე წლის ზაფხულში, მას შემდეგ, რაც გერმანიამ „ელვისებური ომის“ შედეგად ბელგია, ნიდერლანდები და საფრანგეთი დაიპყრო, ჰიტლერი ბრიტანეთზე იერიშისთვის ემზადებოდა.

პრემიერის თანამდებობის დაკავებისას ჩერჩილმა პარლამენტს ისტორიული სიტყვით მიმართა. მან თქვა: „მე არაფერს გთავაზობთ, გარდა სისხლის, ცრემლის და ოფლისა. ჩვენ ბოლომდე ვიბრძოლებთ. ვიბრძოლებთ საფრანგეთში, ვიბრძოლებთ ზღვებსა და ოკეანეებში,

ვიბრძოლებთ ჰაერში, ჩვენ დავიცავთ ჩვენს კუნძულს რა ფასადაც არ უნდა დაგვიჯდეს. ჩვენ ვიბრძოლებთ ზღვის ნაპირზე, დასაფრენ ბილიკებზე, მინდვრებში, ქუჩებსა და მთებში. ჩვენ არასდროს დავნებდებით!“

„ჰიტლერს რომ ჯოჯოხეთთან დაეწყო ომი, თემთა პალატაში ეშმაკს დადებითად მოვიხსენიებდი“.

ჩერჩილი ხალხს მიმართავს, 1945

მალე გერმანულმა ავიაციამ ბრიტანეთზე იერიში მიიტანა. დაბომბვები და საჰაერო ორთაბრძოლები რამდენიმე თვეს გრძელდებოდა. შემოდგომისთვის უკვე ნათელი გახდა, რომ გერმანულმა გამანადგურებლებმა ვერ გატყვეს ბრიტანელი ხალხის ნება და დიდი დანაკარგების გამო ჰიტლერი იძულებული გახდა ბრიტანეთის დაპყრობის გეგმაზე ხელი აეღო. ბრიტანეთის ბრძოლის შედეგმა ომის და მსოფლიოს ბედზეც იმოქმედა.

მას შემდეგ, რაც ჰიტლერმა ვერ შეძლო ბრიტანეთის დამარცხება, ის საკუთარ მოკავშირეს, საბჭოთა კავშირს, დაესხა თავს. ჩერჩილი ბოლშევიზმს კაცობრიობისთვის ისეთივე მტრად განიხილავდა, როგორც ნაციზმს, მაგრამ ყოყმანის გარეშე შეუდგა სტალინთან ალიანსის შექმნას. მისთვის ჰიტლერის შეჩერება უპირველესი მნიშვნელობის ამოცანა იყო.

მსოფლიო ომმა ჩერჩილის ყველაზე ძლიერი თვისებები გამოავლინა – სტრატეგიული აზროვნება, დიდი დიპლომატიური ნიჭი და, რაც მთავარია, ლიდერობის უნარი. მისი გამოსვლები ამხნევებდა ბრიტანელ ჯარისკაცებს და მოქალაქეებს, მისმა ძალისხმევამ დააჩქარა ბრიტანეთის, ამერიკის და საბჭოთა კავშირის სამხედრო ალიანსის შექმნა. ჩერჩილმა პირადად მიიღო მონაწილეობა ომის შემდგომი მსოფლიოს მონჯობის შემუშავებაში, რაც საბჭოთა კავშირთან და სტალინთან ჭიდილში უწევდა.

გერმანიის დამარცხების შემდეგ ნათელი გახდა, რომ ევროპა ერთი დამპყრობლისგან განთავისუფლდა, მაგრამ მისი ადგილი ახალმა დაიკავა. საბჭოთა კავშირმა მალევე გამოავლინა თავისი განზრახვა, „განთავისუფლებულ“ ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპაში თავად გამხდარიყო მბრძანებელი, რამაც ყოფილ მოკავშირეებს შორის ახალი დაპირისპირება გამოიწვია.

ჩერჩილი მაიამიში შვებულების დროს, 1946

„ამერიკელები ყოველთვის სწორად იქცევიან... მას შემდეგ, რაც ყველა სხვა გზას სცდიან“.

ჩერჩილმა, რომელმაც ომის დამთავრების შემდეგ პრემიერ-მინისტრის თანამდებობა დატოვა (1945 წლის არჩევნებში კონსერვატიული პარტია მოულოდნელად დამარცხდა), 1946 წელს ამერიკის ქალაქ ფულტონში, სადაც ის აშშ-ის პრეზიდენტის ჰარი ტრუმენის

მინვევით იმყოფებოდა, სიტყვით გამოსვლისას პირველმა დაარქვა თავისი სახელი ახალ რეალობას: „შტეტინიდან ბალტიის ზღვაზე, ტრიესტემდე ადრიატიკაში, კონტინენტზე, რკინის ფარდა ჩამოწვა“, – თქვა მან და მოუწოდა ამერიკის შეერთებულ შტატებს, რათა მსოფლიოში თავისუფლების დასაცავად მტკიცე კავშირი შეეკრა ბრიტანეთთან და მსოფლიოს ყველა დემოკრატიულ სახელმწიფოსთან.

ჩერჩილის ძალისხმევით აშშ-სა და ბრიტანეთს ჭეშმარიტად განსაკუთრებული ურთიერთობები ჩამოუყალიბდათ და დღემდე ყველაზე ახლო პარტნიორებად რჩებიან.

1952 წელს ჩერჩილმა კიდევ ერთხელ მოახერხა პრემიერ-მინისტრის პოსტზე დაბრუნება. ამ პერიოდს უკავშირდება პირველი ბრიტანული ბირთვული ბომბის გამოცდა (ბრიტანეთის ბირთვული პროგრამა 1940 წელს ჩერჩილის ინიციატივით დაიწყო), რამაც ბრიტანეთი მსოფლიოში აშშ-ის და სსრკ-ის შემდეგ მესამე ბირთვულ სახელმწიფოდ აქცია. ღრმად მოხუცი ჩერჩილი, რომელსაც ჯანმრთელობის პრობლემები აწუხებდა, 1955 წელს გადადგა.

მან თავისი დანარჩენი ცხოვრება წერას და ხატვას მიუძღვნა. ჩერჩილის ღვაწლი მის ცხოვრებაშივე იყო დაფასებული. ის ლიტერატურის დარგში ნობელის პრემიის ლაურეატი გახდა. დედოფალმა ელისაბედმა ჩერჩილს ლონდონის ჰერცოგის ტიტული შესთავაზა,

თუმცა საბოლოოდ გარტერის (ბრიტანეთის უმაღლესი რაინდული ორდენი) რაინდობა მიიღო და მას შემდეგ სერ უინსტონ ჩერჩილად იწოდება. აშშ-ის პრეზიდენტმა ჯონ კენედიმ მას ამერიკის საპატიო მოქალაქეობა მიანიჭა. სულ ბოლო დრომდე ჩერჩილის ბიუსტი აშშ-ის პრეზიდენტის ოვალურ კაბინეტში იდგა.

ლედი ნენსი ასტორი: „თქვენ რომ ჩემი ქმარი იყოთ, ჩაიში სანამლაგს ჩაგიყრიდით.“
ჩერჩილი: „ნენსი, თქვენი ქმარი რომ ვიყო, აუცილებლად დავლევდი“.

ბუნებრივია, ადამიანი, რომელმაც ამგვარი ცხოვრების გზა განვლო, ისტორიის კუთვნილებაა. მაგრამ ჩერჩილი ყოველთვის გამორჩეული იქნება სხვა პოლიტიკოსებისგან იმით, რომ მისი მამოძრავებელი ძალა არა მხოლოდ კარიერის გაკეთების სურვილი, არამედ მტკიცე პრინციპები იყო, რომელთა გამო არაერთხელ უთქვამს უარი ნყნარ ცხოვრებაზე. მას სჯეროდა, რომ ადამიანები იმსახურებდნენ თავისუფლებას და ღირსეულ ცხოვრებას და რომ ამისთვის ღირდა ბრძოლა.

ჩერჩილი არც გასაღმერთებლად გამოდგება. მას უამრავი ნაკლი და მავნე ჩვევა ჰქონდა: ის ახალგაზრდობიდან სვამდა უზომოდ და განუყრელი იყო თავის საყვარელ კუბურ სიგარეტთან. იგი შეიძლება უხეში და უტაქტოც ყოფილიყო (თუმცა ასეთ შემთხვევებშიც კი ინარჩუნებდა გამორჩეულ იუმორის გრძნობას).

და მაინც, ჩერჩილი ისტორიის ერთ-ერთი დიდი გმირია, რომელმაც უსიხარულო ბავშვობა გამოიარა, ყმანვილობაში მარტომ დაამარცხა საკუთარი სისუსტე და დაამტკიცა, რომ სიმამაცე ან თუნდაც გმირობა არ ნიშნავს შიშის არქონას, სიმამაცე შიშის გადალახვას ნიშნავს – მოქმედებას შიშის მიუხედავად. ამიტომ ის ნამდვილ მებრძოლად ჩამოყალიბდა, რომელიც არაერთ სასტიკ ბრძოლაში გაუძღვა თანამებრძოლებს, ხოლო მეორე მსოფლიო ომში – მთელ ბრიტანელ ერს და გაამარჯვებინა.

უინსტონ ჩერჩილი მეუღლესა და შვილიშვილებთან ერთად, 1951

საქართველოსა და რუსეთის ურთიერთობა: დაპირისპირების მიზეზები

ზურაბ ღვინია

დღევანდელ საქართველოში ალბათ არ მოიძებნება უფრო აქტუალური და პრობლემური საკითხი, ვიდრე საქართველო-რუსეთის ურთიერთობაა. ყველა პრობლემა, ეხება ეს პოლიტიკას, ეკონომიკას, კულტურას თუ სულიერებას, რაღაცით უკავშირდება ქართულ-რუსულ ურთიერთობებს და საქართველოსა და ქართველი ერის წინაშე მდგარ ყველა სიძნელეში ბევრი რუსულ კვალს ხედავს. საქართველო-რუსეთის ურთიერთობის თემა განსაკუთრებით ინტენსიურად ბოლო წლებში განიხილება. ჩვენი საზოგადოება თითქოს ორ დაპირისპირებულ პოლუსად გაიყო. ერთნი ფიქრობენ, რომ საქართველოს რუსეთზე დიდი მტერი არ ჰყავს და ჩვენი ყველა უბედურების სათავე სწორედ რუსეთია, მეორენი კი (რომელთა რაოდენობამ უკანასკნელ ხანს საგრძნობლად მოიმატა, უფრო სწორად კი, სააშკარაოზე გამოვიდნენ) მიიჩნევენ, რომ მხოლოდ რუსეთს შეუძლია საქართველოს პრობლემების გადაჭრა და რუსეთის გარეშე ჩვენს ქვეყანას მომავალი არ აქვს.

მოდით, გვერდზე გადავდოთ სიმპათია-ანტიპათიის გრძნობები და ემოციების გარეშე შევეცადოთ ავხსნათ საქართველო-რუსეთის ურთიერთობის ხასიათი, მისი მიზეზები და თავისებურებები.

„რუსი და ქართველი ხალხის მეგობრობის თაღი“
– დაიდგა საქართველოს სამხედრო გზაზე „გეორ-
გიევსკის ტრაქტატის“ 200 წლის იუბილესთან დაკავ-
შირებით

რა განაპირობებს სახელმწიფოს შორის ურთიერთობების ხასიათს?

სხვადასხვა სახელმწიფოს შორის ურთიერთობების ხასიათი შეიძლება მკვეთრად განსხვავებული იყოს და იცვლებოდეს მეგობრული კავშირიდან და ალიანსიდან მტრულ დაპირისპირებამდე, რომლის უკიდურესი ფორმაც ომია. სახელმწიფოთაშორისი ურთიერთობის ხასიათი, თავის მხრივ, გამოვლინებაა იმ პოლიტიკისა, რომელსაც ქვეყნები ერთმანეთის მიმართ ატარებენ.

მაგრამ რა განაპირობებს სახელმწიფოს მიერ გატარებულ პოლიტიკას?

აქ ერთმანეთისგან უნდა განვასხვავოთ **საშინაო და საგარეო პოლიტიკა**.

საშინაო პოლიტიკას განსაზღვრავს **მმართველი პარტიის მსოფლმხედველობა და იდეოლოგია**. როდესაც მმართველი პარტია იცვლება, იცვლება საშინაო პოლიტიკაც და ის შეიძლება დიამეტრულად სანინაალმდეგო იყოს წინა მთავრობის პოლიტიკისაგან.

საგარეო პოლიტიკის ძირითადი განმსაზღვრელი ფაქტორი **ეროვნული ინტერესებია**. ეს გაცილებით მყარი და ნაკლებად ცვალებადი ფენომენია და მოსახლეობის დიდი უმრავლესობის ინტერესს გამოხატავს. ამიტომ, უმრავლეს შემთხვევაში, მთავრობის შეცვლა საგარეო პოლიტიკის ცვლილებას არ იწვევს. შეიძლება შეიცვალოს საგარეო-პოლიტიკური ტაქტიკა, მეთოდები და ფორმები, მაგრამ სტრატეგია და შინაარსი იგივე რჩება. მხოლოდ იშვიათ შემთხვევაში შეიძლება მოხდეს საგარეო პოლიტიკური კურსის მკვეთრი ცვლილება, მაგრამ ამ შემთხვევაში ხელისუფლება დიდხანს ვერ შეინარჩუნებს ძალაუფლებას, რადგან ასეთ ნაბიჯზე წასვლა ეროვნული ინტერესების წინააღმდეგ წასვლას ნიშნავს, რასაც ხალხი არ პატიობს (იანუკოვიჩის ხელისუფლების დამხობა უკრაინაში ამის ნათელი დადასტურებაა).

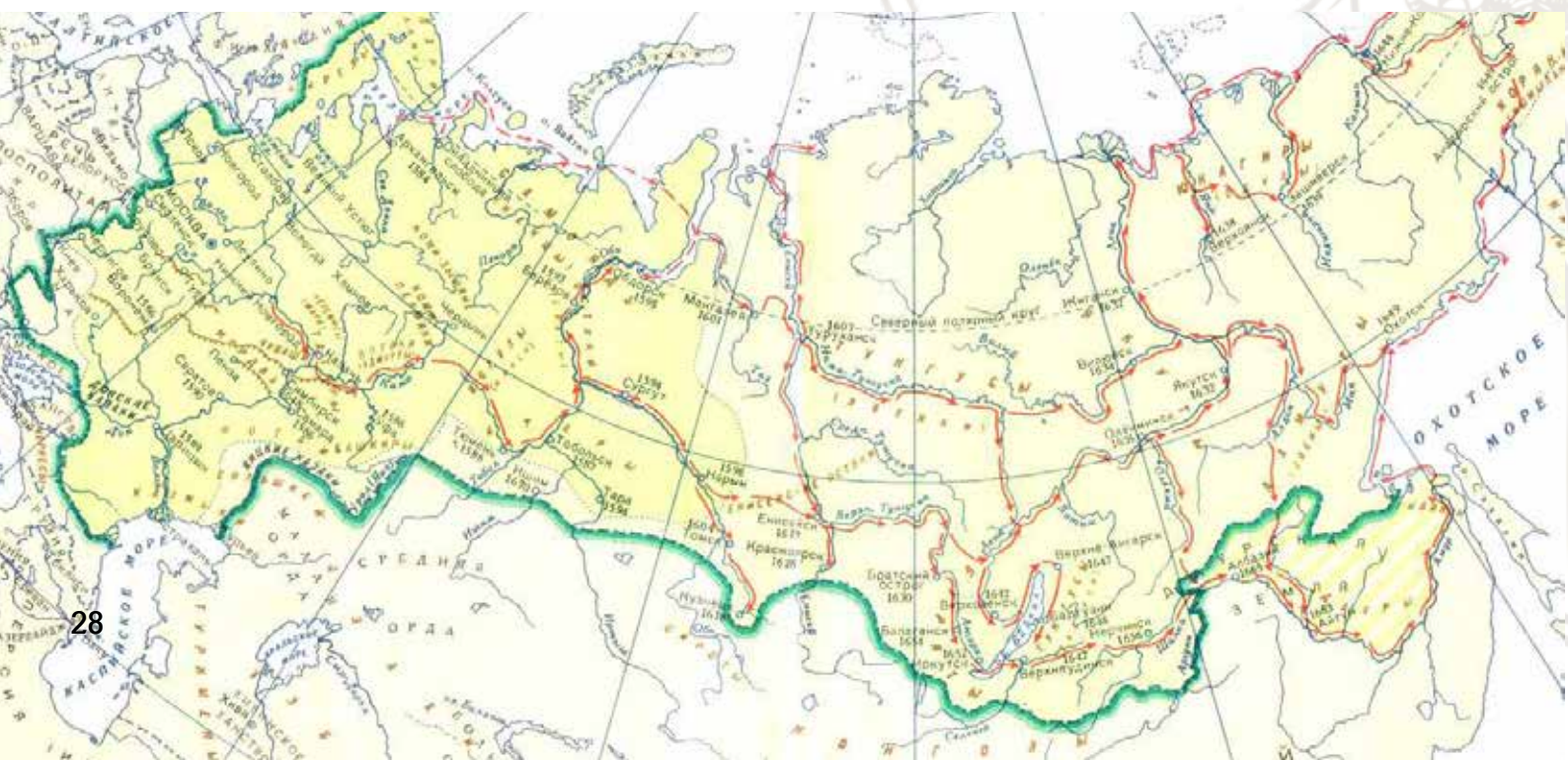
ეროვნული ინტერესები ძალიან ფართო და ბევრის მომცველი ცნებაა. იგი მნიშვნელოვნად განსხვავდება იმისდა მიხედვით, თუ რომელი ქვეყნის ინტერესებზეა ლაპარაკი და რა როლს თამაშობს მოცემული ქვეყანა საერთაშორისო ასპარეზზე. მაგრამ უმთავრესი, ე.წ. სასიცოცხლო ინტერესები ყველა ქვეყანას ერთი აქვს. ესენია: **სუვერენიტეტი, ტერიტორიული მთლიანობა, უსაფრთხოება, პრესტიჟი, მოსახლეობის მატერიალური უზრუნველყოფა**. ეს ინტერესები მუდმივია და ნებისმიერი სახელმწიფო მზადაა უკიდურესი ნაბიჯიც კი გადადგას მათ დასაცავად. პატარა, სუსტი სახელმწიფოს ეროვნული ინტერესები, როგორც წესი, სწორედ ამ სასიცოცხლო ინტერესების დაცვისკენ არის მიმართული და მათი საგარეო პოლიტიკაც ამ მიზანს ემსახურება.

სახელმწიფოთა ნაწილის ეროვნული ინტერესები რეგიონული ლიდერობის მიღწევას და მეზობელ ქვეყნებზე გავლენის გავრცელებას გულისხმობს, ხოლო ე.წ. ზესახელმწიფოების ეროვნული ინტერესები გლობალური მასშტაბისაა და მათი გავლენის სფეროდ მთელი დედამიწა მოიაზრება.

უნდა ითქვას, რომ საერთაშორისო ურთიერთობების მთელი ისტორია ეროვნულ ინტერესებს შორის ბრძოლის ისტორიაა. სახელმწიფოთა შორის მხოლოდ მაშინ მყარდება მეგობრული ურთიერთობა, როცა ადგილი აქვს **ინტერესების ერთობას**. კარგი ურთიერთობები გარანტირებულია **ინტერესების თანხვედრის** პირობებშიც. თუ სახელმწიფოების ეროვნული ინტერესები **წინააღმდეგობაში არ არიან** ერთმანეთთან, მაშინ არის მშვიდობიანი, ურთიერთსარგებლობაზე დამყარებული, პრაგმატული ურთიერთობები. მაგრამ **ინტერესების შეუთავსებლობის** და, მით უფრო, **დაპირისპირების** შემთხვევაში, ურთიერთობა იღებს დაძაბულ, მტრულ ფორმას, რაც კონფლიქტამდე და ომამდეც შეიძლება მივიდეს.

ამგვარად, სახელმწიფოებს შორის მეგობრული თუ მტრული ურთიერთობა დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორ შეესაბამება მათი ეროვნული ინტერესები ერთმანეთს. გუშინდელი მტრები დღეს შეიძლება მეგობრები გახდნენ და პირიქით, მეგობრები გადაემტერონ ერთმანეთს იმისდა მიხედვით, დაემთხვა თუ დაუპირისპირდა მათი ეროვნული ინტერესები. ალბათ ეს ჰქონდა მხედველობაში XIX საუკუნის ცნობილ ინგლისელ პოლიტიკოსსა და

რუსეთის სახელმწიფო XVII საუკუნეში

დიპლომატს, ლორდ პალმერსტონს თავის ცნობილ სიტყვებში: „ინგლისს არ ჰყავს მუდმივი მტრები და მეგობრები. ინგლისს აქვს მუდმივი ინტერესები“.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, როცა ორ სახელმწიფოს შორის ურთიერთობების არსის ახსნა და თავისებურების გარკვევა გვსურს, ამ ქვეყნების ეროვნული ინტერესების შედარება უნდა მოვახდინოთ და აქედან განვსაზღვროთ ურთიერთობების ხასიათი. ამ მიზნით შევეცადოთ შევადაროთ რუსეთისა და საქართველოს ეროვნული ინტერესები.

რუსეთის ეროვნული ინტერესები

მას შემდეგ, რაც მოსკოვის სამთავრომ სხვა რუსული სამთავროები შეიერთა და ცენტრალიზებული რუსეთის სახელმწიფო ჩამოყალიბდა (XV-XVI სს.), რუსეთი დიდი და მძლავრი სახელმწიფოა და მისი ეროვნული ინტერესებიც მხოლოდ საკუთრივ რუსეთით არ შემოიფარგლება. ასეთ ვითარებას რამდენიმე ფაქტორმა შეუწყო ხელი.

რუსეთის ცენტრალიზებული სახელმწიფოს შექმნა მოხდა იმ დროს, როცა ოსმალებმა ბოლო მოუღეს ბიზანტიის იმპერიას და აიღეს კონსტანტინოპოლი. ამასთანავე, ყველა მართლმადიდებლური სახელმწიფო ან უშუალოდ შევიდა ოსმალეთის იმპერიის შემადგენლობაში, ან მისი ვასალი გახდა. რუსეთი იყო ერთადერთი მართლმადიდებელი ქვეყანა, რომელიც დამოუკიდებელი იყო და სულ უფრო და უფრო აფართოებდა თავის ტერიტორიას. საკმარისია აღინიშნოს, რომ რუსეთი მდინარე ვოლგის შუა და ქვემო წელს მხოლოდ XVI საუკუნის შუა წლებში დაეუფლა (ყაზანისა და ასტრახანის სახანოების აღების შემდეგ). სულ ასიოდე წლის შემდეგ კი, XVII საუკუნის შუა ხანებისათვის, მთელი უზარმაზარი ციმბირი და შორეული აღმოსავლეთი მისი კუთვნილება გახდა და წარმოადგენდა მსოფლიოს უდიდეს სახელმწიფოს, რომელიც ბალტიის ზღვიდან წყნარ ოკეანემდე იყო გადაჭიმული.

ასეთ პირობებში, რუსეთის ჯერ საეკლესიო, შემდეგ კი სახელისუფლო წრეებში ჩამოყალიბდა რუსეთის, როგორც ქრისტიანულ-მართლმადიდებლური სამყაროს მხსნელის, განმათავისუფლებლის მისიის იდეა. რუსეთს ეკისრებოდა მესიანური როლი. იგი ბიზანტიის იმპერიის მემკვიდრედ, ხოლო მოსკოვი – მესამე რომად ცხადდებოდა (რომისა და კონსტანტინეპოლის შემდეგ), იმ მოცემულობით, რომ მეოთხე რომი აღარასოდეს იქნებოდა. მოსკოვის მთავარმა ივანე IV მრისხანემ მიიღო რუსეთის მეფის ტიტული (რუსულად царь, ანუ ცეზარი, იგივე კეისარი, რაც ბიზანტიის იმპერატორის ტიტული იყო), ხოლო ბიზანტიის გერბი (ორთავიანი არწივი, რომლის ერთი თავი დასავლეთით, ხოლო მეორე აღმოსავლეთით იყურება) რუსეთის გერბად გამოაცხადა. ეს ნიშნავდა, რომ რუსეთი იყო ბიზანტიის მემკვიდრე და პრეტენზია ჰქონდა დაებრუნებინა ოსმალეთის დაპყრობილი ტერიტორიები და გაეთავისუფლებინა მართლმადიდებელი ძმები.

ივანე მრისხანე, მხატვარი ანდრეი შიშკინი, 2009

რუსეთის გერბი

ბიზანტიის გერბი

ეს მესიანიზმი, ქრისტიანობის მხსნელის და მოძმეთა განთავისუფლების მისია, წარმოადგენდა რუსეთის საგარეო პოლიტიკის იდეოლოგიურ საფუძველს. რეალურად ამ ამაღლებული და ჰუმანური ლოზუნგის უკან იდგა გამოკვეთილი გეოპოლიტიკური მიზანი – კონსტანტინოპოლის აღება და ბოსფორისა და დარდანელის სრუტეების ხელში ჩაგდება, რითაც უზრუნველყოფილი იქნებოდა ხმელთაშუა ზღვაზე გასვლა. სწორედ ეს იყო რუსეთის ეროვნული ინტერესი, რომ ამ უზარმაზარ ქვეყანას, რომელსაც პრაქტიკულად არ ჰქონდა გაუყინავი ნავსადგურები, მისცემოდა შესაძლებლობა სამხრეთის თბილ ზღვებზე გასულიყო. ამგვარად, სამხრეთით გაფართოება იქცა რუსეთის უმნიშვნელოვანეს მიზნად. აქ მისი ინტერესები შეეჯახა თურქეთის, სპარსეთის და, მოგვიანებით, ინგლისის ინტერესებს. ამ ინტერესების დაპირისპირება იყო ამ ქვეყნებს შორის ურთიერთობების საფუძველი.

ამგვარად, უკვე XVIII საუკუნიდან (ოფიციალურად 1721 წლიდან) **რუსეთი იმპერიაა და იმპერიული ინტერესები აქვს**, რაც ტერიტორიულ გაფართოებას და შემოერთებული ტერიტორიების შენარჩუნებას და თავის გავლენის ქვეშ ყოლას გულისხმობს. ეს განსაზღვრავდა რუსეთის იმპერიის როლს და ადგილს საერთაშორისო სისტემაში. მას ჰქონდა თავისი გარკვეული გავლენის სფეროები, რომლის გაფართოებისთვისაც იბრძოდა და თუ რომელიმე სხვა იმპერია მისი გავლენის არეალში შემოიჭრებოდა, კონფლიქტიც გარდაუვალი იყო. განსაკუთრებით სასტიკად უსწორდებოდა რუსეთი იმ ხალხებს, რომლებიც მის იმპერიაში მოხვდებოდნენ და განთავისუფლებაზე ფიქრს გაბედავდნენ. უკვე დაპყრობილი და იმპერიის შემადგენლობაში შესული ხალხების ბრძოლა დამოუკიდებლობისათვის მკვეთრად ეწინააღმდეგებოდა რუსეთის ეროვნულ ინტერესებს (გავიხსენოთ, თუ რა სისასტიკით ახშობდა რუსეთი აჯანყებებს პოლონეთსა და საქართველოში, ანდა რამდენწლიანი სისხლიანი ომი ჰქონდა ჩრდილოეთ კავკასიის ხალხების დასამორჩილებლად).

კიდევ უფრო ფართო და ყოვლისმომცველი იყო საბჭოთა კავშირის ინტერესები. თუ რუსეთის იმპერია მაინც რეგიონული მასშტაბის ზესახელმწიფო იყო, საბჭოთა იმპერიას პრეტენზიები მთელ მსოფლიოზე ჰქონდა. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ ძირეულად შეიცვალა საერთაშორისო სისტემა: იგი ორპოლუსიანი (**ბიპოლარული**) გახდა, სადაც ძა-

ლის პოლუსებად აშშ და სსრკ მოიაზრებოდნენ.

საბჭოთა კავშირის ინტერესს წარმოადგენდა მთელ მსოფლიოში სოციალიზმს გაემარჯვა და ყველა ქვეყანაში კომუნისტური რეჟიმი დამყარებულიყო. აშშ-ს კი კომუნისტური ექსპანსიის შეჩერებისა და დემოკრატიის დაცვის მისია დაეკისრა. ამგვარად, საბჭოთა კავშირს (ფაქტობრივად რუსეთს) უკვე **მთელი მსოფლიოს მშრომელთა განმათავისუფლებლისა და მხსნელის პრეტენზიები გაუჩნდა**. ყველა სოციალისტური ქვეყანა და კომუნისტური პარტია უსიტყვოდ უნდა დამორჩილებოდა სსრკ-ს და მისი ლიდერობა და ხელმძღვანელობა ელიარებინათ. ასეთი წარმოდგენა მყარად იყო გამჯდარი არა მარტო საბჭოთა ხელმძღვანელობაში, არამედ მთელ რუს ხალხში.

ამიტომაც იყო, რომ სოციალიზმის კრახი და საბჭოთა კავშირის დაშლა რუსეთში აღიქვეს, როგორც დიდი ეროვნული ტრაგედია. სამხედრო-პოლიტიკური და ეკონომიკური თვალსაზრისით მსოფლიოს მეორე სახელმწიფო, რომელიც თავს კაცობრიობის მესიად მოიაზრებდა, უეცრად რიგით ქვეყნად იქცა და მთლიანი შიდა პროდუქტის მოცულობით სახელმწიფოების პირველი ათეულის მიღმა დარჩა. როგორც ჩანს, რუსეთის მოსახლეობის უმრავლესობის აზრს გამოხატავდა პუტინის ცნობილი სიტყვები: „**საბჭოთა კავშირის დაშლა XX საუკუნის უდიდესი გეოპოლიტიკური კატასტროფაა**“.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, გასაგებია, რომ დღეს **რუსეთის მთავარი ეროვნული ინტერესი ძველი დიდების აღდგენა და ზესახელმწიფოს პრესტიჟის დაბრუნებაა**. ზესახელმწიფოდ კი ქვეყანა მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეიძლება ჩაითვალოს, თუ მისი გავლენა საკუთარ საზღვრებს სცილდება და მეზობელ ქვეყნებსაც მოიცავს. ასეთი

წითელი მოედანი, მხატვარი თეოდორე ალექსეევი, 1801

ქვეყნები რუსეთისთვის ყოფილი საბჭოთა რესპუბლიკებია. ბალტიის ქვეყნები რუსეთის-თვის უკვე დაკარგულია, რადგან ისინი ევროკავშირისა და ნატოს წევრები გახდნენ. სხვა რესპუბლიკებიდან კი თუნდაც ერთის გადასვლა დასავლურ სამყაროში ნიშნავს, რომ მას სხვებიც მიბაძავენ და რუსეთი ზესახელმწიფოსა და ძალის პოლუსის სტატუსს ვეღარ დაიბრუნებს. ამიტომ რუსეთის სასიცოცხლო ამოცანაა არ დაუშვას ყოფილი საბჭოთა რესპუბლიკების (განსაკუთრებით უკრაინის, მოლდოვის და საქართველოს) ინტეგრაცია დასავლეთთან და ახალი პოლიტიკური ალიანსი შექმნას. დღეს მართლმადიდებელი ქმების ხსნის ან მსოფლიოს მშრომელთა გაერთიანების იდეა აღარ გამოდგება. მათ ნაცვლად წინ წამოინია **ევრაზიანიზმის** კონცეფციამ, რომელიც საბჭოთა კავშირის ხალხების (პირველ რიგში, სლავურ და თურქულენოვან ხალხთა) ბუნებრივ ერთობას ემყარება. ამის გამოვ-

საქართველოს სამხედრო გზა

ლინება უნდა იყოს **ევრაზიული კავშირი**, რომელიც ევროკავშირის ალტერნატივაა და რომელიც უკვე ფუნქციონირებს ევრაზიული საბაჟო კავშირის ფორმით (რუსეთის, ბელარუსის, ყაზახეთის და სომხეთის შემადგენლობით) და რომელშიც მომავალში ყველა ყოფილი საბჭოთა რესპუბლიკა უნდა შევიდეს. ფაქტობრივად ეს საბჭოთა კავშირის (უფრო სწორად რუსეთის იმპერიის) ახალი, მოდერნიზებული ფორმით აღდგენას ნიშნავს. ნებისმიერი ყოფილი საბჭოთა რესპუბლიკა, რომელიც ამის წინააღმდეგ წავა, რუსეთის მტერია, რადგან რუსული გეოპოლიტიკური აზროვნება ეყრდნობა წარმოდგენას – **„რუსეთი ან იმპერია, ან არაფერი“**.

საქართველოს ეროვნული ინტერესები

საქართველო ის ქვეყანაა, რომელსაც ალბათ ყველაზე უფრო შეესაბამება ნაპოლეონის სიტყვები: **„ქვეყნის ისტორიას მისი გეოგრაფია განსაზღვრავს“**. მდებარეობს რა ევროპისა და აზიის დამაკავშირებელ ყელზე, კავკასიაში, და წარმოადგენს ევრაზიის გზაჯვარედინს, საქართველო იყო საზღვარი ქრისტიანულ და ისლამურ ცივილიზაციებს შორის და როგორც ქრისტიანობის უკიდურესი აღმოსავლეთი ბასტიონი, პირველი იღებდა თავის თავზე აზიიდან დაძრული არმიების დარტყმებს. ამის გარდა, იგი ყოველთვის წარმოადგენდა მსოფლიოს უძლიერესი იმპერიების გეოპოლიტიკური ინტერესების სფეროს და მათ შორის ბრძოლის ასპარეზს. შესაბამისად, თითქმის არ ყოფილა ისტორიაში საუკუნე (შეიძლება მხოლოდ XII საუკუნე მივიჩნიოთ გამონაკლისად), როცა საქართველო ან რომელიმე დიდი იმპერიის გავლენის სფეროში არ ყოფილიყო მოქცეული, ან ამ იმპერიებს შორის ბრძოლის არეალს არ წარმოადგენდა. ასეთი ისტორიული ბედის გამო საქართველოს მთავარ მიზანს საკუთარი ეროვნული თვითმყოფადობის დაცვა და სახელმწიფოებრიობის შენარჩუნება წარმოადგენდა. ამ სასიცოცხლო ეროვნული ინტერესის დასაცავად უხდებოდა საქართველოს მუდმივი ბრძოლა თავისი შეუდარებლად დიდ და ძლიერ მონინააღმდეგეებთან, ისეთ მსოფლიო თუ რეგიონულ ჰეგემონებთან, როგორებიც იყვნენ აქამენიანთა ირანი და რომის იმპერია, პართია და სასანიანთა ირანი, ბიზანტიის იმპერია და არაბთა სახალიფო, სელჯუკთა სახელმწიფო და მონღოლთა ულუსი, თემურ-ლენგის სახელმწიფო და ოსმალეთის იმპერია, სეფიანთა ირანი და რუსეთის იმპერია და ბოლოს – საბჭოთა კავშირი და რუსეთის ფედერაცია.

ამ პერმანენტულ და უთანასწორო ომში პატარა, სუსტი სახელმწიფოს გადარჩენა თითქმის შეუძლებელია და თუ საქართველომ ეს შეძლო, ამის მიზეზი არა მარტო თავგანწირული ბრძოლა, არამედ სწორად გან-

ირაკლი II-მ (1720-1798) ირანიდან და ოსმალეთიდან მომდინარე საფრთხეების თავიდან ასაცილებლად სთხოვა რუსეთის იმპერატორ ეკატერინე II-ს, რომ საქართველო თავისი მფარველობის ქვეშ აეყვანა. 1783 წლის 24 ივლისს გეორგიევსკის ციხე-სიმაგრეში (ჩრდილოეთ კავკასიაში) გაფორმდა „სამეგობრო შეთანხმება“ ქართლ-კახეთის სამეფოსა და რუსეთის იმპერიას შორის, რომელსაც „გეორგიევსკის ტრაქტატი“ ეწოდა. ეს შეთანხმება ითვლება საქართველო-რუსეთს შორის ურთიერთობების ჩამოყალიბების დასაბამად.

გეორგიევსკის ტრაქტატი, 1783

საზღვრული სტრატეგია და დასახული მიზნისადმი ერთგულება იყო. ცხადია, ნებისმიერ სახელმწიფოს და, პირველ რიგში, პატარა ქვეყანას უნდა მკაფიოდ ჰქონდეს განსაზღვრული თავისი **პოლიტიკური ორიენტაცია** და არჩევანი გააკეთოს იმ ძალასთან ალიანსზე, რომელთანაც კავშირი ყველაზე მეტად შეესაბამება მის ეროვნულ ინტერესებს, მისი იდენტობისა და სახელმწიფოებრიობის შენარჩუნებას და განმტკიცებას.

ამ ურთულესი დილემის წინაშე იდგა ქართველი ხალხი მთელი თავისი ისტორიის მანძილზე. მას არჩევანი უნდა გაეკეთებინა ორ (ან მეტ) ძალას

შორის, იმის სასარგებლოდ, რომელიც უფრო ხელსაყრელი იყო მისთვის და ნაკლებად დააზარალებდა (**ნაკლები ბოროტების პრინციპი**). რასაკვირველია, ნებისმიერი არჩევანი მეორე ძალის გაბოროტებას გამოიწვევდა და ქვეყანაც შეიძლება ამისათვის მკაცრად დასჯილიყო, მაგრამ უფრო ხანგრძლივადიან პერსპექტივაში ეს არჩევანი გამართლებული უნდა ყოფილიყო.

შეიძლება დაბეჯითებით ითქვას, რომ საქართველო თითქმის ყოველთვის ამ გზით მიდიოდა და არჩევანს აკეთებდა იმ ძალის სასარგებლოდ, რომელიც უფრო პროგრესული, ცივილიზებული და ქვეყნის ეროვნული ინტერესებისათვის შესაფერისი იყო. ასე მოიქცნენ ჩვენი წინაპრები, როცა პართიასა და რომს შორის არჩევანი რომის სასარგებლოდ გააკეთეს ანდა ირანსა და ბიზანტიას შორის ბიზანტიაზე შეაჩერეს არჩევანი (აიეტიცა და ფარტაზის ცნობილი პოლემიკა გავიხსენოთ). როცა ბიზანტიის დაცემის შემდეგ საქართველო ევროპას მოსწყდა და სამეფო-სამთავროებად დაშლილი ირანმა და ოსმალეთმა გაინანილა, როგორც ვასალური ტერიტორიები, ქართველ ხალხს არჩევანის საშუალებაც დაეკარგა. მხოლოდ XVIII საუკუნეში გაჩნდა შესაძლებლობა ახალი ორიენტაციის განსაზღვრისა და ერეკლე II-მ ირანის პროტექტორატის ქვეშ ყოფნას რუსეთის პროტექტორატობა ამჯობინა. ეს უდავოდ გამართლებული და პროგრესული ნაბიჯი იყო და შეესაბამებოდა ქართველი ხალხის ეროვნულ ინტერესებს, რადგან რუსეთი გაცილებით ნაკლები ბოროტება იყო, ვიდრე ირანი ან ოსმალეთი (მიუხედავად იმისა, რომ რუსეთმა უხეშად დაარღვია ხელშეკრულების პირობები, საერთოდ გააუქმა ქართული სამეფო-სამთავროები და უშუალოდ შეიერთა ისინი).

როგორც რუსეთის იმპერიის, ისე საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ საქართველოს წინაშე კვლავ დადგა პოლიტიკური ორიენტაციის საკითხი. დღეს ეს საქართველოს ერთ-ერთი მთავარი პრობლემაა და განსაზღვრავს კიდევ ჩვენი ქვეყნის ფაქტობრივ მდგომარეობას.

თანამედროვე საქართველოს წინაშე საგარეო პოლიტიკური ორიენტაციის სამი ალტერნატივაა: **ჩრდილოეთი, ნეიტრალიტეტი, დასავლეთი.**

ჩრდილოეთზე ორიენტაცია ფაქტობრივად რუსეთის სატელიტად ქცევას გულისხმობს. ამ არჩევანის შემთხვევაში, საქართველომ თავი უნდა დაანებოს ნატოსა და ევროკავშირში განწევრიანებაზე ფიქრს და რუსული, პოსტსაბჭოთა (ევრაზიული) სივრცის ნაწილი გახდეს, რაც თითქმის სუვერენიტეტის დაკარგვის ტოლფასია. ბუნებრივია, იმ ქვეყნის მოსახლეობის უმრავლესობა, რომელმაც ორასწლიანი ლოდინისა და ბრძოლის შემდეგ დამოუკიდებლობა აღიდგინა, საეჭვოა შეეღობოს თავისუფლებას და რუსეთის ორბიტაზე დაბრუნება მოისურვოს, მით უფრო, რომ ეს ამკარად ისტორიული ლოგიკის საწინააღმდეგო, წარსულში დაბრუნების ტოლფასი ნაბიჯი იქნება (ადრე თუ გვიან თვითონ რუსეთს მოუწევს დასავლური ორიენტაციის არჩევა). მაგრამ ასეთი ორიენტაციის მომხრეები საქართველოში არიან, რომელთა გააქტიურება ბოლო პერიოდში რეალობაა. ისინი თავიანთ არჩევანს იმ არგუმენტებით ასაბუთებენ, რომ ორასი წლის მანძილზე საქართველო რუსეთის ნაწილი იყო და პოლიტიკურად, ეკონომიკურად და კულტურულად ისე „გადაეხლართა“ მას, რომ მის გარეშე არსებობა უკიდურესად გაუჭირდება. საქართველო ყოველთვის უცხო იქნება დასავლეთისთვის და ქართული ეკონომიკა და კულტურა ფეხს ვერ მოიკიდებს იმ უცხო გარემოში (ბოლო ხანებში განსაკუთრებით უსვამენ ხაზს ქართველებისა და რუსების ერთმორწმუნეობას). გარდა ამისა, მხოლოდ რუსეთს შეუძლია მოაგვაროს საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის პრობლემა. ამდენად სხვა, არარუსული ორიენტაცია საქართველოს შეიძლება კატასტროფად ექცეს და ამაზე არც უნდა იფიქროს.

ნეიტრალიტეტი, ერთი შეხედვით, ძალზე მიმზიდველი და მისაღები იდეაა, რადგან მისი განხორციელების შემთხვევაში, ქვეყანას მშვიდობიანი განვითარება და ეკონომიკური აღმავლობა უზრუნველყოფილი უნდა ჰქონდეს. მაგრამ რეალობაში საქმე გაცილებით რთულადაა. საქმე ისაა, რომ ნეიტრალიტეტის გამოცხადება თავისთავად არაფერს ნიშნავს, თუ ეს ნეიტრალიტეტი აღიარებული და გარანტირებული არ იქნება (ისტორიამ არაერთი მაგალითი იცის, როცა სწორედ ნეიტრალიტეტი გამხდარა ქვეყანაზე თავდასხმის ხელშემწყობი ფაქტორი). გარანტირებული ნეიტრალიტეტის მიღწევა კი ურთულესი ამოცანაა. საკმარისია ითქვას, რომ ასეთი სტატუსი მხოლოდ ერთადერთ ქვეყანას – შვეიცარიას აქვს.

ქვეყანამ რომ ასეთი სტატუსი მიიღოს, ის რამდენიმე პირობას უნდა აკმაყოფილებდეს:

- არ უნდა შედიოდეს არც ერთი დიდი ქვეყნის გეოპოლიტიკურ ინტერესებში,
- უნდა ჰქონდეს ძლიერი ეკონომიკა,
- შეეძლოს საკუთარი თავის დაცვა,
- არ უნდა ჰქონდეს ტერიტორიული მთლიანობის პრობლემა,
- მისი საგარეო პოლიტიკა არ უნდა იყოს იდეოლოგიზირებული.

როგორც ვხედავთ, საქართველო თითქმის ვერც ერთ პირობას ვერ აკმაყოფილებს და რომც აკმაყოფილებდეს, ძნელი სათქმელია რატომ დაუდგებოდნენ მსოფლიოს წამყვანი სახელმწიფოები მას გარანტიად. ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, XXI საუკუნეში, გლობალიზაციის ერაში, როცა მთელი მსოფლიო ერთ, გლობალურ საზოგადოებად იქცა, ნეიტრალიტეტი უბრალოდ ანაქრონიზმია. ასე რომ, ნეიტრალიტეტი, როგორც პოლიტიკური ორიენტაციის ფორმა, საქართველოსთვის სრული უტოპიაა.

1921 წლის თებერვალში თბილისის მომდგარ საბჭოთა რუსეთის მე-11 არმიას კოჯორ-ტაბახმელასთან მედგარი წინააღმდეგობა გაუწიეს ქართველმა იუნკერებმა – ქართულ იუნკერთა სკოლაში მოსწავლე 20-23 წლის ახალგაზრდებმა. ეს იყო გმირობისა და თავგანწირვის საოცარი მაგალითი, თუმცა ამ სულისკვეთებამ სასურველი შედეგი ვერ გამოიღო, იუნკერების უმეტესობა ბრძოლის ველზე დაეცა, საქართველოს ანექსიის მოწინააღმდეგენი დამარცხდნენ და 1921 წლის 25 თებერვლიდან საქართველო იქცა ერთ-ერთ საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკად. ქართველ იუნკერებთან ერთად დაიღუპა 20 წლის მოწალების და მარო მაყაშვილი.

25 თებერვალი, 1921 წელი

თოვდა და თბილისს ებურა თალხი,
დუმდა სიონი და დუმდა ხალხი,
ძილღვიძრად იყო ქალაქი ჩემი,
საშინელებას კვლავ სჭედდა გრდემ-
ლი —
ისევ გოლგოთა, სისხლი და ცრემლი!
მშობელო დედავ, ისევ გაგყიდეს,
ისევ წამების ჯვარი აგკიდეს,
არ შეგიბრალეს, კვლავ არ
დაგინდეს!

თოვდა და თბილისს ებურა თალხი,
დუმდა სიონი და დუმდა ხალხი.
დაცხრა კოჯორი და ტაბახმელა,
მხოლოდდა თოვლი ცვიოდა ნელა,
ეფინებოდა გმირების გვამებს —
განგმირულ მკერდებს, დალენილ
მკლავებს,
და უძრავ იყო თებერვლის ღამე

...
თოვლს დაეფარა კრწანისის ველი, —
წითელი დროშით, მოღერილ ყელით,
თეთრ ცხენზე მჯდომი, ნაბიჯით
წელით
შემოდოდა სიკვდილი ცელით!
თოვდა და თბილისს ებურა თალხი,
დუმდა სიონი და დუმდა ხალხი...

კოლაუ ნადირაძე

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, **დასავლეთზე ორიენტაცია** რჩება იმ გზად, რასაც უნდა მიჰყვებოდეს ჩვენი ქვეყანა. ფაქტია, რომ ხუთას წელზე მეტია დასავლური სამყარო წარმოადგენს კაცობრიობის პროგრესის და განვითარების ერთადერთ კერას. ისტორიულმა ავტენტიტობამ საქართველო დააშორა ამ სამყაროს და ახლა იგი ცდილობს დაუბრუნდეს მას. მხოლოდ ამ გზით შეიძლება საქართველო გახდეს განვითარებული, დემოკრატიული, აყვავებული და უსაფრთხო სახელმწიფო, ევროპული ოჯახის ღირსეული წევრი, რაც ქართველი ხალხის აბსოლუტური უმრავლესობის მიზანი და ოცნებაა. ცხადია, ამის მიღწევა ადვილი არ არის. რუსეთის წინააღმდეგობას რომ თავი დავანებოთ, საქართველოს მთელი რიგი პრობლემის გამო გართულებული აქვს დასავლეთთან ინტეგრაცია (სუსტი ეკონომიკა, ტერიტორიული მთლიანობის პრობლემა, არასაკმარისი დემოკრატია, ცივილიზაციური განსხვავებები და სხვ.), მაგრამ სხვა ალტერნატივა პრაქტიკულად არ არის. ქართველი ხალხის ამოცანაა ყველაფერი გააკეთოს, რომ საქართველო გახდეს მიმზიდველი სახელმწიფო დასავლური სამყაროსათვის და ევროპა თვითონ გახდეს დაინტერესებული თავის ოჯახის წევრად მიიღოს ეს პატარა ქვეყანა, როგორი წინააღმდეგობაც არ უნდა შეხვდეს მას რუსეთის მხრიდან. ეს არ არის ახლო მომავლის პერსპექტივა, მაგრამ ისიც ფაქტია, რომ დასავლური ორიენტაციიდან გადახვევა დიდი ხნით (თუ სამუდამოდ არა) შეაფერხებს საქართველოს პროგრესს.

არჩევანის დილემა: საით უნდა წავიდეს საქართველო?

როგორც დავინახეთ საქართველოს და რუსეთის ეროვნული ინტერესები დიამეტრულად უპირისპირდება ერთმანეთს. თუ საქართველოს სასიცოცხლო ინტერესია, მოხდეს მისი ინტეგრაცია ევროპულ და ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში, რომ ერთხელ და სამუდამოდ უზრუნველყოს საკუთარი უსაფრთხოება, ეკონომიკური წინსვლა და პროგრესი, რუსეთის მთავარი მიზანი იმპერიად დარჩენა და პოსტსაბჭოთა ქვეყნებზე სრული კონტროლია.

საქართველო-რუსეთის ურთიერთობების მთელი ისტორია იმის დადასტურებაა, თუ როგორ ცდილობდა რუსეთი განემტკიცებინა საკუთარი კონტროლი საქართველოზე. ამას ის ახერხებდა როგორც ძალის გამოყენებით და რეპრესიებით, ისე ქართული ელიტის მიმართ მოქნილი პოლიტიკის გატარებით და პრივილეგიების მინიჭებით (რუსეთის იმპერიის პერიოდში ეს თავად-აზნაურობას ეხებოდა, საბჭოთა პერიოდში კი – ინტელიგენციას). ამის გარდა, რუსეთი საქართველოზე ზემოქმედების მძლავრ ბერკეტებს ფლობდა ეთნიკური უმცირესობების სახით. როგორც კი საქართველოში ეროვნული დამოუკიდებლობის პერსპექტივა ჩნდებოდა, მაშინვე თავს წამოყოფდა რუსეთიდან ინსპირირებული სეპარატიზმი ეთნიკური უმცირესობის მხრიდან, რაც რუსეთს აძლევდა საშუალებას მედიატორის საბაბით ჩარეულიყო კონფლიქტში და მოვლენები თავის სასარგებლოდ წარემართა (ასე იყო როგორც 1918-1921, ისე 1989-1993 წლებში).

მსგავს პოლიტიკას აწარმოებდა და აწარმოებს რუსეთი ყველა ყოფილ საბჭოთა რესპუბლიკის და განსაკუთრებით კი იმათ მიმართ, რომლებმაც მიზნად ევროპასთან ინტეგრაცია დაისახეს. ამის მაგალითია უკრაინა და მოლდოვა, სადაც ყირიმის, დონბასის და დნესტრისპირეთის სეპარატისტების მხარდაჭერას რუსეთის მხრიდან ერთი მიზანი აქვს – არ დაუშვას ამ ქვეყნების მოწყვეტა რუსული ორბიტიდან, რადგან იცის, რომ ევროპა თავის წევრად არ მიიღებს შიდა კონფლიქტებში გახვეულ სახელმწიფოს.

ეს მთავარი მიზანი ჰქონდა რუსეთს საქართველოს მიმართ, როცა 2008 წელს ცხინვალის კონფლიქტისა და რუსეთ-საქართველოს ომის ინსპირირება მოახდინა. აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის ოკუპაციით რუსეთი ბორკავდა საქართველოს სწრაფვას დასავლეთისკენ იმ გათვლით, რომ ევროპასთან ინტეგრაცია საქართველოს დააკარგვინებდა აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის დაბრუნების იმედს. მაგრამ მას შემდეგ, რაც 2008 წელს რუსეთმა აღიარა აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის დამოუკიდებლობა, ეს ილუზიაც გაქრა. ამ ნაბიჯით რუსეთმა დროში გაწელა საქართველოს ევროატლანტიკური და ევროპული ინ-

სარგო ორჯონიკიძე (1886-1937) – ქართველი კომუნისტი, რომელიც მეთაურობდა ბოლშევიკების შემოჭრას საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში და საქართველოს სოციალისტურ რესპუბლიკად გარდაქმნას. მისი სახე და კოჯორ-ტაბახმელის ტრაგედია ასახა კოლაუ ნადირაძემ თავის ცნობილ ლექსში „25 თებერვალი, 1921 წელი“. ამ ანტიბოლშევიკური ლექსის გამოქვეყნება 1985 წელს ძალიან თამამი ნაბიჯი იყო და მეხივით გავარდა იმდროინდელი საზოგადოების „მონმენდილ ცაზე“.

ქართველებისგან დაცლილი სოხუმი აფხაზეთის ომის ბოლოს, 1993 წლის სექტემბერი

ტეგრატიის პროცესი, მაგრამ საქართველოზე ზემოქმედების ბერკეტები დაკარგა, მით უფრო, რომ დიპლომატიური ურთიერთობები განწყდა და ეკონომიკური კავშირები მინიმუმამდე დავიდა. თუმცა რუსეთის მმართველ წრეებში იმედოვნებდნენ, რომ ყველაფერი მალე მოგვარდებოდა – ქართველები დაკარგული ტერიტორიების დასაბრუნებლად არც პარტიზანულ ომს დაიწყებდნენ და არც რუსეთზე „გაბუტვის“ პოზიციაზე დარჩებოდნენ დიდხანს – ადრე თუ გვიან ისევ რუსეთისკენ შემობრუნდებოდნენ, რომ ტერიტორიული მთლიანობის პრობლემა მოეგვარებინათ.

ბოლო წლებში ეს ტენდენცია მართლაც შეიმჩნევა. ეკონომიკური ურთიერთობების გააქტიურებით (რუსული კომპანიების შემოსვლა, ქართული ღვინის და ციტრუსების რუსეთში გატანა, რეგულარული საავიაციო რეისების აღდგენა) რუსეთი იბრუნებს საქართველოზე ზემოქმედების გარკვეულ ბერკეტებს. უფრო მნიშვნელოვანია, რომ საქართველოში აშკარად გააქტიურდნენ ის პოლიტიკური პარტიები, არასამთავრობო ორგანიზაციები თუ ცნობადი სახეები, რომლებიც პირდაპირ აცხადებენ, რომ საქართველომ უარი უნდა თქვას ნატოსა და ევროკავშირისკენ სწრაფვაზე, დაუყოვნებლივ აღადგინოს დიპლომატიური ურთიერთობები რუსეთთან და დაიწყოს პირდაპირი მოლაპარაკებები აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის საკითხის მოსაგვარებლად. მათი აზრით, მხოლოდ ამ გზით შეიძლება აღდგეს ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობა.

რუსეთის პოზიცია ნათელია – საქართველომ უარი უნდა თქვას ევროპასთან ინტეგრაციაზე, დაუბრუნდეს რუსულ სივრცეს, შევიდეს დსთ-ში, შეეგუოს ახალ რეალობას, ე.ი. სცნოს აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის დამოუკიდებლობა (ფაქტობრივად კი, რუსეთის მიერ მათი ანექსია) და დაამყაროს მათთან კეთილმეზობლური ურთიერთობები. ყოველივე ამის სანაცვლოდ საქართველოს სავარაუდოდ ჰპირდებიან, რომ ახალ პრობლემებს არ შეუქმნიან და ახალი სეპარატიზმის საფრთხე არ დაემუქრება. თუმცა ბისმარკის სიტყვების პერიფრაზი რომ გავაკეთოთ, **რუსეთის დაპირებას მხოლოდ იმ ქალაქის ფურცლის ფასი აქვს, რომელზეც ეს დაპირებაა დანერგილი.**

ამგვარად, იმის თქმა, რომ რუსეთთან რიტორიკის შეცვლა, მასთან პირდაპირი მოლაპარაკება და მეგობრული ურთიერთობების დამყარება მას გულს მოუღებოს და აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთს თავისი ნებით დააბრუნებს, სრული ილუზიაა. რუსეთი ამას ვეღარ იზამს,

ძალიანაც რომ უნდოდეს, რადგან ეს მომაკვდინებელი დარტყმა იქნება მის პრესტიჟზე, მის წინააღმდეგ აამხედრებს მთელ ჩრდილოეთ კავკასიას და არა თუ იმპერიის აღდგენა, საკუთარი ტერიტორიული მთლიანობის შენარჩუნება გაუხდება საეჭვო. ასე რომ, საქართველოს შერჩება ევროპაზე უარის თქმა და რუსეთის სივრცეში დაბრუნება აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის გარეშე.

საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა მხოლოდ დიდი გეოპოლიტიკური ცვლილებების შედეგად არის მოსალოდნელი (როგორც ეს 80-90-იან წლებში მოხდა) და საქართველო იქ უნდა იყოს, სადაც ისტორიული ლოგიკაა.

ევროპული ორიენტაციის რუსული ორიენტაციით შეცვლა საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენას კიდევ უფრო დაგვაშორებს.

რასაკვირველია, არჩევანი, თუ საით უნდა წავიდეს საქართველო, ხალხმა უნდა გააკეთოს. მართალია, ეს არჩევანი უკვე გაკეთებულია, მაგრამ ბევრი ფიქრობს, რომ მას შემდეგ ბევრი რამ შეიცვალა, „ევროპამ არ გაამართლა“ და ჩვენი გზა ისევ ჩვენ „მშობლიურ, ერთმორწმუნე რუსეთისკენ“ არის. შეიძლება აფხაზეთი და ცხინვალის რეგიონი ვეღარ დავიბრუნოთ, მაგრამ სამაგიეროდ ჩვენი ღვინო და მანდარინი, მინერალური წყლები და ვაშლი დაუბრკოლებლად გავა რუსეთში, ხალხიც თავისუფლად იმოდრავებს და რუსი ტურისტებით ისევ გაივსება ჩვენი კურორტები. რაც მთავარია, აღარ გვექნება შეიარაღებული კონფლიქტებისა თუ რუსეთის მხრიდან თავდასხმის შიში და მშვიდობა და უსაფრთხოება გარანტირებული იქნება. ცხადია, ასეთ აზრებს თავისი ლოგიკა და საფუძველი აქვს და ვერავინ გაამტყუნებს მოსახლეობის ამ ნაწილს იმაში, თუ რატომ ურჩევნიათ მათ ევროპულ დემოკრატიას რუსული უსაფრთხოება. მაგრამ აქვე, ალბათ, მაინც უპრიანია გავიხსენოთ ბენჯამინ ფრანკლინის ცნობილი გამოთქმა: „ის, ვინც თანახმაა გაცვალოს თავისუფლების თუნდაც მცირე ნაწილი უსაფრთხოებაზე, არ იმსახურებს არც თავისუფლებას, არც უსაფრთხოებას“.

გორი, 2008 წლის აგვისტოს ომი

ქართველი მამლუქები ეგვიპტეში

გონა ჯაფარიძე

ეგვიპტეში მრავალ საოცრებათა მნახველი გოცეობას მაინც ვერ დაფარავს, როცა ძველ კაიროში, სალაჰ სალიმის პროსპექტზე, რამდენიმე კილომეტრზე გადაჭიმულ ძველ სასაფლაოს – დიდსა და მცირე კარაფას – ჩაუვლის გვერდით. აქ განისვენებს შუა საუკუნეების ეგვიპტის პოლიტიკური და კულტურული ელიტა. დიდ კარაფაზე ისლამის ადრეული ხანიდან XVI საუკუნემდე გარდაცვლილებმა ჰპოვეს სამუდამო ბინა. მცირე კარაფაზე ძირითადად ოსმალთა ხანის, XVI-XVIII საუკუნეების, საფლავებია. აქ ყოველ ნაბიჯზე საფლავის ქვებზეა ქცეულა ქვეყნის წარსული. აქ, აკლდამებს შორის პატარა ქოხებში, წყნარად ცხოვრობს ნახევარ მილიონამდე თანამედროვე ეგვიპტელი. მშვიდად თანაარსებობენ მინად ქცეული, ერთ დროს ძლიერნი ამა ქვეყნისანი და კაიროს დაბალი ფენები.

მცირე კარაფაზე მამლუქთა საფლავებიცაა, მათ შორის – ქართველი მამლუქებისა, რომლებიც ბედის უკუღმართობით მოხვდნენ ეგვიპტეში.

ახლო აღმოსავლეთის არაერთი სახელმწიფოს მსგავსად, სამხედრო მონობის სისტემა ეგვიპტეშიც არსებობდა. მამლუქთა სამხედრო შენაერთებს ვხედავთ ეგვიპტის აიუბიან გამგებელთა არმიებში. ქართველი და ჩერქეზი მამლუქები ჰყავდა სახელგანთქმულ სალადინს (1171-1293). 1250 წლის 1 მაისს სამხედრო მონებმა, მამლუქებმა, მოკლეს ეგვიპტის მმართველი აიუბიანთა დინასტიის უკანასკნელი სულთანი და შექმნეს მამლუქთა პირველი დამოუკიდებელი სასულთნო ეგვიპტეში, რომელმაც 1517 წლამდე იარსება. 1250-1382 წლებში ეგვიპტეს მართავდნენ უპი-

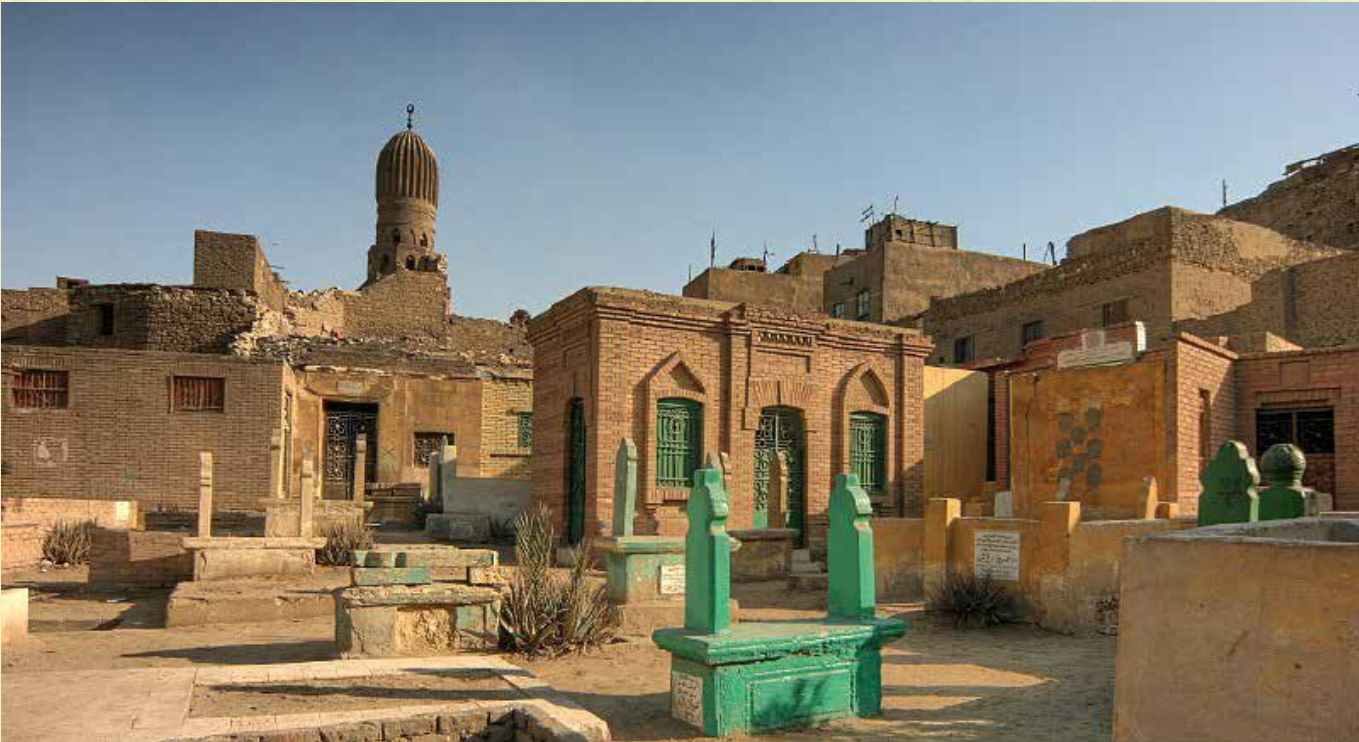
რატესად თურქული მოდგმის **ყივჩალი** მამლუქები ე.წ. ბაჰრელები, ხოლო 1382-1517 წლებში – უპირატესად **ჩერქეზი** მამლუქები, ე.წ. ბურჯელები. მამლუქთა სასულთნოს სხვადასხვა ეშელონში (სულთნების გარდა) იყვნენ ქართველებიც. ამაზე მეტყველებს მათი რთული ისლამური სახელები, რომელთა შემადგენლობაში შედის სიტყვა ქურჯი, რაც არაბულად ქართველს ნიშნავს. მათგან ყველაზე სახელოვანი იყო ასანდამურ საიფ ად-დინ ქურჯი, რომელიც ერთი ლათინური ქრონიკის თანახმად, „*იყო ქრისტიანი, შობილი ქრისტიანი მამისა და დედისგან, მინაზე, რომელსაც ეწოდება საქართველო*“. XIV ს-ის პირველ ათწლეულში მას ეკავა მაღალი თანამდებობები სასულთნოში. მისი აქტიური ინიციატივით და მონაწილეობით 1302 წ. მოხდა ევროპელ ტამპლიერთა ორდენის ბაზის ლიკვიდაცია კუნძულ არვადზე, საპორტო ქალაქ ტარტუსის მახლობლად. **შეიძლება ითქვას, რომ ამ ქართველი მამლუქი ამირას წყალობით ჯვაროსნებმა ლევანტის სანაპიროზე დაკარგეს უკანასკნელი ფორპოსტი და მათ საბოლოოდ ამოეკვეთათ ფეხი სირიიდან.** ის ასანდამურ მამლუქთა რიგებში წარმატებით ებრძოდა სირიაში 1299 წ. შეჭრილ ილხანთა ლაშქარს. გარდაიცვალა 1321 წ.

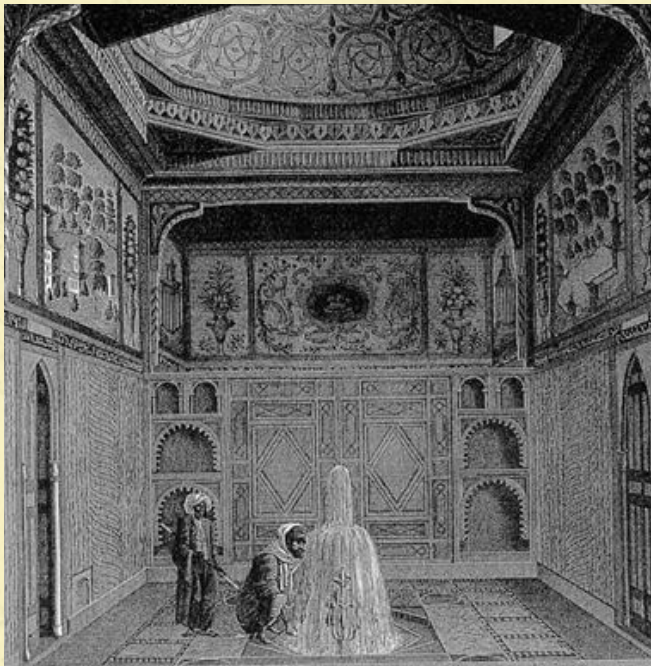
მამლუქი არაბული სიტყვაა და ნიშნავს მონას, ადამიანს, რომელიც ვინმეს მფლობელობაშია. შუა საუკუნეების ისლამურ სამყაროში, ინდოეთიდან ესპანეთამდე, ფართოდ გავრცელდა სამხედრო მონობის სისტემა. ადგილობრივი მუსლიმი გამგებლები იძენდნენ ახალგაზრდა არამუსლიმ მონებს, ამუსლიმებდნენ, საგანგებოდ ამზადებდნენ პროფესიონალ მეომრებად და სამხედრო საქმეში იყენებდნენ. განსაკუთრებული უნარის მამლუქები დანიშნავდნენ არმიაში ან ხელისუფლებაშიც, ხდებოდნენ მუსლიმური დინასტიების მმართველი ელიტის შემადგენელი ნაწილი. ზოგჯერ სამხედრო მონები – მამლუქები თავის ხელში იღებდნენ ძალაუფლებასაც და ქმნიდნენ საკუთარ დინასტიებსაც.

აღსანიშნავია, რომ ერთიანი საქართველოს არსებობის დროს ჯერ კიდევ არ ხდებოდა ქართველი მონების დიდი რაოდენობით დინება ეგვიპტეში – ამის პირობები არ არსებობდა. მაშინ მონათვაჭრობა ეპიზოდურ ხასიათს ატარებდა. მერე კი ვითარება შეიცვალა.

XV საუკუნის მიწურულიდან დიდი ხნის მანძილზე მწარე ბედი არგუნა ღმერთმა პოლიტიკურად დაშლილ-დაქუცმაცებულ საქართველოს. ის ორი მრისხანე მტრის – ოსმალეთის იმპერიისა და სეფიანთა ირანის პირისპირ აღმოჩნდა. სამხედრო-პოლიტიკურმა და ეკონომიკურმა დაქვეითებამ, უთანასწორო ბრძოლამ გარემომცველ ისლამურ სამყაროსთან, ოსმალე-

კაირო, ძველი სასაფლაო კარაფა, სადაც ერთმანეთს ერწყმის საფლავები და საცხოვრებელი სახლები.

სულეიმან ალა ანაფის სასახლე

იღებდა როგორც ოსმალეთის იმპერიის, ისე სეფიანთა ირანის შეიარაღებული ძალები.

ოსმალეთის იმპერიაში დიდი მოთხოვნა იყო ცოცხალ საქონელზე: როგორც მამაკაცებზე – „საზარბაზნე ხორცზე“, ისე ლამაზ ქალებზე – ოსმალთა დიდებულთა ჰარემებისთვის. ქართველი მონების დიდი ნაწილი იყიდებოდა ეგვიპტეშიც, რომელიც 1517 წელს დაიპყრო ოსმალეთის სულთანმა სელიმ I-მა და თავის საფაშოდ აქცია. ოსმალთა ბატონობის პირველ საუკუნეებში ეგვიპტეს განაგებდა სულთნის მიერ 1-2 წლით დანიშნული ოსმალთა ფაშა, რომელიც ეყრდნობოდა დივანს, საბჭოს – საკანონმდებლო და აღმასრულებელ ორგანოს. ფაშა ხელმძღვანელობდა ეგვიპტეში დისლოცირებულ შვიდ სამხედრო კორპუსს, მათ შორის მამლუქთა კორპუსსაც. იმისთვის, რომ ლოიალური გაეხადათ, ოსმალები აძლევდნენ მამლუქთა თავკაცებს სანჯაკ-ბეგის ან, მოკლედ, ბეგის (ბეის) სამხედრო რანგს. XVII საუკუნეში მამლუქები დაეუფლნენ მნიშვნელოვან ადმინისტრაციულ და სამხედრო პოზიციებს ყველა დონეზე. პარალელურად სუსტდებოდა ოსმალთა ფაშას ძალაუფლება. XVI-XVII სს-ში ქართველი მონები თანდათან გამოჩნდნენ შვიდ სამხედრო კორპუსში, განსაკუთრებით იანიჩართა შორის, რომელსაც უპირატესობა ჰქონდა სხვებთან შედარებით.

სელიმ I

თის მიერ საქართველოს საზღვაო სანაპიროს ბლოკადამ და მწვავე დეფიციტმა საგარეო ვაჭრობაში ნოყიერი ნიადაგი შექმნა საქართველოში მონათვაჭრობის განვითარებისათვის.

ისლამი კრძალავს მუსლიმის მონად გაყიდვას. თვით მუსლიმთა ქვეშევრდომი ქრისტიანების დამონებაც კი აკრძალულია. თითქოს ოსმალებისა და ყიზილბაშების შემოსევები და ლეკების თარეში („ლეკიანობა“) არა კმაროდა, ჩვენში ქართველი ქრისტიანი ფეოდალები საკუთარ ყმა-გლეხებს ყიდდნენ. ისინი ვერ დაიცვეს უფლებო მშობლებმა, ვერ დაიცვა სუსტმა სახელმწიფომ და ვერც ეკლესიამ – ტყვეებით მოვაჭრეთა შერჩენებითაც კი. მონათვაჭრობამ, რომელსაც ქართველები „ტყვის სყიდვას“ ეძახდნენ, საქართველოში უაღრესად საშიში ხასიათი მიიღო. საქართველო გახდა ერთ-ერთი მთავარი დონორი ქვეყანა, საიდანაც შევსებას

ეგვიპტეში გაყიდულ ყმანვილს იძენდა რომელიმე მამლუქი დიდებული, რომელიც მისთვის ხდებოდა ყველაზე ახლობელი ადამიანი, პატრონი, მამა, ხოლო მასთან ერთად შეძენილი სხვა მონები – მისი ძმები. მონას ამუსლიმებდნენ, ასწავლიდნენ ისლამის ნორმებს,

არაბულსა და თურქულს და, რაც მთავარია, სამხედრო საქმეს. ის ყალიბდებოდა უბადლო მხედრად და შესანიშნავ მეომარად. უკვე მონიფულს, ნვერ-ულვაში რომ ამოუვიდოდა, პატრონი მონობიდან ათავისუფლებდა და იწყებოდა ფათერაკებით აღსავსე მისი ცხოვრება.

სულეიმან ალა ანაფის სასახლე

XVIII საუკუნეში განსაკუთრებით გაიზარდა ქართველ მამლუქთა რაოდენობა, მათი როლი და მნიშვნელობა ეგვიპტის სამხედრო-პოლიტიკურ ასპარეზზე. ისინი ხშირად ამხობდნენ და ქვეყნიდან აძევებდნენ ხოლმე ოსმალთა ფაშას. აღარ უხდინდნენ სულთანს დაკისრებულ გადასახადებს, ეურჩებოდნენ ოსმალეთის სულთანს და **იბრძოდნენ იმისთვის, რომ ოსმალეთისგან ჩამოეშორებინათ ეგვიპტე**. ამ საუკუნეში 6 ქართველი მამლუქი ბეგი განაგებდა ამ ქვეყანას. ესენია:

ქათხუდა ან ქაჰია ნიშნავდა მოადგილეს. ის რანგით მეორე პირი იყო ეგვიპტეში დისლოცირებულ იანიჩართა კორპუსში, ფაქტობრივად კი კორპუსის ხელმძღვანელი.

მუჰამედ ბეგ კატამიში – ეგვიპტის ფაქტობრივი გამგებელი XVIII ს-ის 30-იან წლებში, რომელიც მოკლეს 1736 წელს. ის იყო პირველი ქართველი, რომელმაც საკუთარი **სახლი** (ბაით) დააფუძნა ეგვიპტეში. ასეთი სახლები, რომლებშიც პატრონის ოჯახის წევრები ერთიანდებოდნენ, შედიოდნენ აგრეთვე ნაყიდი მამლუქები და ძალზე ხშირად პატრონის მოადგილე (ქათხუდა, ქაშიფი) მამლუქი ხდებოდა სახლის მეთაური და არა პატრონის ვაჟი.

კაზდალის სახლი დააფუძნა XVII ს-ის ბოლოს ანატოლიელმა თურქმა მუსტაფამ კაზდალიდან. მის სახლში არაერთი ქართველი იყო და საბოლოოდ XVIII ს-ში მოხდა მისი გაქართველება. სიტყვა **ალ-კაზდალი** მიუთითებს კუთვნილებას ამ სახლისადმი.

იბრაჰიმ ქათხუდა ალ-კაზდალი, კაზდალის სახლის მეთაური და იანიჩართა კორპუსის ხელმძღვანელი, ეგვიპტის გამგებელი 1749-1754 წლებში. იბრაჰიმ ქათხუდა ფლობდა მანამდე არნახულ ძალაუფლებას, რომლის დროსაც კაიროსა და ეგვიპტეში არ იყო ამბოხებები, სუფევდა სიმშვიდე, ხოლო პროვინციებში – საყოველთაო უშიშროება. ეგვიპტელი მემატიანის ალ-ჯაბართის დახასიათებით კი, „ის იყო ჭკვიანი, ეშმა-

ალი ბეგის, ისმაილ ბეგისა და იბრაჰიმ ქათხუდას საფლავები

კი, მოხერხებული, რბილი და იმავდროულად სასტიკი, მონყალე, გულუხვი, დიდსულოვანი, მომთმენი, გამბედავი, მამაცი და შორსმჭვრეტელი“. იბრაჰიმ ქათხუდა იძენდა მრავალ მამლუქს, რომელთა შორის უმეტესობა ქართველი იყო. სწორედ მისი ქართველი მამლუქები და ამ მამლუქთა ქართველი მამლუქები განაგებდნენ ეგვიპტეს XVIII ს-ის მეორე ნახევარში.

სახელგანთქმული **ალი ბეგ ალ-ქაბირი** (დიდი), აფხაზეთში დაბადებული ქართველი მღვდლის, დავითის, ვაჟი, ქრისტიანობაში იოსები, 14 წლისა შეიძინა იბრაჰიმ ქათხუდამ რომლის კარზეც დაწინაურდა. ის გახდა **შაიხ ალ-ბალადი**

(რაც იყო უმაღლესი თანამდებობა მამლუქთა ოლიგარქიაში) და ეგვიპტის გამგებელი 1768-1772 წლებში. ალი ბეგის გარემოცვაში ბევრი ქართველი და ქრისტიანი იყო. ამ დროს მამლუქთა ოლიგარქიაში – ბეილიქათში ასახელებენ თერთმეტ ქართველს: ცხრა ბეგსა და იანიჩართა კორპუსის ორ ხელმძღვანელს. მისი რვა მცველიდან ოთხი ქართველი იყო. ალი ბეგი აუჯანყდა ოსმალეთის სულთანს, მოჭრა საკუთარი მონეტა, შეწყვიტა მის ხაზინაში გადასახადების გაგზავნა და დამოუკიდებელი ეგვიპტის შექმნა დაისახა მიზნად. მან საფუძვლიანად შეარყია ოსმალთა ბატონობა ეგვიპტეში. გამოჩენილი ამერიკელი მამლუქოლოგი დ. კრესელიუსი ალი ბეგის ეპოქაში ხედავს თანამედროვე ეგვიპტის ფესვებს.

მამლუქი მურად ბეგი

პროოსმალური ორიენტაციის **ისმაილ ბეგ ალ-ქაბირი**, იბრაჰიმ ქათხუდას მამლუქი და სიძე, **შაიხ ალ-ბალადი** 1777-1778 და 1786-1791 წლებში. მან ისე გაამაგრა კაირო, რომ ამბობდა, ახლა ქალიც რომ დაჯდეს გამგებლად, მას ვერავინ ვერაფერს დააკლებსო. გარდაიცვალა შავი ჭირით.

ეგვიპტის შეიხ ალ-ბალადი **იბრაჰიმ ბეგ ალ-ქაბირი** (შინჯიკაშვილი) მარტყოფელი მღვდლის ვაჟი, ყველაზე დიდი ფიგურა ეგვიპტის ბოლო მეოთხედის ისტორიაში, კაცი, რომელსაც არ უყვარდა შიდაკონფლიქტები და მშვიდობიანად აგვარებდა მათ. მასთან ერთად 1775-1798 წლებში (შუალედებით) ქვეყანას განაგებდა ასევე ქართველი **მურად ბეგი**, რომელიც თბილისიდან გაიტაცეს. ის ჯერ სტამბოლში, მერე კი კაიროში გაყიდეს. ორივენი იყვნენ ალი ბეგ ალ-ქაბირის მამლუქისა და სიძის მუჰამედ ბეგ აბუ-ზაჰაბის მამლუქები.

ერეკლე II-ის ელჩი მანუჩარ კაჭკაჭიშვილი, რომელიც 1786 წელს ეწვია ეგვიპტეს და შეხვდა მამლუქთა ოლიგარქიას – იბრაჰიმისა და მურად ბეგის მიმდევრებს, თვრამეტი მამლუქი ბეგიდან, რომლებიც აუჯანყდნენ ოსმალეთის სულთანს, იბრაჰიმისა და მურადის გარდა, იხსენიებს კიდევ ათ ქართველს. გარდა ამისა, XVIII ს. ბოლო ათწლეულში ქართველები იყვნენ მარტყოფელი **სელიმი** – იანიჩართა კორპუსის ალა, რანგით მესამე პირი ეგვიპტის ხელმძღვანელობაში, გვარად **ძანანაშვილი**; **სულაიმან ალა ანაფი**, ასევე მარტყოფელი, გვარად **კნოტიშვილი**, იბრაჰიმ ბეგის მამიდაშვილი, მისი მოადგილე და იმავდროულად კაიროს ზარაფხანის გამგე და სხვ.

უკვე თანამედროვეები ბევრ ტყუილ-მართალს წერდნენ მამლუქთა შესახებ. მაგრამ ყველას გადააჭარბა ფრანგმა განმანათლებელმა კონსტანტინ-ფრანსუა ვოლნიემ, რომელიც 1783 წლის დამდეგს ესტუმრა ეგვიპტეს. მან თავისი მოგზაურობის შესახებ დაწერა საკმაოდ ტენდენციური წიგნი, რომლითაც ნაპოლეონ ბონაპარტე ეცნობოდა ეგვიპტეს, ვიდრე დალაშქრავდა მას 1798 წელს. ვოლნიე წერდა, რომ „მამლუქებს, რომლებსაც ძალზე ადრეულ ასაკში ყიდიან, იშვიათად თუ ახსოვთ თავიანთი წარმომავლობა ან თავიანთი ქვეყანა; ანდა თუ ახსოვთ, მაღავენ ამას...“

მამლუქების შეიარაღება, XVI ს.

ვოლნიეს, რომელმაც არც თურქული იცოდა და არც არაბული და ზედაპირული ურთიერთობა ჰქონდა მამლუქებთან, ხშირად ეშლებოდა და მცდარ ინფორმაციას აწვდიდა მკითხველს. ბევრი მამლუქის ქართულ წარმომავლობაზე წერდნენ ეგვიპტელი მემატრიანე ალ-ჯაბართი, ლევანტელი კომერსანტი, ბერძენი სავიურა ლუზინიანი, დანიელი კარსტენ ნიბური, ერეკლე II-ის ელჩი – ქართველი მანუჩარ კაჭკაჭიშვილი და სხვ. ეს ინფორმაცია ამ ავტორებმა მიიღეს საკუთრივ მამლუქთაგან, რომლებმაც ვოლნიეს მტკიცების მიუხედავად, კარგად იცოდნენ საიდან იყვნენ და არ მაღავენ თავიანთ წარმომავლობას.

შეიძლება წარმოვიდგინოთ კაიროს მონათა ბაზარზე გასული ქართველი მამლუქი ბეგები, რომლებიც მონების შეძენის დროს უპირატესობას თანამემამულეებს ანიჭებდნენ, თუნდაც იმიტომ, რომ მშობლიურ ენაზე დალაპარაკებოდნენ მათ, თუნდაც იმიტომ, რომ შემდეგ ასევე მშობლიურ ენაზე რაიმე საიდუმლო გაენდოთ მათთვის.

ვოლნიე წერდა, რომ მამლუქებს, „ერთმანეთისთვის უცხოებს, არ გააჩნდათ ის ბუნებრივი კავშირები, რაც დამახასიათებელი იყო დანარჩენი კაცობრიობისათვის“. ფრანგმა მოგზაურმა მათ უწოდა ხალხი მშობლებისა და შვილების გარეშე, „ვისთვისაც წარსულმა არაფერი გააკეთა და ვისაც არც თავად გაუკეთებია რაიმე მომავლისთვის“.

მურად ბეგის სასახლე

შინჯიკაშვილების კოშკი მარტყოფში

მაგრამ ეს ასე არ იყო... ჯერ ერთი, ისინი იბრძოდნენ ეგვიპტის დამოუკიდებლობისათვის და მეორეც, ქართველი მამლუქები არ ივინყებდნენ არც მშობლებსა და არც ახლობლებს საქართველოში.

ალი ბეგ ალ-ქაბირმა დაავალა თავის ერთგულ ქართველ მამლუქს ალი ბეგ ატ-ტანტავის აფხაზეთში მოეძებნა და ეგვიპტეში ჩაეყვანა თავისი მამა, მღვდელი დავითი, რომელმაც თან ალის დაც და მეორე დისშვილი წაიყვანა.

1776 წელს ისმაილ ბეგს დასხვა ქართველ მამლუქბეგებს მშობლები ეწვივნენ კაიროში. 1778 წელს იბრაჰიმ ბეგ შინჯიკაშვილმა ძმა და სიძე მიიპატიჟა ეგვიპტეში. მაშასადამე, მამლუქებს არც მშობლები დავინყებიათ და არც დედმამიშვილები. არა მარტო ახსოვდათ, არამედ ზრუნავდნენ კიდევ მათზე! ასაჩუქრებდნენ და სამშობლოში აბრუნებდნენ. ეგვიპტელ მურად ალას ძმა ესტუმრა ეგვიპტეში, რომელსაც უკან დაბრუნება შეუგვიანდა. ამის გამო მურადმა გორელ ფეოდალს, თავის ყოფილ ბატონს, ოთარ ამილახვარს წერილობით მოუბოდიშა და შესთხოვა: „**ახლა ეს არის ჩვენი თხოვნა, რომ ჩემი ბერმამა და ჩემი ძმები თქვენ საფარველქვეშ გააძლებინოთ. ჩემი ბერმამა და ჩემი ძმები**

გებრალეზოდეთ, თქვენი გულტკბილობა იყოს მაგათზედა“.

სულეიმან ალა ანაფი ერეკლე II-ს სთხოვდა, რომ მისი ძმა ივანე სოლომონ ავალიშვილის ყმობიდან გამოეყვანა და სამეფო ყმად გადაეყვანა, რათა უკეთეს პირობებში ეცხოვრა, თავისი ქვეყნიდან და საქრისტიანოდან რომ არ გადაკარგულიყო. იმავე თხოვნით იშუამდგომლა ერეკლეს წინაშე იბრაჰიმ ბეგ შინჯიკაშვილმა, რომელსაც ივანე კნოტიშვილი და, შესაბამისად, სულეიმან ალაც მამიდაშვილებად ერგებოდა.

მარტყოფში, შინჯიკაშვილების უბანში, დღემდე დგას კოშკი, რომელიც ადრე ლეკების თარეშისგან იცავდა სოფელს. ის იბრაჰიმ ბეგ შინჯიკაშვილის მიერ ეგვიპტიდან გამოგზავნილი ფულითაა აგებული. მან, მუსლიმმა, ფული იმისთვისაც გამოგზავნა მარტყოფში, რომ იქ **ეკლესია** აეშენებინათ. შეებრალა მოხუცი დედა, რომელსაც სალოცავად სხვაგან სიარული უჭირდა.

ქართველ მამლუქებს გული იმ თანამემამულეებზეც შესტკიოდათ, მონებად რომ იყიდებოდნენ ეგვიპტეში. ვინც სხვადასხვა მიზეზით მათ რიგებში ვერ მოხვდებოდა, უკან აბრუნებდნენ და საგზაო ხარჯებსაც აძლევდნენ. ამას წერდა სულეიმან ალა ანაფი ერეკლე II-ს.

მამლუქები ძალზე ხშირად **ერთი თაობის** წარჩინებულები იყვნენ. მამლუქის ვაჟი, ჩვეულებრივ, მამლუქი არ ხდებოდა, პოლიტიკურ ცხოვრებაში არ მონაწილეობდა და ამიტომ არც მემკვიდრეები იჩენდნენ მის მიმართ ყურადღებას. თუმცა, საერთო წესიდანაც არსებობდა გამონაკლისი. თავისუფლებაში დაბადებული და ბეგების ხარისხში აღზევებული მამლუქთა ვაჟებიც არიან ცნობილი. თუნდაც იბრაჰიმ ბეგ შინჯიკაშვილის ვაჟი მარზუკი. 1811 წლის 1 მარტს ის კაიროს ციტადელში მუჰამედ ალი ფაშას მიერ მონყობილ მამლუქთა ხოცვა-ჟლეტაში მოყვა. ჭირისუფლებს ეშინოდათ დახოცილთა გვამებთან მისვლა. ეს მარტო მარზუკის ქართველმა დედამ გაბედა. შვილი ამოიცნო და ფაშას ნებართვით ადამიანურად დაკრძალა. მერე ეს ამბავი ზემო ეგვიპტეში ლტოლვილ იბრაჰიმ ბეგს შეატყობინეს.

ალ-ჯაბართი წერს, თუ როგორ განიცადა მან შვილის სიკვდილი. ხანში შესული იბრაჰიმი სუდანში გადაიხვეწა და 1816 წლის დამდეგს მოვიდა კაიროში მისი სიკვდილის ამბავი. მისმა ქართველმა ცოლმა ისევ მუჰამედ ალი ფაშასგან გამოითხოვა ნებართვა, ქმრის ცხედარი გადმოასვენა და ვაჟიშვილის გვერდით დაკრძალა კაიროში. თურმე ცოლ-ქმრული სიყვარულიც ყოფილა მამლუქებში, რომ არაფერი ვთქვათ შვილების სიყვარულზე.

მამლუქთა ჟლეტა კაიროს ციხადელში 1811 წელს

ეგვიპტეში მოხვედრილი ქართველი მონები მუსლიმდებოდნენ და არაბულსა და თურქულს ეუფლებოდნენ. ამავე დროს ქართულსაც არ ივინყებდნენ. მაგრამ ადრეულ ასაკში გაყიდულთ ქართული წერა-კითხვა არ ეცოდინებოდათ. როცა საქართველოში წერილებს აგზავნიდნენ, უჭირდათ კარგი მწერლის მოძებნა. „უკაცრავათ ნუ ჩამომართმევთ, ამ წიგნში თუ მეტ-ნაკლები ეწეროს, მისირას (ანუ ეგვიპტეში – გ.ჯ.) კარგი მწერალი არ არისო“ – უბოდიშებდა თავის წერილში მამლუქი მურად ალა ოთარ ამილახვარს.

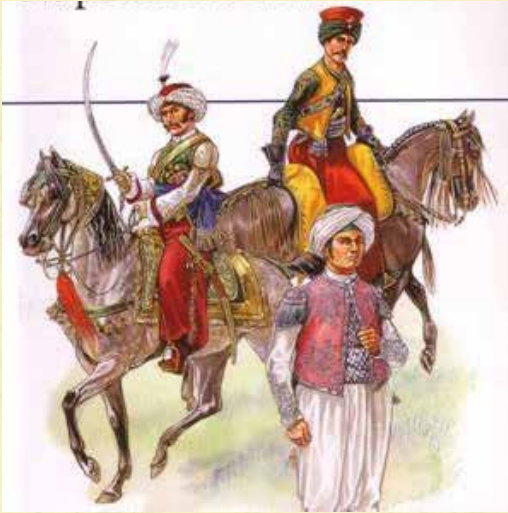
ცოლებს ბევრი მონათა ბაზარზე არჩევდა, ქართველს ან ჩერქეზს. დარწმუნებული ვარ, რომ ქართველი დედების წყალობით, მამლუქთა შთამომავლებს, პირველ თაობას მაინც, ქართული აუცილებლად ეცოდინებოდათ.

სამშობლოდაკარგული გამუსლიმებული ქართველი მამლუქები ისლამის ნორმებით აკრძალული ღვინის სმას არ ერიდებოდნენ. მურად ბეგს თავის სასახლეში შესანიშნავი ვენახი (მალღარი) ჰქონდა, რამაც განაცვიფრა ფრანგები. დარწმუნებული ვარ, ის ღვინოსაც წურავდა. რუსი ოფიცერი პლემჩევი იხსენიებს ალი ბეგის ერთ მამლუქს, მხიარულ ქართველ ზულ ფიკარ ბეგს, რომელიც ისლამური აკრძალვის მიუხედავად, სიამოვნებით სვამდა კვიპროსულ ღვინოს და მერე შეზარხოშებული მღეროდა კიდეც.

ეგვიპტე-რუსეთის დიპლომატიური ურთიერთობების სათავეებთან სწორედ ქართველი მამლუქები იდგნენ. XVIII ს-ის 80-იან წლებში ოსმალთა წინააღმდეგ აჯანყებას რომ აპირებდნენ, ალექსანდრიაში რუსეთი კონსულის ტონუსის ორჭოფული ქცევა არ მოსწონდათ და იმპერატორ ეკატერინე II-ს თხოვეს, ისეთი კონსული „განენესებინათ“ ალექსანდრიაში, „მათი ქვეყნისა რომ იყო და მათი ენა იცოდა“.

და მაინც, რა იყო სამშობლო ქართველი მამლუქებისთვის?

სამშობლო მათთვის, უპირველეს ყოვლისა, იყო ის სოფელი და ის მხარე, სადაც დაიბადნენ და ფეხი აიდგეს. იმ დროს, ადრეულ ასაკში, ქართველი ბიჭუნებიდან ცოტას თუ ექნებოდა საშუალება თავისი სოფლის გარეთ გასულიყო. მშობლიური პატარა სოფელი, პატარა კუთხე სამუდამოდ აღიბეჭდებოდა მამლუქთა ცნობიერებაში. ამასთან იყო „დიდი საქართველოც“, რომლის ამბები, სხვადასხვა ოფიციალური და არაოფიციალური წყაროებით, მამლუქთა ოლიგარქიამ კარგად იცოდა; ერეკლე II-სთან და მის შვილებთან

ნაპოლეონის მამლუქები

ახლო ურთიერთობა ჰქონდა და მათგან იღებდა მფარველობას ახლობლებისთვის საქართველოში მამლუქთა ელიტა. შორეული სამშობლო და თუნდაც საკმაოდ შორეული წარსული მუდმივად ახსენებდა თავს მამლუქებს და ბევრს უკან დაბრუნების სურვილს აღუძრავდა.

ხსენებულმა სელიმ ალა ძანანაშვილმა, იბრაჰიმ შინჯიკაშვილის თანასოფლელმა, საქართველოში მამული შეიძინა. ვილაც ხელმრუდენი მის დაპატრონებას შეეცადნენ. ეგვიპტიდან საქართველოში გამოგზავნილ წერილში სელიმი შეეცადა ნამუსზე შეეგდო ისინი: „**თქვენ ჩემს მამულში რა ხელი გაქვთ, იქნება ღმერთმა ხელი მომიმართოს და მეც ჩემს ქვეყანაში მოსვლა მეღირსოს**“.

1765 წელს ერეკლე II-მ გამოსცა კანონი, რომლითაც ტყვეობიდან დაბრუნებული საქართველოში თავისუფალი ხდებოდა. მაშინ ბევრი დაბრუნდა უკან, მათ შორის ეგვიპტეში გაყიდულებიც. მაგრამ უმეტესობას ეს არ ეღირსა.

ველარ იხილა მურად ალამ ვერც ძმა და ვერც ბერმამა. 1799 წლის 24 თებერვალს ანტიფრანგული საქმიანობისთვის მას თავი მოჰკვეთეს კაიროს ციტადელში. არც სელიმ ალა ძანანაშვილს მოუმართა ხელი ღმერთმა. 1811 წელს მუჰამად ალის რისხვას სუდანში გაექცა იბრაჰიმ ბეგ შინჯიკაშვილთან ერთად და იქ აღესრულა. სულეიმან ალა ანაფი იმაზე ზრუნავდა, რომ მისი ძმა საქრისტიანოდან არ დაკარგულიყო, ხოლო თვითონ ეგვიპტეში გარდაიცვალა. ძველ კაიროში, **აბაჯიას** უბანში გადავანყდი მის მიერ აშენებულ სასწავლებელს და მეჩეთს, სადაც მისი საფლავიცაა. იქვე მისი ვაჟიშვილიც განისვენებს. ეგვიპტეში დაბადებულს საქართველო, ალბათ, მამის ნამბობიდან თუ ეცოდინებოდა...

სულეიმან ალას საფლავის გარდა ზოგიერთი სხვა ქართველი მამლუქის საფლავიც შემორჩა კაიროში. იმამ **ალ-ლაისის ქუჩაზე**, ეგვიპტის გამგებელ მუჰამედ ალი ფაშას ოჯახის დიდებული საძვალის მახლობლად, ერთმანეთის გვერდით განისვენებენ იბრაჰიმ ქათხუდა, ალი ბეგ ალ-ქაბირი და ისმაილ ბეგ ალ-ქაბირი. 2000 წლის 10 იანვარს ამ სტიქონების ავტორმა, იმ დროს საქართველოს საელჩოს დესპანმა და საქართველოს ელჩმა პროფ. აპოლონ სილაგაძემ თითქმის 250 წლის შემდეგ პირველად ქართველთაგან მივაკვლიეთ მათ სამუდამო განსასვენებლებს და ყვავილებით შევამკეთ ისინი.

სხვებს ნაკლებად გაუმართლათ. პირამიდების ბრძოლაში დაღუპულებს ალბათ ერთი საძმო სასაფლაო გაუთხარეს, ხოლო ნილოსის გადაცურვის დროს დამხრჩვლები ნიანგებისა და თევზების ლუკმა გახდნენ. 1775 წელს იბრაჰიმ ბეგმა (შინჯიკაშვილმა) წინასწარ გაიმზადა აკლდამა ეგვიპტის მამლუქთა სულთან კაიტ ბეის მავზოლეუმის გვერდით. მაგრამ დღეგრძელი აღმოჩნდა – 1814 ან 1815 წ. გარდაიცვალა დევნილობაში, სუდანში, და მისი საფლავი სხვამ გამოიყენა. ბევრი ვეძებე ძველ კაიროში, მცირე კარაფაზე, მამლუქთა სასაფლაოზე, სუდანიდან გადმოსვენებული იბრაჰიმისა და მისი ვაჟის საფლავები, მაგრამ ამაოდ. ჟამთასვლამ წარხოცა ისინი.

1800 წლის 7 აპრილს შავმა ჭირმა იმსხვერპლა იბრაჰიმ ბეგის თანამმართველი მურად ბეგი. თბილისის მიდამოებში დაბადებული ზემო ეგვიპტეში, სოჰაჯში ცნობილი ღვთისმეტყველის იმამ არიფის გვერდით, ერთ-ერთ მეჩეთში დაკრძალეს. მურადის ცოლმა, „მამლუ-

ქთა დედად“ ნოდებულმა ქართველმა ნაფისამ, ყველაზე სახელგანთქმულმა ქალბატონმა XVIII საუკუნის ბოლო მეოთხედის ეგვიპტის ისტორიაში, ქმრის გადმოსვენება განიზრახა კაიროში და აკლდამაც კი მოამზადა მისთვის, იბრაჰიმ ქათხუდას მავზოლეუმის გვერდით, მაგრამ ჩანაფიქრი ვერ განახორციელა. გავა დრო და 1816 წლის 25 აპრილს ქმრის ადგილზე დაკრძალავენ მას. რაც შეეხება მურადის საფლავს, 2006 წლის ოქტომბერში კინოფგუფთან (რეჟისორი მერაბ კოკოჩაშვილი) ერთად საგანგებოდ გავემგზავრე სოჰაჟში, მაგრამ მისი საფლავი აღარ მოინახა, ჟამთასვლამ აღგავა პირისაგან მიწისა. სამაგიეროდ, კაიროში, გიზას უბნის მთავარი ქუჩა, სადაც ზოოპარკი და ბოტანიკური ბაღია, იქ, სადაც ოდესღაც მურადის სახლე იდგა, დღესაც მურადის სახელს ატარებს.

კაიროში გიზას უბნის მთავარი ქუჩა, რომელიც დღესაც მურადის სახელს ატარებს

XVIII-XIX საუკუნეების მიჯნა ტრაგიკული აღმოჩნდა მამლუქებისთვის. ზოგი 1798-1801 წლებში ნაპოლეონ ბონაპარტეს წინააღმდეგ ბრძოლებში დაიღუპა, ზოგი შავმა ჭირმა შეინირა და ზოგსაც ეგვიპტის ფაშამ კაიროს ციტადელში ლალატით მოუღო ბოლო.

ფრანგების ექსპანსია ეგვიპტეში, რომელიც 1798 წლის ზაფხულში დაინო, მიზნად ისახავდა ამ ქვეყნის ანექსიას და ყველაზე მოკლე სახმელეთო გზის გაჭრას ინდოეთისკენ, რომელიც საფრანგეთის მთავარი მეტოქის – ინგლისის კოლონია იყო. ფრანგთა არმია რიცხობრივად აღემატებოდა მამლუქებს, ჰქონდა კარგი შეიარაღება, განსაკუთრებით – არტილერია და ხელმძღვანელობდა ყველა დროის ერთ-ერთი შესანიშნავი მხდართმთავარი – ნაპოლეონ ბონაპარტე, რომელმაც კარგად იცოდა მამლუქთა ქართული წარმომავლობა. „პირამიდების ბრძოლის“ სახელით ცნობილ გენერალურ ბრძოლაში (სოფ. ინბაბასთან, დღეს კაიროს ცენტრში) მან დაამარცხა მამლუქები და დაიკავა კაირო.

მიუხედავად გამარჯვებისა, ნაპოლეონზე დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა მამლუქთა მხედრობამ. ის წერდა: „მამლუქთა მუზარადზე მბრწყინავი მზის შუქი განსაკუთრებულ ელფერს აძლევდა ამ შესანიშნავ მხედრობას მამლუქის გულადობა და სიმარჯვე ჩვენს აღფრთოვანებას იწვევდა. იგი შესისხლხორცებული იყო თავის ცხენთან, რომელ-

ნაფისა ხათუნის საფლავი კაიროში

იც თითქოს გრძნობდა მამლუქის ყოველ სურვილსა და გულისთქმას; მაჯაზე ჩამობმული ხმლით, იგი ზედიზედ დაცლიდა ხოლმე თავის მუშკეტს, 4 დამბაჩას, გვერდიდან ჩაუქროლებდა მონინალმდეგის რაზმს და გასაოცარი სისწრაფით და სიმარჯვით შეიჭრებოდა მის რიგებში“.

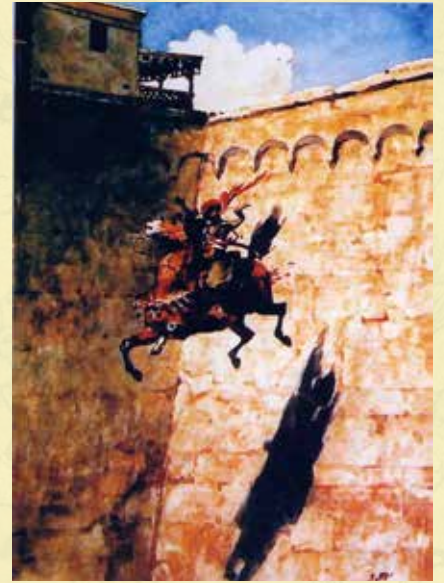
ნაპოლეონი აღნიშნავდა, რომ მამლუქთა ჯარში იბრძოდნენ არაბი მომთაბარეებიც, რომლებიც მხოლოდ მაშინ უტევდნენ ფრანგებს, როცა ოთხი მამლუქი ერთ ფრანგზე მოდიოდა. მამლუქები კი პირიქით, ყოველთვის აგდებულად უყურებდნენ ფრანგებს. ნაპოლეონმა აღიარა, რომ უკეთ მომზადებული ერთი მამლუქი ამარცხებდა ერთ ფრანგს, ხოლო ას მამლუქს ჰქონდა შანსი გაემარჯვა ას ფრანგთან ბრძოლაში. მაგრამ ორას-ორას კაციანი რაზმების შეჯახებისას გამარჯვების შანსი უკვე ფრანგების მხარეზე იყო. ბურჟუაზიული საფრანგეთის არმიის სამხედრო ორგანიზაცია დიდად აღემატებოდა მამლუქთა ფეოდალური ლაშქრისას. მიუხედავად ამისა, მამლუქთა სამხედრო ხელოვნებამ ისე მოხიბლა ნაპოლეონი, რომ თავად შექმნა კორპუსი მამლუქებისა, რომლებიც თან წაიყვანა საფრანგეთში 1799 წლის აგვისტოში. მათ რიგებში ჭაბუკი ქართველი მამლუქების მცირერიცხოვანი ჯგუფიც იყო. ისინი მონაწილეობდნენ ევროპაში ნაპოლეონის ყველა სამხედრო კამპანიაში. მათგან ყველაზე მეტად თავი გამოიჩინა თბილისში დაბადებულმა, საარაკოდ მამაცმა შაჰინმა, პირველმა მამლუქმა, რომელმაც საფრანგეთის საპატიო ლეგიონის ორდენი დაიმსახურა აუსტერლიცის ბრძოლაში.

ტრაგიკულად დასრულდა მამლუქთა ბატონობა ეგვიპტეში. 1811 წლის 1 მარტს ეგვიპტის გამგებელმა მუჰამედ ალიმ კაიროს ციტადელის სასახლეში მიიპატიჟა ქალაქში დისლოცირებული რიცხოვრივად შეთხელებულ მამლუქთა 480-კაციანი რაზმი. მიღების შემდეგ მამლუქები ქალაქში გასასვლელად ციტადელის კარიბჭისგან დაიძრნენ და იქ გალაგნის კედლებზე განლაგებულმა მუჰამედ ალის ალბანელმა მეომრებმა მათ ზარბაზნისა და თოფის ცეცხლი გაუხსნეს. გადარჩა მხოლოდ ერთი მამლუქი – სახელად ჰასანი, რომელიც ციტადელის კედლიდან ცხენით, დიდი სიმალიდან გადახტა ძირს და თავი შეაფარა სირიას. მერე მუჰამედ ალის ბრძანებით გაჟლიტეს კაიროში მცხოვრები მამლუქები, რომლებიც ადრე ჩამოსცილდნენ სამხედრო საქმეს. გადარჩენილებმა სუდანს შეაფარეს თავი,

სადაც დონგოლასთან მცირე ტერიტორია დაიპყრეს და გაჭირვებით ირჩენდნენ თავს. მათ შორის იყვნენ იბრაჰიმ ბეგი და სელიმ ალა ძანანაშვილი. მუჰამედ ალიმ არც იქ მოასვენა ისინი და მათ წინააღმდეგ დიდი არმია გაგზავნა. მამლუქთა უმეტესობა ბრძოლაში დაეცა და მოგვიანებით, სრული მორჩილების პირობით, მცირედნი თუ შეინყალა ფაშამ.

მუჰამედ ალი ფაშამ, რომელმაც გაანადგურა მამლუქთა სამხედრო ორგანიზაცია, დაინდო ახალგაზრდა მონები (მათ შორის არაერთი ქართველიც), რომლებიც მის სამსახურში ჩადგნენ და მონაწილეობდნენ მუჰამედ ალის თაოსნობით ახალი ეგვიპტის მშენებლობაში. იმ დამოუკიდებელი ეგვიპტისა, რომლის საფუძველსაც XVIII საუკუნის II ნახევრის მთელ მანძილზე ქმნიდნენ ქართველი მამლუქები.

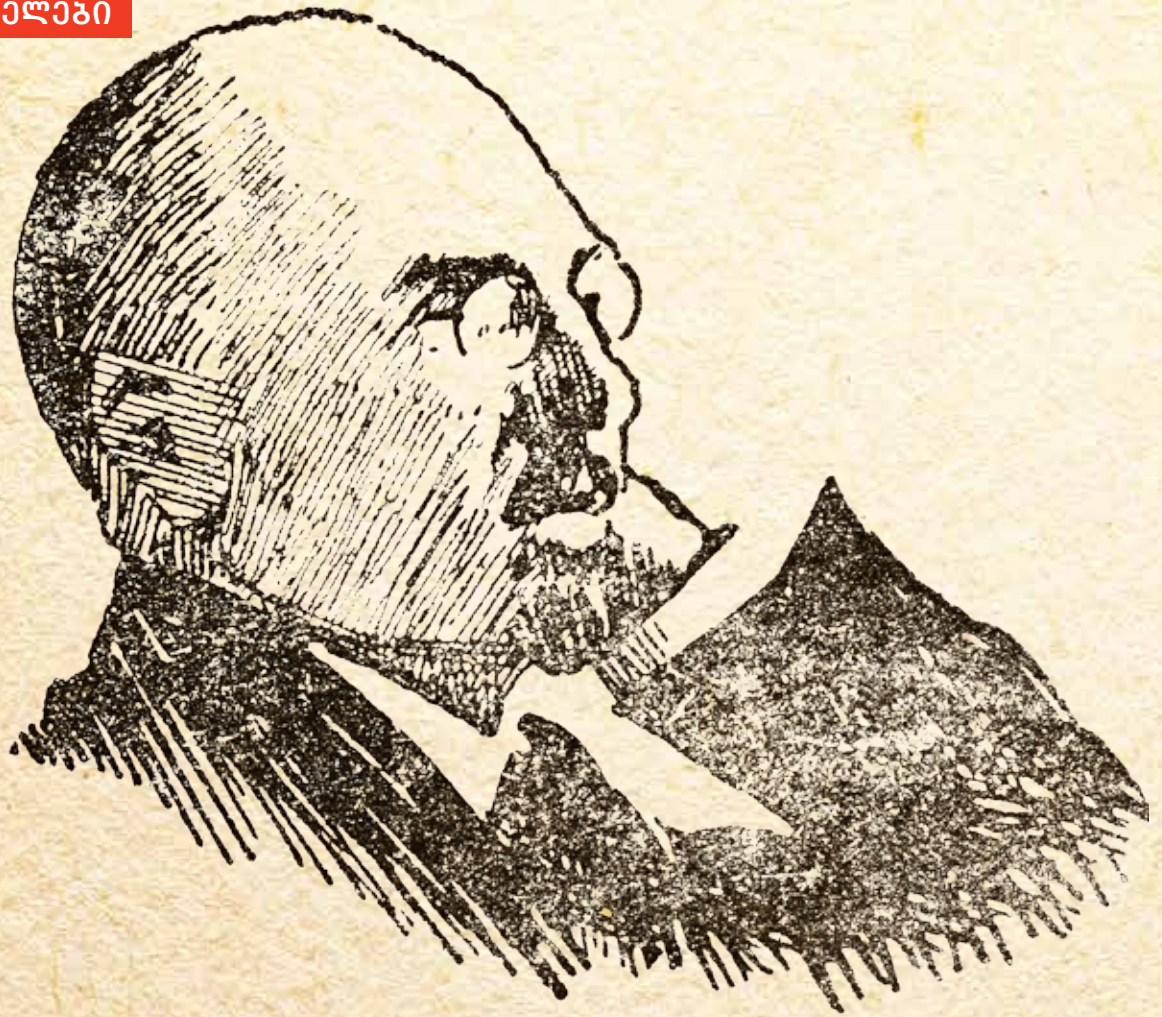
დიდი ხნის წინ ერთი ქართველი ჟურნალისტი გულისტკივილით წერდა სამშობლოდან იძულებით გაყვანილი და შინდაუბრუნებელი ქართველების შესახებ – სად წავიდნენო ჩვენი ბიჭები. ეს სიტყვები მუდამ მახსენებდა თავს, როცა ოთხი ათეული წელი ახლო აღმოსავლეთის გზებზე დავდიოდი და უნებურად წარმოვიდგენდი XVI-XVIII საუკუნეებში სტამბოლის ბაზრებზე გაყიდულ ქართველ გოგო-ბიჭებს, სამუდამოდ რომ დაკარგეს მშობლიური კერა და გაითქვიფნენ სამ კონტინენტზე გადაჭიმული ოსმალეთის იმპერიის მრავალეთნიკურ მოსახლეობაში, მათ შორის – ეგვიპტეში. არცთუ იშვიათად კაიროს ქუჩებში შეხვდებით ხოლმე ადამიანებს, რომელთაც ქართველებისგან ვერ გამოარჩევთ. მათ ძარღვებში ალბათ საქართველოდან გაყიდულ ქართველთა სისხლი ჩქეფს.

ჰასანი, 1811 წლის 1 მარტის ჟღერტას გადარჩენილი ერთადერთი მამლუქი, ხტება ციტადელის კედლიდან

ნაპოლეონი კაიროში

მიხეილ ჯავახიშვილი

ბექა ქურხული

ცნობილი ქართველი მწერალი, პუბლიცისტი და საზოგადო მოღვაწე მიხეილ ჯავახიშვილი (ადამაშვილი) 1880 წლის 8 ნოემბერს ბორჩალოს მაზრაში, არაფრით გამორჩეულ პატარა სოფელ წერაქვეში დაიბადა, საკმაოდ მდიდარი და შეძლებული გლეხის, საბა ადამაშვილის ოჯახში.

ბორჩალო, ანუ ისტორიული ქვემო ქართლი, თბილისის სამხრეთით მდებარეობს და მდინარეების ალგეთისა და ხრამის ხეობებს მოიცავს. ამ კუთხეს ადრე თრიალეთ-საბარათიანოსაც უწოდებდნენ, რადგან აქაურობა ერთ-ერთი უძლიერესი და უძველესი ქართული საფეოდალო სახლის – ბარათაშვილების სამკვიდრო და სამფლობელო იყო. ლელვარის მთიდან მოყოლებული, მიხეილ ჯავახიშვილის მშობლიური სოფლის, წერაქვისა და ლეგენდარული ისტორიული სოფლის, მარაბდის, ჩათვლით ვიდრე თრიალეთამდე. თავად ბარათაშვილების სათავადო დინასტიას კი დიდმა ბარათა ორბელიანმა დაუდო სათავე.

ქვემო ქართლი, ისტორიული საბარათიანო, რომელიც რუსეთის იმპერიის დროს ბორჩალოს მაზრად იქცა, მიხეილ ჯავახიშვილის გარდა კიდევ ორი შემოქმედის – მეფე ერეკლე მეორის შვილიშვილის, გენერალ გრიგოლ ორბელიანისა და ნიკოლოზ ბარათაშვილის სამშობლოც იყო.

მიხეილ ჯავახიშვილის მშობლიური სოფელი წერაქვი

მიხეილ ჯავახიშვილის მამა, საბა ადამაშვილი, იმ დროისთვის საკმაოდ შეძლებული ადამიანი იყო. სხვათა შორის, ადამაშვილების წარმოშობაზე, რომელიც მიხეილ ჯავახიშვილის ნამდვილი გვარი იყო, არსებობს ვერსია, რომ ისინი წარმოშობით ქიზიყელი, კერძოდ კი, ბოდბისხეველი ვინმე ადამ ტოკლიკიშვილის შთამომავლები არიან. თუმცა ეს მხოლოდ ვერსიაა და რაიმე კონკრეტული დოკუმენტური მასალით არ არის დადასტურებული.

ასეა თუ ისე, საბა ადამაშვილი, როგორც ჩანს, ძალიან ზრუნავდა თავისი ვაჟის განათლებაზე. რვა წლიდან მიხეილი პრივოლნოეს რუსულ სკოლაში მიაბარეს, რის შედეგადაც მას ქართული თითქმის სულ გადაავიწყდა. ახლა ძნელი წარმოსადგენია, რომ ერთ-ერთ პირველ ქართველ რომანისტს, ბრწყინვალე მოქართულეს, სტილისტს და გენიალურ პროზაიკოსს, ფაქტობრივად ზრდასრულ ასაკში თავიდან მოუწია ქართული ენის შესწავლა. ამის შემდეგ მიხეილ ჯავახიშვილი 1893 წელს წინამძღვრიანთკარში დიდი ილია წინამძღვრიშვილის დაარსებულ სამეურნეო სკოლაში მიაბარეს. დამტკრეულმა, რუსულკილოდაკრულმა ქართულმა მას რამდენჯერმე საკმაო უსიამოვნება შეამთხვია, რადგან ილია წინამძღვრიშვილი ილია ჭავჭავაძის მეგობარი და თანამოაზრე გახლდათ და ძალიან უფრთხილდებოდა ყოველივე ქართულს, განსაკუთრებით კი – ქართულ ენას. მიხეილ ჯავახიშვილი თავის პუბლიცისტურ წერილში „ილია ჭავჭავაძე“ იხსენებს:

მიხეილ ჯავახიშვილის ბავშვობის სახლი წერაქვში

წინამძღვრიანთკარის სასწავლებლის მოსწავლე მიხეილ ჯავახიშვილი „ილიაობაზე“, 1896 წლის 20 ივლისი

„ჩვენი სკოლისთვის ტრადიციად იყო გადაქცეული, რომ სკოლის უკანასკნელი კლასის მონაფენი ილიას დღეს (20 ივლისს) აუცილებლად უნდა დასწრებოდნენ. იმ დღეს დილით გალობაში ერთხელ კიდევ ვივარჯიშეთ, სუფთად ჩავიცვით და საგურამოსკენ გავენით. ილია ჭავჭავაძესთან გადაღებული ფოტოსურათი ახლაც წინ მიდევს. სულ 32 მოსწავლე დავითვალე. წინ მასწავლებელი თედო მეგრელიშვილი მიგვიძღვის. მას მომღერალთა გუნდი მოსდევს. ხუთი-ოდე კილომეტრიც გავიარეთ და ილიას სახლს რომ მივუახლოვდით, მგზავრულის კილოზე მისივე ლექსი დავძახეთ:

„ქართველო ხელი ხმაღს იკარ,
დღე გათენდა დიდებისა,
თოფ-იარაღი აისხი,
დრო მოდის გამარჯვებისა“.

წინ ილია მოგვეგება, გარს შემოვეხვიეთ და სიმღერა დავასრულეთ. ილიას გაოცებული შევცქეროდი. ჩვენ წინ შუატანის 57 წლის კაცი იდგა – სრული, პირსავსე, ჭაღარაშერეული. ილია გვიღიმოდა, გვეაღერებოდა, ვინაობას გვეკითხებოდა. მერმე წინ გაგვიძღვა და ხალხით სავსე ეზოში შეგვიყვანა. ჩვენი გამოკითხვა დიდხანს გაგრძელდა. რიგი ჩემზე მოვიდა. იმ სკოლაში ბორჩალოელი ჩემ მეტი არავინ ყოფილიყო. ეს ილიას გაუხარდა. მასწავლებელმა მეგრელიშვილმა შემარცხვინა და ილიას ჩემი ნაკლი უჩურჩულა.

— აბა, ბარათაშვილის ლექსი წაგვიკითხე! – მითხრა ილიამ. მეტი გზა არ იყო, წინდანივე გავენითლდი და დავიწყე:

„მორბის არაგვი არაგვიანი,
თან მისძახიან მთანი ტყიანნი“.

მახვილი ისე ნამდვილი რუსული წესით ვიხმარე, ილიამ გაიცინა. არც სხვები ჩამორჩენილან. მე მენყინა და მაშინვე გავჩუმდი. ილიამ თავზე ხელი გადამისვა და დამაწყნარა. ვილაცამ უთხრა ჩემზე: ქართული არ ეხერხება, მაგრამ მწერლობას ისე ბეჯითად სწავლობს და ისე წერს თხზულებას, რომ მწერალი უნდა გამოვიდესო.

— მართლა? აბა შენ იცი, – მითხრა ილიამ, – ვინძლო არ შეგვარცხვინო“.

საერთოდ, მიხეილ ჯავახიშვილის და ილია ჭავჭავაძის პირველი შეხვედრა უკანასკნელი არ ყოფილა და ამ ორი უდიდესი ქართველი მწერლის და მოღვაწის გზები, რომლებიც როგორც მსოფლმხედველობით, ასევე ტრაგიკული აღსასრულით ძალიან ჰგავდნენ ერთმანეთს, კიდევ რამდენჯერმე გადაიკვეთება.

მიხეილ ჯავახიშვილი (მარჯვნივ) ძმასთან ერთად (მესამე პირი უცნობია)

წინამძღვრიანთკარის სამეურნეო სასწავლებლის შემდეგ 17 წლის მიხეილი მამამისმა ყირიმში, იალტის სამეურნეო სკოლაში გაგზავნა სწავლის გასაგრძელებლად.

სწორედ იალტაში გაიგო მიხეილ ჯავახიშვილმა თავისი უაღრესად ტრაგიკული ცხოვრებისა და ბიოგრაფიის პირველი საშინელი ამბავი. 1899 წლის დამლევს მათ სახლს მეზობლები დაეცნენ და დედა და და მოუკლეს. ეს იყო დარტყმა, რომელმაც მიხეილ ჯავახიშვილის მთელ დარჩენილ ცხოვრებას უდიდესი დალი დაამჩნია და მთელი სიცოცხლის განმავლობაში სისხლიან იარად გაჰყვა, თუმცა არც შემდგომში მოჰკლებია ფათერაკი, ხიფათი თუ განსაცდელი და მისი ტრაგიკული აღსასრულიც ალბათ ძალიან სიმბოლური და ნიშანდობლივი ფინალი იყო მთელი მისი განვლილი გზისა. თანაც მაშინ, როდესაც უკვე აღიარებული მწერალი გახლდათ და ცოცხალ კლასიკოსად იყო შერაცხული.

მიხეილ ჯავახიშვილი დედამამიშვილებთან ერთად, 1910

თავად მიხეილ ჯავახიშვილი თავის ოჯახზე დამტყდარ ტრაგედიას ასე აღგვიწერს:

„1899 წლის დამლევს ჩვენს სახლს მეზობლები დაეცნენ ჩემი უმცროსი დის, სოფიოს, მოტაცება უნდოდათ. მამაჩემი შინ არ იყო. ქალები გაუძალიანდნენ. ბრძოლის დროს იმ მხეცებმა ჩემი დაც მოჰკლეს, დედაც და ჩვენი მოჯამაგირეც. მამაჩემი ათეისტი იყო, მაგრამ ამ უბედურებამ ისე მოსტეხა, ძველი ეკლესიის განახლებას დიდძალი ფული დაახარჯა და ერთი წლის შემდეგ თვითონაც გარდაიცვალა. ამან იმდენად იმოქმედა ჩემზე, რომ 1902 წელს იქაურობას თავი დავანებე და მას აქეთ იმ სოფელში ერთხელაც აღარ მივსულვარ“.

ამის შემდეგ მიხეილ ჯავახიშვილმა დატოვა ხეობაში, ალავერდის სპილენძის ქარხანაში დაიწყო მუშაობა, მაგრამ იმის მიუხედავად, რომ საკმაოდ მაღალი ჯამაგირი ჰქონდა და მატერიალურად უზრუნველყოფილი იყო, ერთი წლის შემდეგ სამსახურს თავი დაანება, თბილისში გადმოვიდა და ლიტერატურულ საქმიანობას შეუდგა.

„თავდაპირველად ძალიან გამიჭირდა, მაგრამ მაინც დამძლია კულტურული მუშაობის სურვილმა. ნოემბრის ერთ ღამეში მოთხრობა „ჩანჩურა“ დავწერე, რომელიც „ცნობის ფურცლის“ დამატებაში დაიბეჭდა...“

ამავე დროს მიხეილ ჯავახიშვილმა გაზეთ „ცნობის ფურცელთან“ დაიწყო თანამშრომლობა, 1904 წლიდან კი ფილიპე გოგიჩაიშვილთან ერთად ილია ჭავჭავაძის მიერ დაარსებული და იმ დროისთვის ძალიან პოპულარული და

მიხეილი წინამძღვრიანთკარის სასოფლო-სამეურნეო სასწავლებლის მოსწავლე

სახელგანთქმული გაზეთ „ივერიის“ თანარედაქტორი გახდა. მიხეილ ჯავახიშვილი ძალიან გაიტაცა საგაზეთო პუბლიცისტიკამ, ამიტომ ამ ხნის განმავლობაში სულ რამდენიმე, თუმცა უმნიშვნელოვანესი და მიხეილ ჯავახიშვილის შემოქმედებისაგან განუყოფელი მოთხრობები შეიქმნა: „ჩანჩურა“, „მეჩექმე გაბო“, „უპატრონო“, „ეკა“, „ჯილდო“, „კურკას ქორნილი“ და „ემშაკის ქვა“.

მე-20 საუკუნის დასაწყისის ბელეტრისტიკა და პუბლიცისტური სტატიები, რომლებიც მიხეილ ჯავახიშვილის კალამს ეკუთვნის, საკმაოდ ფართო სპექტრს მოიცავს და თვალნათლივ გვიჩვენებს მის ახალგაზრდულ რადიკალიზმს; ასევე დიდ დაინტერესებასაც არა მარტო საქართველოსა და რუსეთის იმპერიისთვის საჭირობო საკითხების შესწავლით და განხილვით, არამედ იმდროინდელ მსოფლიოში მიმდინარე საკმაოდ ბობოქარი, სისხლსავსე და ხშირად სახიფათო და ტრაგიკული მოვლენებითაც კი. ეს იყო რევოლუციების, უდიდესი საუკუნოვანი იმპერიების, ასევე საუკუნეების განმავლობაში ჩამოყალიბებული რელიგიების რღვევის ეპოქა და მათი ჩანაცვლება ახალი, ახლად აღმოცენებული და ძალიან ხშირად საკმაოდ რადიკალური იდეოლოგიებით, რომლებიც თავისი ფანატიზმით და შეუვალობით დიდად არ ჩამოუვარდებოდნენ და ძალიანაც წააგავდნენ ყველაზე ფანატიკურ რელიგიურ მიმდინარეობებს, დანყებული ინკვიზიციით და დამთავრებული იეზუიტური ორდენებით. პატარა საქართველო კი, რომლის უკანასკნელი მმართველები ერეკლე II და გიორგი XII იყვნენ, პირდაპირ ფეოდალიზმიდან გადაეშვა ამ აპოკალიფსურ ორომტრიალში, თანაც საკუთარი სახელმწიფოებრიობის გარეშე დარჩენილი, სხვა უცხო და საკმაოდ მტრული რუსული იმპერიის შემადგენლობაში მყოფი. მარტო სტატიების სათაურებსაც რომ გადავავლოთ თვალი, ცხადი გახდება, თუ რამხელა სამუშაოს ასრულებდა მიხეილ ჯავახიშვილი თავისი დიდი წინამორბედის – ილია ჭავჭავაძის მსგავსად, რომელსაც ერთდროულად ბანკირობაც უწევდა, პუბლიცისტობაც, მწერლობაც, წერა-კითხვის საზოგადოების თავმჯდომარეობაც და ამ ყველაფერთან ერთად კახური ღვინის ავკარგინობაზეც მსჯელობდა და იმაზეც დიდადა სწუხდა, რომ „ჩვენებური ღვინო მგზავრობას ვერ იტანსო...“

სხედან: პეტრე ქავთარაძე, შალვა დადიანი, მიხეილ ჯავახიშვილი, გერონტი ქიქოძე. დგანან: სანდრო შანშიაშვილი, ილო მოსაშვილი, კონსტანტინე ჭიჭინაძე

ახლა, ასი წლის შემდეგ, ძალიან საინტერესო და ნიშანდობლივია ეპოქის შესაცნობად მიხეილ ჯავახიშვილის სტატიების სათაურებს რომ გადავხედოთ: „ჩვენ და ჩვენი თეატრი“, „ორიოდე დღე ალავერდის მადანში“, „რუსეთის ცხოვრებიდან“, „ეროვნული საკითხი ავსტრიაში“, „ნაკადული საყმანვილო ჟურნალი 1“, „გერმანიის მუშათა პარტია“, „ტფილისის მიხეილის საავადმყოფო“, „ბელგიის მუშათა პარტიის ისტორიიდან“, „გლეხი და მემამულე“, „ქალთა საარჩევნო უფლებები ავსტრალიაში“, „ქალთა მოძრაობის ისტორიიდან“, „ქართული წარმოდგენა“, „მინის მფლობელობა ახალ ზელანდიაში“, „ქართული ეროვნული მუზეუმი“, „ჩარტისტთა მოძრაობა“, „ქართული ენა“, „სოციალისტური მოძრაობა ამერიკის

შეერთებულ შტატებში...“ ეს საკმაოდ ვრცელი, თუმცა ძალიან არასრული სია მიხეილ ჯავახიშვილის პუბლიცისტური ნაშრომებისა უკვე გვიქმნის ზოგად შთაბეჭდილებას მწერლის საზოგადო და ჟურნალისტურ საქმიანობაზეც და იმდროინდელ მსოფლიოში მიმდინარე პროცესებზეც.

სწორედ ამავე წლებში დაინტერესდა და საკმაოდ აქტიურად ჩაერთო იმდროინდელ პოლიტიკურ ბატალიებში მიხეილ ჯავახიშვილი, რამაც საბედისწერო როლი ითამაშა მის შემდგომ ცხოვრებაში. ყველას კარგად გვახსოვს, რომ მიხეილ ჯავახიშვილი სისხლიანმა საბჭოთა რეჟიმმა და რეპრესიებმა იმსვერპლა. თუმცა, ალბათ ცოტამ თუ იცის, რომ არც ცარისტულ რუსეთს და მის ჟანდარმებს დაუკლიათ ხელი მაშინ ჯერ კიდევ სრულიად ახალგაზრდა მწერლისა და პუბლიცისტისთვის. თუმცა სამართლიანობა მოითხოვს აღვნიშნოთ, რომ ცარისტული რუსეთის რეპრესიები, ადამიანთა მსხვერპლის, დაპატიმრებულთა რაოდენობის და სისასტიკის თვალსაზრისით ახლოსაც ვერ მივიდოდა მოგვიანებით საბჭოთა რეჟიმის მიერ დატრიალებულ სისხლიან კალოსთან.

რუსეთის იმპერიის ჟანდარმერია მიხეილ ჯავახიშვილით 1906 წელს დაინტერესდა და მის წინააღმდეგ საქმეც აღძრა. ეს არც იყო გასაკვირი, თუ მწერლის მაშინდელ სტატიებსა და ესეებს გადავხედავთ და იმ უკომპრომისობას, სიჯიუტესა და მოქალაქეობრივ გამბედაობას გავითვალისწინებთ, რომელიც მიხეილ ჯავახიშვილს მთელი ცხოვრება გაჰყვა და ბოლოს მისი ტრაგიკული და მოწამეობრივი აღსასრულის მიზეზიც გახდა. საკმარისია სულ რამდენიმე ციტატის მოხმობა, რომ დავინახოთ 1905-1906 წლებში, გაგანია სტოლიპინის რეაქციის დროს, როდესაც „ხალხთა საპყრობილედ“ წოდებული რუსეთის იმპერია სახრჩობელებით იყო მოფენილი, იგი მართლაც მარაბდელებისთვის დამახასიათებელი უჯიათობით ებრძოდა რუსეთის ცარისტულ რეჟიმს:

„ბნელეთის მოტრფიალე პრესა, „მოსკ. უწყებანი“ და „გრაჟდანინი“ ყოველ ფურცელზე, ყოველ წერილში და ყოველ სტრიქონში გაიძახის, რომ ინტელიგენციასა და მუშებს სწორედ ისე უნდა მოვექცეთ, როგორც რუსეთის ჯარი იაპონიის ჯარს ექცევაო, ე.ი. თოფ-ზარბაზანი უნდა დავუნიშნოთ და ამოვწყვიტოთ“;

„ჩვენი მეფე არის ყველაზე მდიდარი კაცი მთელს ქვეყანაზე. მარტო იმას და იმის ოციოდე ნათესავს მთელს რუსეთში აქვთ ოცი მილიონი დესეტინა მიწა, ე.ი. ათჯერ მეტი მთელ საქართველოზე. აბა, სად არის სამართალი?! რაც ქართლისა, კახეთისა, იმერეთისა, გურიის და სამეგრელოს მიწა აქვთ, ათი იმოდონა მარტო ერთ კაცსა აქვს...“

„მთავრობა ემუქრება, სდევნის და მხეცურად ეპყრობა გლეხებს... ალიხანოვმა ასე შეუთვალა გურულ გლეხებს: მე გელაპარაკებით თქვენ სიტყვით და გიცხადებთ, თუ სამი დღის განმავლობაში არ შემოიტანთ ყველა გადასახადს, მაშინ გამოგიგზავნით პოლკოვნიკ კრილოვს, რომელიც ზარბაზნებით დაგინყებთ ლაპარაკსო – ასე ემუქრებოდნენ ხალხს, რომელსაც საჭმელი და პური არ გააჩნდა სახლში...“

ასეთი თავზეხელალებული სტატიების შემდეგ ალბათ არც იყო გასაკვირი, რომ ჟანდარ-

მერიამ და მეფის რუსეთის „ოხრანკამ“ 26 წლის მწერალი მიზანში ამოიღო, თუმცა იმ ჯერზე მიხეილ ჯავახიშვილმა ევროპაში გაასწრო. თავდაპირველად შვეიცარიაში გადავიდა და იქ დაბინავდა, შემდეგ კი მოგზაურობდა.

„1907 წელს პარიზში გადავედი და იქაურ უნივერსიტეტში ლიტერატურას, ხელოვნებას და პოლიტიკონომიას ვსწავლობდი. მცირე ხანს იტალიაში, ჩრდილოეთ აფრიკაში, ინგლისში, ბელგიაში და გერმანიაში ვიმოგზაურე. მცირე ხანს სტამბოლშიც დავყავ“.

ევროპაში მყოფ მიხეილ ჯავახიშვილზე საშინლად იმოქმედა 1907 წლის აგვისტოში მისი მასწავლებლის და სულიერი მოძღვრის – ილია ჭავჭავაძის მხეცურმა მკვლელობამ. ჯავახიშვილი ერთ-ერთი პირველი იყო, ვინც გაზეთ „ისარში“ ილია ჭავჭავაძის ტრაგიკულ აღსასრულს გამოეხმაურა და იმათგან განსხვავებით, ვინც ილიას მკვლელობაზე „ტყეს როცა ჭრიან, ნაფოტებიც სცვივა“ განაცხადეს, მიუხედავად რევოლუციისადმი მისი დაუფარავი სიმპათიისა, ცხადად განსჭვრიტა წინამურში მომხდარი ეროვნული კატასტროფის მთელი სიღრმე და სიმძიმე:

„უღვთო იყო შენი სიკვდილი!

კალამი მითრთის, ენა მებმის, აზრი მერევა.

ტყვიით განგმირეს მსცოვანი გული, მსცოვანი პოეტისა და გვამი მისი გადაადგეს მტვრიან შარა გზაზე.

განგმირეს ის გული, რომელიც ნახევარ საუკუნის განმავლობაში ჩვენთვის ინვოდა ღვთაებრივ ცეცხლის აღზე. ჩვენთვის თრთოდა და ჩვენთვის ფეთქავდა.

მოჰკლეს და ტყეს შეაფარეს გაშავებული და საუკუნოდ შერცხვნილი თავი, თოთქოს მას შეეძლოს მათი დამალვა და თითქოს იქ კი არ დაუხვდებათ სამარცხვინო ბოძი, რომელზედაც ცეცხლის ასოებით ეწერება: „ამ ნაძირალებმა მოჰკლეს პოეტი! მაგრამ არ მომკვდარა მისი სახელი და დიდება და არც მოკვდება იმ დრომდის, სანამ ძგერს გული ქართველისა, სანამ არსებობს თვითონ ქართველი, სანამ არსებობს მისი ენა, ილიასგან გაფაქიზებული და ქართული კალამი და წიგნი ილიასგანვე გამტკიცებული და გასუფთავებული“.

ისტორიას საოცარი, საშინელი, შეიძლება ითქვას, ცინიკური განმეორებები სჩვევია. წარმოიდგენდა თუ არა 27 წლის მიხეილ ჯავახიშვილი, როცა 1907 წლის აგვისტოში გულმოკლული წერდა ამ სტრიქონებს, რომ ზუსტად ოცდაათი წლის შემდეგ და სწორედ აგვისტოში ისეთივე მონამეობრივი აღსასრული ელოდა, როგორც მის დიდ წინამორბედსა და წინამძღოლს, „რომელიც 40 წლის განმავლობაში ბატონობდა ჩვენს საზოგადოებრივ აზროვნებას, საზოგადოებრივ მოღვაწეობას, ეროვნულ იდეას...“

მიხეილ ჯავახიშვილმა რომანში „ქალის ტვირთი“, რომელიც სწორედ 1905 წლის რევოლუციას, სტოლიპინის რეაქციას და იმდროინდელ ე.წ. „ერთობას“ ეხება, ილია ჭავჭავაძის ეპიკური პორტრეტი აღგვიწერა. თუ არ ვცდები, ეს არის ილია ჭავჭავაძის ერთადერთი ლიტერატურული პორტრეტი ქართულ მწერლობაში, ყოველ შემთხვევაში, მხატვრულ ლიტერატურაში მაინც. კონკრეტულად კი, აღწერილია ილიას გამოსვლა სათავადაზნაურო კრების სხდომაზე 1905 წლის რეაქციის დროს. მანამდე, ცოტა ხნით ადრე, ილიას „გურულების დამხმარე კომიტეტისათვის“ გადარიცხული ასი მანეთი „ერთობის“ ხალხმა უკანვე დაუბრუნა და შემოუთვალა, ხალხის მტრისგან დახმარებას არ მივიღებთო. ამის მიუხედა-

ვად, ამ კრებაზე ილია ჭავჭავაძე ერთადერთი აღმოჩნდა, ვინც აჯანყებულ გლეხებს და რევოლუციონერებს გამოესარჩლა. აი, როგორ აღწერს მიხეილ ჯავახიშვილი ილია ჭავჭავაძეს თავის უკანასკნელ რომანში, რომელიც 1936 წელს ჟურნალ „მნათობში“ გამოქვეყნდა:

„თითქმის სამოცდაათი წლის მოხუცი შუაგარღვეულ ხალხში დინჯად მოდიოდა და თან მოჰქონდა თავისი სანაქებო დარბაისლობა, ჟამთა ცვალებადობაში უკვე მინელებული დიდება, ნახევარი საუკუნის მესვეურობა, ერისა და უთვალავი სულიერი ჭრილობანი, რომელიც მას ამ უღვეველ გზაზე, როგორც მარცხნიდან, ისე მარჯვნიდან, მიაყენეს. კარგა ხანია, რაც ეს კბილებგაცვეთილი ბებერი ლომი თითქო საიმედოდ შეიხიზნა ბუნაგში. აღარც მისი ბუხუნი ისმოდა, აღარც მისი კლანჭი ჩანდა. მხოლოდ ერთხელ კიდევ დაიბუხუნა, როდესაც გურიის ასაკლებად მძვინვარე გენერალ ალიხანოვს ჰგზავნიდნენ“.

სხედან: ალ. აბაშელი, ტ. ტაბიძე, პ. ინგოროყვა, ნ. მინიშვილი, მ. ორახელაშვილი, მ. გორკი, ს. თორდია, შ. რადიანი, გ. რუხაძე. დგანან: პ. კეშელავა, კ. კალაძე, ვ. ასირბეკოვი, მ. ჯავახიშვილი, გ. ტაბიძე,

1909 წელს მიხეილ ჯავახიშვილი არალეგალურად ბრუნდება საქართველოში, მას ჩამოსვლისთანავე აპატიმრებს ჟანდარმერია და ჯერ ერთი წლით მეტეხის ციხეში სვამს, შემდეგ კი ამიერკავკასიიდან გაასახლებს.

1912 წელს მიხეილ ჯავახიშვილი ვლადიკავკაზში ლუბა ჯაჭვადეზე ქორწინდება. ამ პერიოდში, 1918 წლამდე, მიხეილ ჯავახიშვილი წითელ ჯვარსა და საქართველოს სავაჭრო-სამრეწველო პალატაში მსახურობდა.

1921 წლის 25 თებერვალს რუსეთმა, ოღონდ ამ შემთხვევაში წითელმა საბჭოთა რუსეთმა, კვლავ დაიპყრო ამჯერად უკვე დემოკრატიულ რესპუბლიკად გამოცხადებული საქართველო. მაშინდელი მოარული ხმებით, რომლებმაც ჩვენს დრომდეც მოაღწია, იმდროინდელი ქართული ინტელიგენცია, მათ შორის მიხეილ ჯავახიშვილი, „ცისფერყან-წილები“ და სხვებიც, რომლებიც სულ რაღაც 15-16 წელიწადში სწორედ ამ სისხლიანი რეჟიმის მსხვერპლი გახდნენ, ლოიალურად შეხვდნენ საბჭოთა რუსეთისგან დამოუკიდებელი საქართველოს ოკუპაციას და ანექსიას. ყოველ შემთხვევაში, დიდი პროტესტი მაინც არ გამოუხატავთ. რა იყო ამის მიზეზი, მართლა

მიხეილ ჯავახიშვილის მეუღლე ლუბა ჯაჭვადე და უფროსი ქალიშვილი ქეთევანი

ასე იყო თუ არა? იყო ეს მაშინდელი სოციალ-დემოკრატიული ხელი-სუფლები, ე.წ. მენშევიკების, უთავბოლოებით თავმოებურება თუ მათივე პარტიის მეორე ფრთასთან, „ბოლშევიკებთან“, არცთუ საფუძველმოკლებული ანალოგია და „ალია თუ ოსმანა – ორივე თათარიას“ პრინციპით ხელმძღვანელობა – ახლა ძნელი სათქმელია. ერთი რამ კი ფაქტია, მიხეილ ჯავახიშვილი არასოდეს, სხვა ცნობილ მწერალთაგან განსხვავებით, კომუნისტურ პარტიაში არ შესულა. თავის ნაწარმოებშიც ვერ ან არ მალავდა საბჭოთა ბოლშევიკური რეჟიმისადმი ანტიპატიას, სიძულვილს და გარკვეულ შიშსაც კი. ეს განსაკუთრებით ორ რომანში – „ჯაყოს ხიზნებში“ და „თეთრ საყელოშია“ ასახული.

ასეა თუ ისე, სწორედ 1923 წლიდან დაიწყო მიხეილ ჯავახიშვილის სამწერლო მოღვაწეობის მეორე და გაცილებით ნაყოფიერი ეტაპი. ამგვარად, მწერლის ლიტერატურული საქმიანობა ორ არათანაბარ ნაწილად გაიყო: 1903-1908 წ.წ., როდესაც ნოველები „ჩანჩურა“, „მეჩექმე გაბო“ და სხვები შეიქმნა; როდესაც, მისივე განცხადებით, ფლობერის, მოპასანის, გორკის, ილია ჭავჭავაძის, აკაკი წერეთლის და ვაჟა-ფშაველას (იგულისხმება ვაჟა-ფშაველას პროზა) გავლენას განიცდიდა და 1923 წლის შემდგომ პერიოდად, როდესაც დიდი ხნის პაუზის შემდეგ „ტყის კაცი“ დაიწერა. ამას რომანები „კვაჭი კვაჭანტირაძე“, „ჯაყოს ხიზნები“, „თეთრი საყელო“, „არსენა მარაბდელი“ და „ქალის ტვირთი“ მოჰყვა.

სხვათა შორის, მიხეილ ჯავახიშვილი კარგა ხნის განმავლობაში ცხოვრობდა ცხინვალსა და სამაჩაბლოს, ანუ დიდი ლიახვის ხეობის სოფლებში, რომელიც 2008 წლის საქართველო-რუსეთის აგვისტოს ომის დროს რუსულმა არმიამ მიწასთან გაასწორა. მწერალი ამ ხეობაში თავისი ქართულის დახვეწას ცდილობდა, რადგან ცნობილი იყო, რომ ლიახვის ხეობელები ყველაზე გამართული ლიტერატურული ქართულით საუბრობდნენ.

აქვე, კერძოდ კი, სოფელ ქურთაში დაიწერა მისი ადრინდელი მოთხრობა „ეკა“ და ასეც არის დათარიღებული – „1905წ. სოფელი ქურთა, დიდი ლიახვის ხეობა“. აქვე, ცხინვალსა და დიდი ლიახვის ხეობაში მიმდინარეობს მიხეილ ჯავახიშვილის ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი და სკანდალური რომანის „ჯაყოს ხიზნების“ ძირითადი მოქმედება.

საერთოდ, მე-20 საუკუნის 20-იანი წლები მიხეილ ჯავახიშვილისთვის გარდამტეხი აღმოჩნდა, როგორც შემოქმედებითი, ასევე პირადი ბედისწერის თვალსაზრისით. ამ პერიოდის ნაწარმოებებში საკმაოდ პირდაპირ და თამამად გამოხატულ პროტესტს ძალიან ძვირად დაუსვამენ და სულ წვრილად დაუანგარიშებენ არა მარტო ჩეკას ჯალათები და პარტმუშაკები ლავრენტი ბერიას ხელმძღვანელობით, არამედ, რაც ყველაზე სამწუხაროა, თავად მისი მეგობარი და კოლეგა მწერლები. პირადად მე არა მარტო საქართველოში, არამედ არც საქართველოს გარეთ მეგულება ასე მკვეთრად გამოხატული ანტისაბჭოთა და ანტიკომუნისტური ნაწარმოები, ვიდრე მიხეილ ჯავახიშვილის „დამპატიჟა“:

„ოთხფეხს ტკიპი შეუჩნდება, ფუტკარს წინწკალი ჩაუჯდება, ხეს ხავსი და ფითრი მოეკიდება, კლდესაც კი ფათალო ჩაექსოვება და ასე ცხოვრობენ სხვისი წვენით, ნეტა ადამიანიც ასე ხომ არ არის მოწყობილი?“ – ეს მოთხრობა 1928 წელს, ანუ გაგანია კოლექტივიზაციის დროს არის დაწერილი.

უფრო ადრე, 1924 წელს დაიწერა „ჯაყოს ხიზნები“, სადაც ბოლშევიკების მიერ ეკონომიკურ ჩაგვრას და უსამართლობას ეროვნულიც მიემატა და „სსან...წყალი ქქ..ართლი“ „მაიმუნის მეათე თაობას და პიტეკანტროფის მინამგვან ჯაყო ჯივაშვილს დარჩა „მმა...რგუშისთან“ ერთად, რომელიც გრძნობს, რომ მისი დრო მოვიდა და დაურიდებლად აცხადებს: „რომელი პრავა ლაპარაკობდა შენა?! – რის ზაკონი? აი ჯაყოს ზაკონი, წინათ თქვენ სწერებოდეთ ზაკონებსა, ახლა კი მორჩებოდეთ და ჩაძაღვდებოდით! ახლა მე გწერ კანონებსა მენა! ჯაყო გწერსა კანონსა, ჯაყოი! მაშ, მაშა! გაიგებდეს ამა-სა, გაიგებდეს მეთქი!...“

ამის პასუხად კი მხოლოდ უმწეო ამონაკენესი ისმის, ისიც ბრგვილი ენით: „ჰმ! ს...სსაოცარია! შს...საკვირველია! ჩვენი დასაფლავება ჩ...ვენზე თვალწინ ხდება. ანდერძს გვიგებენ და ჩვენვე ვესწრებით ჩვენს ქ...ქქელეს...“

ჩვენ ვესწრებოდით კიდევაც და დავესწართ ჩვენს საკუთარ ქელესს, სადაც ახლაც ჯაყო ჯივაშვილის სამადლობელი ისმის:

„ღმერთმა გაკურთხოს ბალშენიკების მთავრობაი, რომელმაცა სანყალ ჯაყოს სახლიც მოგცა, ბალიცა და ვენახიცა და კარგი ზაკონიცა! ძირს ჟორდანიანი! მაშა, მაშა, აგრე ვიცის ჯაყომა! ღმერთმა გაცოცხლოს ჩვენმა თავრობაი ჯაყოსთანა სანყალსა სახლი და მინა რო მოგეცი. შეგენიოს ჯაყოსა მისი მადლი და ანგელოზი...“

კიდევ უფრო პირდაპირ და კატეგორიულად უპირისპირდება კომუნისტურ რეჟიმს ხევსური ჯურხა რომანში „თეთრი საყელო“, რომელიც პირდაპირ აცხადებს, რომ „აქ, წითელ ეშმას არ ამაუშევებს...“ „ჩვენ ბატონყმობა არა გვექონივ სრუ მუდამ თავისუფლებისთვის ვომობდითავ, იახლაც თავისუფალნი ორთ! თქვენ კი უბატონოთ არც წინავ გიცხოვრათა და იახლაც წითელ უღელჩი ღბიხართ! აგრეა მართალი!..“

თუ საბჭოთაკავშირის პირველ ოციან წლებში, როდესაც შედარებით თავისუფლება იყო, ამგვარ პროტესტს და დამოკიდებულებას ასე თუ ისე იტანდა, უფრო სწორად კი დროებით ყურს იქით ატარებდა საბჭოთა მუშურ-გლეხური სოციალისტური მთავრობა, კოლექტივიზაციის, განსაკუთრებით კი გერმანიაში 1933 წელს ადოლფ ჰიტლერის ნაციონალ-სოციალისტური მუშური (ისევ მუშური!) ხელისუფლების მოსვლისა და ესპანეთში ფალანგისტების პუტჩის შემდეგ მთელ მსოფლიოში, განსაკუთრებით კი ევროპაში და, შესაბამისად, საბჭოთა კავშირშიც, ვითარება უკიდურესად დაიძაბა. ჰაერში კვლავ მსოფლიო ომის სუნი დატრიალდა. კომუნისტურმა ხელისუფლებამაც, „ამხანაგ“ სტალინის და მისი სატრაპების ხელმძღვანელობით ყველას გაუხსენეს, ვისაც კი ანტისაბჭოთა აზრი

გამოეთქვა ან თუნდაც ანეგდოტი მოეყოლა. მეტიც, „გაუხსენეს“ და ხელი სტაცეს იმათაც, ვინაც მთელი ცხოვრება ღითორამბებს უმღეროდა საბჭოთა ხელისუფლებას და ხელის გადატყავებამდე უკრავდა ტაშს ლენინურ-მარქსისტულ იდეებს. გაუხსენეს და ძალიან ცუდად გაუხსენეს ერთმანეთსაც, თავად საბჭოთა ხელისუფლების წარმომადგენელმა.

როდესაც 1937 წლის დასაწყისში დაპატიმრებებმა უკვე მასობრივი ხასიათი მიიღო (თორემ ისე რეპრესიული მანქანა არც არასდროს შეჩერებულა, უბრალოდ მასშტაბები იყო სხვადასხვა), ბუნებრივია მიხეილ ჯავახიშვილიც ამოიღეს მიზანში. ის ფაქტი, რომ მიხეილ ჯავახიშვილი სულ რაღაც ნახევარი წლით ადრე, 1936 წელს, იგივე საბჭოთა ხელისუფლებამ შრომის წითელი დროშის ორდენით დააჯილდოვა, არაფერს ნიშნავდა. წითელი დროშის ორდენი კი არა მხოლოდ 1936-1937 წლებში საბჭოთა კავშირის, თვით „ენ-კა-ვე-დე-ს“, ანუ მაშინდელი უშიშროების ორი მრისხანე კომისარი ჰენრიხ იაგოდა და ნიკოლაი ეჟოვი დააპატიმრეს და დახვრიტეს. ოფიციალური ცნობებით, იგივე ბედი ეწია 15-იოდე წლის შემდეგ მათ „მემკვიდრეს“ და კიდევ ერთ ჯალათს – ლავრენტი ბერიას. ასე რომ, „კომუნისტურ სამოთხეში“ დაზღვეული არავინ იყო, არც მწერალი – მსხვერპლი, არც ჩეკისტი – ჯალათი.

სწორედ ლავრენტი ბერიამ დაიწყო მიხეილ ჯავახიშვილის დევნა, როდესაც 1937 წლის ივნისში საქართველოს კომპარტიის ცეკას სხდომაზე მან სხვა მწერლებთან ერთად მიხეილ ჯავახიშვილიც მოიხსენია და აღნიშნა: „მიხეილ ჯავახიშვილმა თავისი საქციელი უნდა გადასინჯოს. ეს თითქოს უმტკივნეულო ფრაზა იმ დროისთვის სასიკვდილო განაჩენს უდრიდა და იყო ნიშანი, რომ მწერალზე ნამდვილი ნადირობა და ფსიქოლოგიურ-მორალური ტერორი უნდა დანყებულიყო, რასაც

მიხეილ ჯავახიშვილი დავით კლდიაშვილის დაკრძალვაზე, 1931, თბილისი

„დამუშავებას“ ეძახდნენ. ყველაზე ამაზრზენი კი ის იყო, რომ ამ „დამუშავებაში“ ძალიან აქტიურ მონაწილეობას იღებდნენ არა მხოლოდ ჩეკისტები, არამედ მაშინდელი ქართველი მწერლებისა და კრიტიკოსების საკმაოდ მნიშვნელოვანი ნაწილი.

ლავრენტი ბერიას მოხსენება-განაჩენიდან მეორე დღესვე, 8 ივნისს, მწერალთა კავშირის სხდომა გაიმართა, სადაც მიხეილ ჯავახიშვილი სიტყვით გამოიყვანეს, სადაც მას უნდა „მოენანიებინა ცოდვები“, „დაეგმო წარსული“ და „საჯაროდ ელიარებინა შეცდომები“. გამოსვლით მისი „კოლეგები“ უკმაყოფილოები დარჩენილან, რადგან მწერალმა თვითონაც არ იცოდა კარგად, რა

უნდა მოენანიებინა, დაეგმო ან ელიარებინა“. მას სთხოვდნენ ელიარებინა კავშირი გამომცემლობის ხელმძღვანელთან ლიდა გასვიანთან, მწერალთა კავშირის ყოფილ თავმჯდომარესთან მალაქია ტოროშელიძესთან და მწერალ აკაკი თათარიშვილთან, რომლებიც ამ დროისთვის უკვე დაპატიმრებული იყვნენ. მიხეილ ჯავახიშვილის ქალიშვილის, ქეთევან ჯავახიშვილის მოგონებებში, აღწერილია ყოვლად სამარცხვინო და აღმაშფოთებელი სიტუაცია, როდესაც მწერალს პირზე ადგებოდნენ და ფაქტობრივად სასიკვდილოდ იმეტებდნენ მისი მეგობრები, კოლეგები და თანამოკალმეები. აქ ქართული ლიტერატურის საკმაოდ ცნობილი სახელები ფიგურირებენ, რომელთაც, ბუნებრივია, არ დავასახელებ, თუმცა ეს სახელები და ფაქტები ისედაც ცნობილია. „ამ დროს მწერლები მგლის ხროვას წარმოადგენდნენ, რომელთა სამსჯავროზე მსხვერპლად შესანიშნავი ადამიანი იდგა!“ – იხსენებს ქეთევან ჯავახიშვილი.

მ. ჯავახიშვილის ძმა, დახვრიტეს 1937 წელს

აღსანიშნავია, რომ ამ სხდომის დროს პროტესტის ნიშნად ადგა და დარბაზიდან გამოვიდა გერონტი ქიქოძე, რაც იმ დროს ნამდვილი გმირობა იყო. ბოლოს სასონარკვეთამდე მისულ მიხეილ ჯავახიშვილს წამოუძახია: „თქვენ თუ ზვარაკი გინდათ, ეგ სხვა საქმეა!“

ამ სხდომის შემდეგ ცხადი გახდა, რომ საბედისწერო წამზომი ჩართული იყო. თუმცა ალბათ ბოლომდე მაინც არ სჯეროდა, რომ ასე გაიმეტებდნენ. ქეთევან ჯავახიშვილის მოგონების მიხედვით, ივლისის შუა რიცხვებში ბერიამ პაოლო იაშვილი დაიბარა. არსებობს მოსაზრება, რომ პაოლო იაშვილს ბერიამ მიხეილ ჯავახიშვილისა და ტიციან ტაბიძის წინააღმდეგ ჩვენების მიცემა მოსთხოვა, რასაც მოჰყვა კიდევაც პაოლო იაშვილის თვითმკვლელობა და ჯავახიშვილის ფრაზა: „ვაჟკაცი ყოფილა, ვაჟკაცი ყოფილაო!“

ამის შემდეგ მიხეილ ჯავახიშვილი ლავრენტი ბერიასთან მივიდა ცეკაში. მოსაცდელში გაახსენდა, რომ ორდენი სახლში დარჩენოდა, მეუღლეს დაუკავშირდა და ორდენის მიტანა სთხოვა. კარგა ხნის ლოდინის შემდეგ ლავრენტი ბერიამ არ მიიღო – ყველაფერი ცხადი გახდა.

ცოტა ხანში ძმა დაუპატიმრეს. მიხეილ ჯავახიშვილმა საქართველოს შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარ გოგლიძეს წერილი მისწერა, რომელიც უპასუხოდ დარჩა.

თავად მწერალი 14 აგვისტოს, გამთენიისას, ქვიშხეთის აგარაკზე მეუღლისა და ქალიშვილ ქეთევანის თვალწინ დააპატიმრეს. მიხეილ ჯავახიშვილმა, ვიდრე ჩეკისტებს გაჰყვებოდა, ჯიბიდან სოჭის საკურორტო საგზური ამოიღო და ქალიშვილს სთხოვა: ქეთო, ხვალვე წადი და ეს საგზური მწერალთა კავშირს უკანვე დაუბრუნო, და ოთახიდან გავიდა!

მ. ჯავახიშვილი ქალიშვილ ქეთევანთან ერთად

დაზვერვა

ისტორია ერთი თვალის გადავლებით

რეჟაზ ბახტაძე

ძვ. წ. V საუკუნეში დიდი ჩინელი სტრატეგოსი სუნ ძი წერდა, რომ მოვლენების წინასწარ განჭვრეტა ის უმთავრესი მიზეზია, რომლის საფუძველზე მთავრები და სამხედრო მეთაურები მოწინააღმდეგეს ამარცხებენ და წარმატებას აღწევენ. წინმსწრები ინფორმაციის ფლობა დაკავშირებულია ფიზიკურ გადარჩენასთან და უხსოვარი დროიდან ცდილობდნენ მმართველები, რომ გაეგოთ, თუ რა მოხდებოდა შემდეგ? როგორ მოიქცეოდა მოწინააღმდეგე თუ მოკავშირე? რა გზა აერჩია? – ისინი ამ კითხვებზე პასუხს სხვადასხვა გზით მოიპოვებდნენ.

მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის მითოლოგიამ, ისტორიამ და რელიგიურმა ტექსტებმა არაერთი ამბავი შემოგვინახეს, თუ როგორ ეხვეწებოდნენ ხელმწიფეები ღმერთებს, ქურუმებსა თუ წინასწარმეტყველებს მომავლის განჭვრეტას. „ძველ აღთქმაში“ მოცემულია „პირველი სადაზვერვო ოპერაციის“ აღწერა: თავად უფალი მიმართავს მოსეს და ეუბნება: „გაგზავნე კაცები, რომ დაზვერონ ქანაანის ქვეყანა“. ღმერთის მითითების თანახმად, მოსემ თორმეტი ტომიდან თითო-თითო წარმომადგენელი შეარჩია და მათ დავალება მისცა, გაეგოთ, თუ რამდენი ადამიანი ცხოვრობდა ქანაანში, რამდენად ძლიერები იყვნენ, განვითარების რა დონე ჰქონდათ, რა ტიპის დასახლებები იყო გავრცელებული და როგორი იყო მათი მეურნეობის სტრუქტურა (რიცხ. 13). დღევანდელი სადაზვერვო სამსახურების ხელმძღვანელთა დავალებები არსებითად ამავე შინაარსს ატარებს.

ბიბლიაში წარმოდგენილი არაერთი სადაზვერვო პასაჟის მიუხედავად, დაზვერვის განვითარების თვალსაზრისით აღმოსავლეთი დასავლეთზე წინ იყო. იმავე სუნ ძის თუ დავესესხებით, წინმსწრებ ინფორმაციას სულების, ღმერთების თუ ნიშნებისგან ვერ შევიტ-

ყოფთ, მისი მოპოვება ადამიანებისგან შეიძლება და იგი იქვე გვთავაზობს აგენტების კლასიფიკაციას: 1) ადგილზე მყოფი აგენტები, ანუ მონინააღმდეგე ქვეყნის დაბალი სახელმწიფო რანგის მქონე ინფორმატორები, 2) „თხუნელები“ – მონინააღმდეგის მაღალჩინოსანთა შორის ჩანერგილი აგენტები, 3) ორმაგი აგენტები – მონინააღმდეგის მიერ გამოგზავნილი აგენტები, რომელთა გადაბირება ხდება, რათა მტერს მცდარი ინფორმაცია მიანოდონ, 4) პროვოკაციის აგენტები, რომლებიც მონინააღმდეგის დასაბნევად, ნასაქეზებლად ან მოსახლეობაში პანიკის დასათესად გამოიყენებიან, 5) მალემსრობლები, რომელთაც სადაზვერვო ინფორმაცია აქეთ-იქით მიაქვთ. ამ კლასიფიკაციას მხოლოდ მცირე ადაპტაცია დასჭირდა XX საუკუნეში. სუნ ძის „ომის ხელოვნება“ უძველესი ნაწარმოებია, რომელიც დაზვერვას კონცეპტუალურად განიხილავს და არაერთ პრაქტიკულ რჩევას იძლევა, რომელსაც ყავლი დღესაც არ გასვლია.

ჩინელი მხედართმთავარი **სუნ ძი**, ავტორი ტრაქტატისა „ომის ხელოვნება“

აღსანიშნავია „ძველი აღთქმის“ კიდევ ერთი ადგილი, რომელიც სადაზვერვო სამსახურებსა და აგენტებს შორის ურთიერთობის ერთ საკვანძო ასპექტს შეეხება. ლაშქრობის წინ იესო ნავეს ძემ ორი მსტოვარი გააგზავნა იერიქონში. ისინი ქალაქში მცხოვრები მეძავის – რაჰაბის სახლში გაჩერდნენ. რაჰაბმა არა მარტო შეიფარა ჯაშუშები, არამედ მეფის მიერ მათ საძებნად გამოგზავნილი ხალხი მოატყუა და მცდარი მიმართულებით გაუშვა. მოგვიანებით რაჰაბმა მსტოვრები სახლიდან გააპარა და ქალაქიდან უვნებლად გასასვლელად გზაც მიასწავლა. სანაცვლოდ, ქანაანელმა მეძავმა თავისი ოჯახის ხელშეუხებლობა ითხოვა. როცა იესო ნავეს ძემ იერიქონი დაიპყრო, რაჰაბი და მისი ოჯახი უვნებლად გადარჩნენ (იეს. 2). ამით საფუძველი ჩაეყარა ტრადიციას, რომ ვინც დაზვერვას დაეხმარება, კომპენსაციაც უნდა მიიღოს რაიმე ფორმით უნდა მიიღოს. სათანადო საზღაურის გარეშე აგენტების გადმობირება და მართვა ვერ მოხდება.

შუა საუკუნეებში არაერთი სამეფოს მმართველი იყენებდა ჯაშუშებს სხვადასხვა ინტენსივობით. ამ მხრივ გამონაკლისი არც საქართველო იყო, სადაც პირველი სადაზვერვო სამსახური მეფე დავით მეოთხე აღმაშენებელმა შექმნა. სამწუხაროდ, თითქმის არაფერია ცნობილი ამ სამსახურის სტრუქტურის ან ოპერაციების შესახებ, თუმცა მეფე დავითის სამხედრო წარმატებები და ძალაუფლების კონსოლიდაცია იძლევა იმის საფუძველს, რომ მისი სადაზვერვო სისტემა ძალიან ეფექტურად მივიჩნიოთ.

XV საუკუნეში იტალიელებმა სადაზვერვო ინფორმაციის შეგროვების სისტემის განვითარებაში მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს. იტალიურმა ქალაქ-სახელმწიფოებმა ვენეციამ, გენუამ და სხვებმა მუდმივმოქმედი საელჩოები გახსნეს სხვა სახელმწიფოებში. საელჩოები გახდა ინფორმაციის შეგროვების, აგენტურული ქსელის შექმნისა და მართვის მთავარი ბაზა უცხო ქვეყნების ტერიტორიებზე. **XVI** საუკუნის დასაწყისისთვის ევროპული სახელმწიფოების უმრავლესობას მუდმივმოქმედი დიპლომატიური წარმომადგენლობე-

სერ ფრანსის უოლსინჰემი, მხატვარი ჯონ დეკრიცი, 1585

ბი ჰქონდა, რომლებიც სადაზვერვო ინფორმაციის შეგროვებით იყვნენ დაკავებული.

მოგვიანებით დაზვერვის ინგლისელმა დიდოსტატმა სერ ფრენსის უოლსინჰემმა (1532-1590) მსოფლიოს ერთ-ერთ ყველაზე გავლენიან სადაზვერვო სამსახურს ჩაუყარა საფუძველი. დედოფალ ელისაბედის სახელმწიფო მდივანი პრაქტიკულად ყველა დიდი წამონყების უკან იდგა. ფაქტობრივად, არ არსებობს დაზვერვის რაიმე ხერხი, რომელიც მას არ გამოეყენებინოს. მან გადმოიბირა ოქსფორდისა და კემბრიჯის საუკეთესო კურსდამთავრებულები, რომლებსაც საფრანგეთში აგზავნიდა სასწავლებლად, რათა მათ შემდგომ მუშაობა დაეწყოთ საფრანგეთის მეფის კარზე და ფრანგების საიდუმლო გეგმები ლონდონისთვის მიეწოდებინათ. მისი მითითებით, დამკვიდრებულ პრაქტიკად იქცა წერილების გახსნა, წაკითხვა, ხელახლა დაბეჭდვა და დანიშნულებისამებრ გაგზავნა. სწორედ ამ ტექნიკის მეშვეობით შეიქმნა უოლსინჰემმა მარიამ სტიუარტის შეთქმულების შესახებ. მის მიერ სპეციალურად დაქირავებულმა კრიპტო-ანალიტიკოსმა თომას ფელიქსმა დაშიფრული წერილი გაშიფრა, რასაც საბოლოოდ შოტლანდიის დედოფლის დაკავება და დასჯა მოჰყვა.

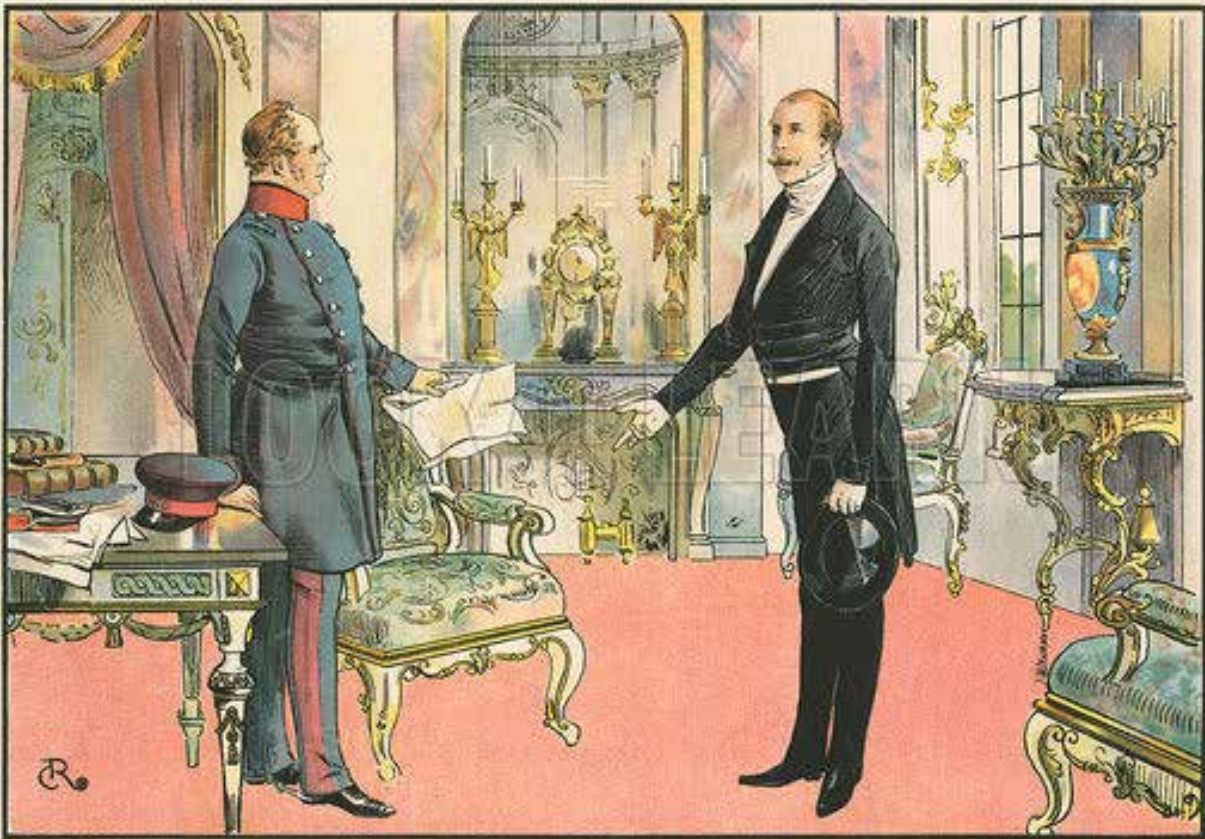
კარდინალი რიხელი, მხატვარი ფილიპ დე შამპან, 1642

უოლსინჰემის უდიდესი მიღწევა იყო ესპანური არმადის შესახებ დეტალური ინფორმაციის მოპოვება, რომელმაც გადამწყვეტი როლი შეასრულა ინგლისის გამარჯვებაში. მან უარი თქვა მოძველებულ მეთოდზე, რომელიც მონინალმდეგის ძალების შესაფასებლად მცირე საზღვაო ძალების გაგზავნას და შეტაკების პროვოცირებას ითვალისწინებდა. ამის ნაცვლად, სერ ფრენსისმა ორი ინგლისელი გააგზავნა ტოსკანაში, რომლის სამეფო კართან მათ კარგი კავშირები ჰქონდათ (ამ და არაერთ სხვა შემთხვევაში სახელმწიფო მდივანი ე.წ. ცრუ დროშას იყენებდა. მისი აგენტები ხან თავს ასალებდნენ სხვა სახელმწიფოს წარმომადგენლებად, ხან პროტესტანტები ამბობდნენ, რომ კათოლიკეები იყვნენ და ინგლისის მტრებს ემხრობოდნენ). ერთ-ერთი მათგანი, ენტონი სტენდენი, იმდენად დაუახლოვდა ტოსკანის ელჩს ესპანეთში, რომ ამ უკანასკნელმა სტენდენის რეკომენდაციის საფუძველზე მისი „მეგობრები“ აიყვანა სამუშაოდ საელჩოში. ესპანეთში ტოსკანის საელჩოში

მომუშავე არაინგლისელები ეჭვს არ აღძრავდნენ, მათ პორტებში შესვლა და დაკვირვება შეეძლოთ. ტოსკანის ელჩი „მეგობრებს“ უფლებას აძლევდა, რომ ამ იტალიურ სამეფოში მყოფ სტენდენტთან წერილები დიპლომატიური ფოსტით გაეგზავნათ. უოლსინჰემის მიერ შექმნილ სისტემას ოდნავ მოგვიანებით მხოლოდ კარდინალ რიშელიეს (1585-1642) მიერ დაარსებული საიდუმლო სამსახური თუ გაუწევდა მეტოქეობას.

XVII და XIX საუკუნეებში საგარეო და საშინაო დაზვერვის ფუნქციების გაყოფა დაიწყო. მთავარი მიზეზი შიდა არეულობების და რევოლუციების საფრთხის ზრდა იყო. ნამყვანმა ევროპულმა სახელმწიფოებმა დამოუკიდებელი სადაზვერვო სამსახურები ჩამოაყალიბეს. როგორც წესი, საგარეო დაზვერვა სამხედრო უწყებების დაქვემდებარებაში იყო, ხოლო შიდა უსაფრთხოებაზე პასუხისმგებელი პოლიტიკური პოლიცია და კონტრდაზვერვა – შინაგან საქმეთა სამინისტროების დაქვემდებარებაში. პოლიტიკური დაზვერვა ძირითადად დიპლომატებს ევალებოდათ. მაგალითად, ნაპოლეონის დროს შიდა უსაფრთხოებაზე პასუხისმგებელი იყო შინაგან საქმეთა მინისტრი ჟოზეფ ფუშე (1759-1820). ფუშეს საყვარელი მეთოდი იყო პროვოკაციის აგენტების გამოყენება როგორც ჩვეულებრივ დანაშაულებრივ ჯგუფებთან ბრძოლაში, ისე რეჟიმის მოწინააღმდეგეთა გამოსავლენად და დასამარცხებლად.

ამ ფონზე გამოჩნდა იყო პრუსია, სადაც 1871 წლამდე კანცლერ ოტო ფონ ბისმარკის დაზვერვის შეფი ვილჰელმ შტიბერი (1818-1882) პრუსიის სამხედრო-საგარეო დაზვერვა-საც და შიდა საიდუმლო პოლიციასაც აკონტროლებდა. მან პირველად გამოიყენა მასობრივი შპიონაჟის მეთოდი: მოწინააღმდეგის ტერიტორიის ჯაშუშებით ისე გაჯერება, რომ მისი პოლიტიკური და სამხედრო მდგომარეობის ფაქტობრივად ყველა დეტალი ცნობილია.

ოტო ფონ ბისმარკი და ვილჰელმ შტიბერი

ივანე მრისხანა, მხატვარი ვ. მ. ვასნეცოვი, 1897

ეს ქსელი ასევე მეხუთე კოლონის როლს ასრულებს, რომელიც მომავალი დამპყრობლის მიმართ შიშს აღვივებს და ამით სამოქალაქო მოსახლეობის მორალს ძირს უთხრის და წინააღმდეგობის განწევის უნარს ასუსტებს. მანამდე შპიონაჟის სამიზნე მაღალჩინოსნები და პრივილეგიებული ფენის წარმომადგენლები იყვნენ. შტიბერის სამსახური კი ასევე იბირებდა ფერმერებს და პატარ-პატარა მაღაზიების მფლობელებს, მიმტანებს და დამლაგებლებს. მან ეს მეთოდი 1866 წელს ავსტრიაში და 1870 წელს საფრანგეთში სამხედრო ინტერვენციების მოსამზადებლად გამოიყენა. ორივე სამხედრო კამპანია პრუსიის ბრწყინვალე გამარჯვებით დამთავრდა.

ევროპის აღმოსავლეთით რუსეთის საიდუმლო სამსახური ვითარდებოდა, რომელსაც სადაზვერვო საქმიანობის ერთ-ერთი ყველაზე ხანგრძლივი ისტორია აქვს. 1565 წელს რუსეთის პირველი პოლიტიკური პოლიცია – „ოპრიჩნინა“ მოსკოვის დიდმა მთავარმა ივანე მრისხანემ შექმნა. სწორედ ოპრიჩნინამ გაანადგურა ნოვგოროდი, რომლის მოსახლეობა 1570 წელს ხუთ კვირაში განყვითეს. ეს სამსახური დაარსებიდან შვიდი წლის შემდეგ გაუქმდა. შემდგომი სადაზვერვო სამსახური, რომლის მთავარი დანიშნულება პოლიტიკურ მოწინააღმდეგეთა განეიტრალება იყო, პეტრე პირველმა დააარსა XVII საუკუნის ბოლოს. ეს იყო „პრეობრაჟენსკის პოლკი“, რომელიც იმდენად გასაიდუმლოებულ ვითარებაში შეიქმნა, რომ მისი დაარსების ზუსტი თარიღი დღემ-

პეტრე პირველი და პრეობრაჟენსკის პოლკის ოფიცრები

დე უცნობია. პეტრე დიდის გარდაცვალების შემდეგ ეს სამსახურიც დაიშალა. 1826 წელს, დეკემბრისტთა აჯანყებიდან რამდენიმე თვეში, იმპერატორმა ნიკოლოზ პირველმა იმპერიული კანცელარიის „მესამე განყოფილება“ შექმნა, რომელსაც პოლიტიკური წესრიგის შენარჩუნება დაევა. მესამე განყოფილების პირველმა ხელმძღვანელმა, გრაფმა ბენკენდორფმა, უმთავრეს მიზნად საზოგადოებრივი აზრის მონიტორინგი და კონტროლი დაისახა. მისი დავალებით დაიწყო საზოგადოებრივი აზრის ყოველწლიური გამოკითხვის ჩატარება, რომელსაც ეწოდებოდა „მორალური და პოლიტიკური ვითარება რუსეთში“.

1800 წელს „მესამე განყოფილება“ გაუქმდა და მისი ფუნქციები პოლიციის დეპარტამენტში შიდა უსაფრთხოებაზე პასუხისმგებელ დანაყოფს გადაეცა. XIX ს-ის ბოლოს რუსეთის გარეთ იმდენი რუსი რევოლუციონერი, სტუდენტი და ემიგრანტი ცხოვრობდა, რომ მათზე ზედამხედველობის გარეშე იმპერატორები ტახტს ვერ შეინარჩუნებდნენ. ოხრანა აგზავნიდა აგენტებს მთელ ევროპაში, რომლებიც სხვადასხვა ემიგრ

გრაფი პანკენდორფი (1782-1844) – რუსეთის იმპერიის გენერალ-ადიუტანტი, „მესამე განყოფილების“ პირველი ხელმძღვანელი

რაციულ ორგანიზაციებში ნევრიანდებოდნენ. მათი ძალადობაზე პროვოცირების და რადიკალიზაციის შედეგად, ოხრანა მისთვის არასასურველი პირების დისკრედიტაციას, დაჭერას ან მოკვლას ახერხებდა. ხშირად ამას სხვადასხვა ევროპული სახელმწიფოების პოლიციის ხელით აკეთებდა. ოხრანის ოპერაციები იმდენად წარმატებული იყო, რომ როდესაც ბოლშევიკები ხელისუფლებაში მოვიდნენ, ლენინი განცვიფრებული დარჩა, იმდენი ახლო და გულმხურვალე ბოლშევიკი აღმოჩნდა საიდუმლო სამსახურის აგენტი. „ოხრანის“ მემკვიდრე „ჩე-კა“ 1917 წლის 20 დეკემბერს შეიქმნა, რომელიც 1954 წელს „კა-გე-ბემ“ ჩაანაცვლა. აღსანიშნავია, რომ „ჩე-კა“-მ და „კა-გე-ბემ“ „ოხრანის“ ყველა მეთოდი გადაიღეს და სრულყვეს, მათ შორის – პროვოკაციის აგენტების გამოყენება. ამ მეთოდის მეშვეობით მათ ემიგრაციული ორგანიზაციების უმრავლესობა და ქვეყნის შიგნით მოქმედი იატაკქვეშა მოძრაობები გაანეიტრალეს. დღეს რუსეთს სამი სადაზვერვო სამსახური აქვს: თავდაცვის სამინისტროს გენერალური შტაბის მთავარი სადაზვერვო სამმართველო, ფედერალური უსაფრთხოების სამსახური და საგარეო დაზვერვის სამსახური.

დიდ სახელმწიფოთა შორის ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა სადაზვერვო სამსახურები ყველაზე გვიან შექმნა. ჯორჯ ვაშინგტონისა და აბრაამ ლინკოლნის მიერ დაზვერვის გამოყენება ახლადდაარსებული რესპუბლიკისთვის გამონაკლისი უფრო იყო, ვიდრე წესი. ამერიკაში ჯაშუშობა ჯენტლმენისთვის შეუფერებელ საქმიანობად მიიჩნეოდა. პირველი თანამედროვე, მუდმივმოქმედი სადაზვერვო სამსახური – სტრატეგიული მომსახურების ოფისი უილიამ დონოვანის ხელმძღვანელობით მეორე მსოფლიო ომის დროს, 1942 წელს დაარსდა. 1947 წელს ეროვნული უსაფრთხოების აქტით შეიქმნა მისი მემკვიდრე ორგანიზაცია – ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტო. დღეს ამერიკას ჩვიდმეტი სადაზვერვო სამსახური აქვს. ეს მსოფლიოში ყველაზე დიდი და ძვირადღირებული სადაზვერვო სისტემაა.

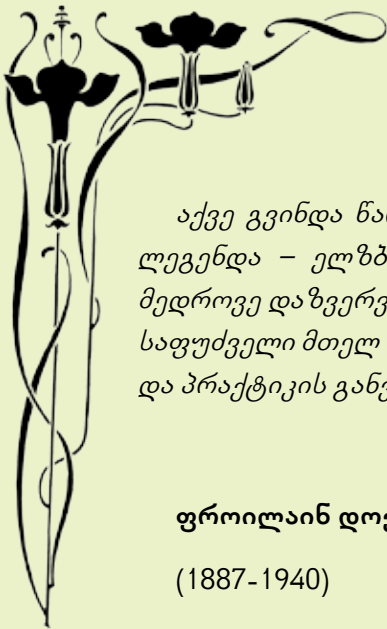

უილიამ დონოვანი (1883-1959)
– სტრატეგიული მომსახურების ოფისის ხელმძღვანელი

პირველმა და მეორე მსოფლიო ომებმა სადაზვერვო სამსახურების მნიშვნელობა კიდევ უფრო გაზარდეს. ცივი ომი, ფაქტობრივად, სადაზვერვო სამსახურების ომად გადაიქცა, რომლებიც მონინააღმდეგეთა ბანაკში რევოლუციების მონყობით, სამრეწველო და პოლიტიკური შპიონაჟითა და პროპაგანდით იყვნენ დაკავებული. სახელმწიფოების გარდა, დიდი სადაზვერვო სამსახურები კორპორაციებმაც შექმნეს, რომლებიც ძირითადად ინდუსტრიული შპიონაჟით, თავიანთი გამოგონებებისა და პერსონალის უსაფრთხოებით არიან დაკავებული. თუმცა, ისინი არცთუ იშვიათად ტრადიციული პოლიტიკური დაზვერვითაც ინტერესდებიან. აღსანიშნავია, რომ XXI საუკუნეში დაზვერვა კიდევ უფრო მეტად გახდა დამოკიდებული ტექნიკურ საშუალებებზე. ინტერნეტმა კიბერდაზვერვის უნიკალური წინაპირობები შექმნა. თუმცა, ტერორისტულმა აქტებმა აშშ-ში და ყირიმის ოკუპაციამ კიდევ ერთხელ დაადასტურა, რომ ადამიანური წყაროები დაზვერვისთვის შეუცვლელია.

აღსანიშნავია, რომ დაზვერვა პატარა და შედარებით სუსტი ქვეყნების ხელში მძლავრი იარაღია. მაგალითად,

ისრაელის, კუბის და ესტონეთის სადაზვერვო სამსახურები ტოლს არ უდებენ დიდ სახელმწიფოებს და ზოგიერთ გეოგრაფიულ რაიონში მათზე გაცილებით უფრო ეფექტურები არიან. შეიძლება ითქვას, რომ ყველა მეტ-ნაკლებად წარმატებული სახელმწიფოს ერთ-ერთი ძირითადი დასაყრდენი ძლიერი უსაფრთხოების სამსახურებია.

აქვე გვინდა წარმოგიდგინოთ დაზვერვის ერთ-ერთი ლეგენდა – ელზბეთ შრაგმიულერი, რომელმაც თანამედროვე დაზვერვის სასწავლო კურსის შექმნას ჩაუყარა საფუძველი მთელ მსოფლიოში და დაზვერვის ანალიზისა და პრაქტიკის განვითარებას ხელი შეუწყო.

ფროილან დოქტორი – ელზბეთ შრაგმიულერი
(1887-1940)

ელზბეთ შრაგმიულერი

პირველი მსოფლიო ომის დროს ბრიტანელებმა რამდენიმე გერმანელი ჯაშუში გამოავლინეს ბელგიაში, რომლებიც ერთმანეთის მსგავს ისტორიებს ყვებოდნენ: გერმანელთა სასარგებლოდ მუშაობაზე დათანხმების შემდეგ ისინი მიჰყავდათ ოკუპირებული ანტვერპენის ტერიტორიაზე, მათთვის უცნობ მისამართზე მდებარე სახლში. იქ მათ მაღალი, ქერათმიანი ქალი ხვდებოდათ, რომელიც გასაიდუმლოებულ სადაზვერვო სკოლას ხელმძღვანელობდა. თვითმხილველთა თქმით, მას გამჭოლი მზერა და ლურჯი თვალები ჰქონდა, მკაფიო ბრძანებებს იძლეოდა და სკოლაში მოხვედრიდან სამი თვის განმავლობაში მათი ცხოვრების ყველა ასპექტს აკონტროლებდა. სკოლაში წესები მკაცრი იყო: ახალგადაბირებული აგენტის ან ოფიცრის მხოლოდ კოდური სახელი იყო სხვებისთვის ცნობილი და აკრძალული იყო ნამდვილი ვინაობის გამხელა, მას სკოლაში არავისთან დალაპარაკების უფლება არ ჰქონდა, ყოველდღე 12 საათი შპიონაჟის სხვადასხვა დისციპლინის ათვისებისთვის უნდა დაეთმო, ხოლო დარჩენილი დრო თავის ოთახში გაეტარებინა. კურსის წარმატებით გავლის შემთხვევაში, მას ბრიტანელების მიერ კონტროლირებად ტერიტორიებზე გაუშვებდნენ სამუშაოდ. შინაგანაწესის ნებისმიერი დარღვევა სასიკვდილო განაჩენით ისჯებოდა.

სადაზვერვო სკოლის ყველა მსმენელს ამ ქალის ეშინოდა და არავინ იცოდა მისი სახელი. ჭორი დადიოდა, რომ მას ეკონომიკაში ჰქონდა სადოქტორო დისერტაცია დაცული და ამის გამო უწოდებდნენ მას ფროილან დოქტორს. ფროილან დოქტორის ნამდვილი სახელი მხოლოდ ომის დასრულების შემდეგ გაიგეს ბრიტანელებმა – მას ელზბეთ შრაგმიულერი ერქვა.

დაზვერვის ლეგენდა **მატა ჰარი**, იგივე მარგარეტა ზელე

შრამიულერმა 1913 წელს ფრაიბურგის უნივერსიტეტში პოლიტიკურ მეცნიერებებში სადოქტორო დისერტაცია დაიცვა. როცა ომი დაიწყო, ის მოხალისედ ჩაენერა გერმანიის შეიარაღებულ ძალებში. შრამიულერი თავდადებული გერმანელი პატრიოტი იყო და მოითხოვა უშუალოდ ფრონტზე გაეშვათ საბრძოლველად. სამხედრო მეთაურებმა ამაზე უარი უთხრეს. სამაგიეროდ, რახან ახალგაზრდა გოგონა 4 ენას ფლობდა თავისუფლად, ის არმიის საფოსტო ცენტრის ბიუროში გაამწესეს გერმანელების მიერ ოკუპირებული ბრიუსელის ტერიტორიაზე.

ეს მოსაწყენი და უფერული სამუშაო შრამიულერმა ბრწყინვალე სადაზვერვო ოპერაციად გარდაქმნა. მან შექმნა ტექსტური ანალიზის სისტემა და თავის ზედამხედველს აჩვენა, თუ როგორ გადასცემდნენ ჯაშუშები სადაზვერვო ინფორმაციას ერთი შეხედვით უწყინარი წერილების მეშვეობით. ელზბეთის თქმით, თუ, მაგალითად, მოქალაქე ბიძაშვილს თავისი ფერმის შესახებ სწერდა, ის დიდი ალბათობით ჯაშუში იყო. განა, საეჭვო არ იყო წერილში მოცემული დეტალური ინფორმაცია, რამდენი გოჭი, წინილა და ცხენი ჰყავდა?! ანდა – შეყვარებული ქალის წერილი, სადაც ის სატრფოს უყვებოდა, რამდენი ლამაზი ხის ნავი დათვალა პორტში?! შრამიულერის სისტემით, გოჭები, წინილები და ხის ნავები გერმანულ შენაერთებად, სამხედრო ტექნიკად და სამხედრო გემებად ითარგმნებოდა.

ელზბეთის სისტემა იმდენად ეფექტური აღმოჩნდა ჯაშუშების გამოსავლენად, რომ არმიის ხელმძღვანელობამ მისთვის გაცილებით უფრო საპასუხისმგებლო სამუშაოს ჩაბარება გადაწყვიტა. თუმცა, შრამიულერმა სხვა, თავისი საოცნებო სამუშაო მოითხოვა – სადაზვერვო სკოლის შეფობა ანტვერპენში. სკოლა კარგი არ იყო, მცირე გამოცდილების მქონე ოფიცრები აგენტებს ცუდად ამზადებდნენ და სწრაფადვე უშვებდნენ ფრონტის ხაზს მიღმა, საიდანაც, ფაქტობრივად, აღარავინ ბრუნდებოდა.

არმიის ხელმძღვანელობა იმდენად დიდი შთაბეჭდილების ქვეშ იყო, რომ შრაგმიულერის წინადადებას დათანხმდნენ. ელზბეთმა სკოლის სტრუქტურა და სასწავლო პროგრამა შეცვალა. ახლა მომავალი ჯაშუშები მრავალ კურსს გადიოდნენ, დაწყებული მტრის უახლესი ტექნოლოგიის ამოცნობიდან, კრიპტოგრაფიით დამთავრებული. ის მუდმივად ატარებდა მათრახს, რომელსაც ზარმაცი სტუდენტებისთვის არ იშურებდა.

დასავლეთის ფრონტზე ბრიტანეთის კონტრდაზვერვამ დაინახა შრაგმიულერის მეთოდების ეფექტურობა. გერმანელი აგენტების დაჭერა გაცილებით უფრო გაძნელდა, ისინი უკეთ მომზადებული იყვნენ და მეტ წარმატებას აღწევდნენ. დროთა განმავლობაში ბრიტანელებმა შეიტყვეს ფროილიან დოქტორის არსებობის შესახებ და მის გამოსავლენად რამდენიმე ოპერაცია დაგეგმეს. არც ერთი მათგანი წარმატებული არ აღმოჩნდა. შრაგმიულერი ვინაობას იცვლიდა, სხვადასხვა ადგილას ცხოვრობდა და შენიღბვის სხვადასხვა დონეს იყენებდა. გარკვეული ხნის განმავლობაში ის მოხუცი დამლაგებელი ქალის საფარქვეშ ცხოვრობდა ანტვერპენში.

ფილმ „ფროილიან დოქტორის“ აფიშა

აღსანიშნავია, რომ დაზვერვის ისტორიას ფროილიან დოქტორი თავისი სასწავლო პროგრამით შემორჩა, რომელიც ყველა თანამედროვე სადაზვერვო სამსახურმა გადაიღო. ასევე, მისი დანერგვით დაზვერვის ერთ-ერთი ყველაზე უფრო ცინიკური და წარმატებული მეთოდი: ერთი, ნაკლებად მნიშვნელოვანი აგენტის განირვა მეორე, უფრო მნიშვნელოვანი აგენტის გადასარჩენად. ფროილიან დოქტორმა სწორედ ეს მეთოდი გამოიყენა თავისი უნდილი მოწაფის, ჰოლანდიელი მარგარეტა ზელეს მიმართ, რომელიც საფრანგეთის კონტრდაზვერვას „შესწირეს.“ ბედის ირონიაა, რომ შრაგმიულერის უფერული სტუდენტი დაზვერვის ლეგენდად იქცა – მსოფლიო მარგარეტა ზელეს მატა ჰარის სახელით იცნობს.

ომის შემდეგ ელზბეთ შრაგმიულერი მიუნჰენის უნივერსიტეტში ეკონომიკას ასწავლიდა და დედას უვლიდა. მან უარი თქვა მემუარების დაწერაზე. ის მხოლოდ ერთხელ გამოჩნდა პრესის ფურცლებზე, როცა შვეიცარიაში თვითმარქვია ნარკომანმა ქალმა განაცხადა, რომ ის ფროილიან დოქტორი იყო. გაბრაზებულმა ელზბეთმა ეს ჭორი საჯაროდ უარყო. თუმცა, 1969 წელს, მისი გარდაცვალებიდან 29 წლის შემდეგ გადაღებულ ფილმში *ფროილიან დოქტორი* – შრაგმიულერის გმირი კვლავაც ნარკომანად და არატრადიციული სექსუალური ორიენტაციის ქალბატონად გამოიყვანეს.

ამერიკის XX საუკუნე

ვასილ კაჭარავა

ისტორიკოსები ხშირად კამათობენ იმის შესახებ, თუ რომელმა ქვეყანამ განაპირობა ამა თუ იმ ეპოქის სახე და მართლაც, როდესაც კაცობრიობის განვითარებაზეა საუბარი, ვინ არ გაიხსენებს ძველ ეგვიპტესა თუ საბერძნეთს, რომის იმპერიასა თუ ნაპოლეონის ეპოქას! ალბათ, ისიც ბუნებრივია, რომ ჩვენთვის ყველაზე საინტერესო მაინც XX საუკუნეა, რომლისგანაც, მის გარიჟრაჟზე, საყოველთაო მშვიდობას, აყვავებას და უსაზღვრო წინსვლას მოელოდნენ, მაგრამ რომელიც I და II მსოფლიო ომების წყალობით ყველაზე სისხლიან საუკუნედ იქცა. თუმცა ამ საუკუნეს მეორე ნახევარში არც წარმოუდგენლად სწრაფი განვითარება და პროგრესი მოკვლავია... რად ღირს, თუნდაც, კოსმოსის ათვისების დასაწყისი და ეკონომიკის აყვავების გრანდიოზული მასშტაბები ევროატლანტიკურ სივრცეში!

სახელმწიფოთა და რეგიონთა ინტეგრაციის სრულიად უპრეცედენტო მასშტაბების წყალობით დღეს ალბათ კიდევ უფრო ძნელია რომელიმე ერთი სახელმწიფოს ლიდერობის აღიარება, მაგრამ, როგორც იტყვიან, ყველაფერი შედარებითი და პირობითია ჩვენს ცხოვრებაში და ალბათ აქაც შეიძლება ჩვენი პრიორიტეტები და სიმპათიები გვექონდეს. შეფასების მთავარი კრიტერიუმი კი ის უნდა იყოს, თუ რა სიკეთე მოუტანა ამა თუ იმ ქვეყანამ არა მარტო საკუთარ ხალხს, არამედ მთელ სამყაროს ან თუნდაც სამყაროს უდიდეს ნაწილს.

ამ თავისებურ კონკურსში ალბათ ყველაზე უფრო რეალურ პრეტენდენტად ამერიკის შეერთებული შტატები მესახება, რომელსაც ალექსის დე ტოკვილმა ჯერ კიდევ 1830-იან წლებში უწინასწარმეტყველა მსოფლიოს უძლიერეს სახელმწიფოდ გადაქცევა.

არ დაგვაზინყდეს, რომ აშშ-ის ისტორია სულ რაღაც 250 წელს მოიცავს და ბევრის აზრით იგი ახალგაზრდა სახელმწიფოა, მაგრამ წლებიც არის და წლებიც! ისევე, როგორც ბრძოლის ველზე მოწინააღმდეგეთა თანაფარდობა მარტო რიცხოვნობით კი არა, მეომართა

ხარისხითაც განისაზღვრება, ალბათ წლებსაც აქვს ხარისხი მოვლენების რაოდენობის, სიმძაფრისა და მნიშვნელობის მიხედვით. აქედან გამომდინარე, ზოგი წელი ათს უდრის, ზოგი კი – საუკუნესაც. შესაბამისად, ამერიკული სახელმწიფოს მიღწევები არსებული წლების ხარისხის და არა ფორმალური რაოდენობის შედეგია.

ამერიკის ისტორიას არც დაპირისპირება და არც მსხვერპლით აღსავსე ბრძოლები დაჰკლებია, თუნდაც ამერიკული რევოლუცია (1763-1787 წწ.) ან სამოქალაქო ომი (1861-1865) რად ღირს! მაგრამ მაშინაც კი ამერიკული საზოგადოების იდეოლოგიური საფუძველი ადამიანის უფლებების დაცვაზე, შემწყნარებლობასა და ურთიერთ-პატივისცემაზე იყო დაფუძნებული. გამარჯვებული დამარცხებულს კი არ ჩაგრაგდა და სპობდა, არამედ ურიგდებოდა და ხელს უწყობდა მის წარმატებულად ჩართვას ბრძოლის შედეგად შექმნილ ახალ რეალობაში. აღარაფერს ვამბობთ ხელისუფლების მხოლოდ არჩევნების გზით შეცვლაზე.

რაც შეეხება ე.წ. ახალგაზრდა და გამოუცდელი ერის ფენომენს, არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ისინი, ვინც შექმნა ამერიკა, თავად არიან უდიდესი ისტორიული წარსულის მემკვიდრეები – ინგლისელები და ესპანელები, ფრანგები და გერმანელები, ჩინელები და პოლონელები. მართალია, ბევრად უფრო მოკრძალებული, მაგრამ გარკვეული წვლილი ქართველებმაც შეიტანეს ამერიკის განვითარებაში. ასე რომ, არ უნდა დავივიწყოთ რა მასშტაბის გენეტიკური მესხიერებაა ჩადებული ამერიკელებად ქცეულ ამ უძველესი ერების წარმომადგენლებში. ეს ცოდნა, გამოცდილება, სხვადასხვაგვარი ტემპერამენტი თუ ეროვნული თვისებები ერთ გეოგრაფიულ სივრცეში და ისტორიულ მონაკვეთში გაერთიანდა და ჯერ არნახული მოცულობისა და ხარისხის შესაძლებლობები საერთო მიზნებს დაუქვემდებარა.

ეს გრანდიოზული მუხტი ამერიკის შეერთებული შტატების შექმნის პირველივე დღეებშივე გამოიკვეთა, მაგრამ განსაკუთრებით

ალექსის და ტოკვილი (1895-1859)

– ფრანგი ისტორიკოსი და პოლიტიკური მოღვაწე, ავტორი ცნობილი შრომებისა – „დემოკრატია ამერიკაში“ (1835, 1849) და „ძველი რეჟიმი და რევოლუცია“ (1856)

ამერიკის ისტორიაში რამდენიმე ქართველის სახელი დარჩება, მათ შორის პირველ რიგშია ამერიკული ბალეტის შემქმნელი ჯორჯ ბალანჩინი, ასევე ამერიკული სამხედრო ავიაციის განვითარებაში უდიდესი წვლილი მიუძღვით ალექსანდრე ქართველიშვილს (ქართველს) და ცნობილ ავიაკონსტრუქტორს მიხეილ გრიგორაშვილს. ჯონ მალხაზ შალიკაშვილი იყო აშშ-ის შტატების უფროსთა გაერთიანებული კომიტეტის თავმჯდომარე. ამერიკული პარფიუმერული წარმოების ერთ-ერთი შექმნელი კი იყო გიორგი მაჩაბელი, ხოლო ამერიკის მინის წარმოების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მესვეური – გრიგოლ კობახიძე.

აფროამერიკელი კაცი ნყალს სვამს „ფერად-კანიანთათვის“ განკუთვნილი ონკანიდან, ოკლაჰომა, 1939

იჩინა თავი XX საუკუნეში, რომელიც მრავალი მკვლევრისა თუ უბრალოდ ისტორიით დაინტერესებული ადამიანის აზრით, ამერიკის საუკუნედ შეიძლება ჩაითვალოს.

ამერიკელებს უყვართ საკუთარი ისტორიის ათწლეულებად დაყოფა და ეს განსაკუთრებით XX საუკუნეს ეხება. მაგალითად, 1900-იანი წლები პროგრესისტული რეფორმებისა და საერთაშორისო ექსპანსიის ათწლეულად ითვლება, 1910-იანები – პრეზიდენტ ვუდრო უილსონის საერთაშორისო აღიარებისა და I მსოფლიო ომში მონაწილეობისა, 1920-იანი წლები ეკონომიკური აყვავების და მშრალი კანონის ათწლეულია, 1930-იანები ამერიკელებმა შავბნელ, დიდი დეპრესიის ხანად მონათლეს, 1940-იანებში ამერიკა ანტიფაშისტური კოალიციის სამჭედლო იყო და II მსოფლიო ომში 15 მილიონი ამერიკელი იბრძოდა, 1950-იანები, უპრეცედენტო ეკონომიკური აყვავების ფონზე, ზოგიერთი მკვლევრის აზრით, იყო უბედნიერესი და კმაყოფილებით აღსავსე ხანა ამერიკის ისტორიაში. 1960-იანები ვიეტნამის ომისა და სოციალური და კულტურული ამბოხის პერიოდია, 1970-იანებში პრეზიდენტ ნიქსონის ძალისხმევით განპირობებული საერთაშორისო დათბობის სიკეთე უოტერგეიტის სკანდალის სირცხვილმა დაჩრდილა, 1980-იანები რეიგანისეული კონსერვატიული რევოლუციის ათწლეულად ითვლება და ბევრი მაშინდელ ამერიკას უბრალოდ „რეიგანის ამერიკად“ ნათლავდა. 1990-იანები კი კლინტონისეული ეკონომიკური აღმავლობისა და პოსტსაბჭოთა ეპოქის დასაწყისად მიიჩნევა.

არ იქნებოდა მართებული და ძალიანაც რომ მოგვენდომებინა, არ გამოგვივიდოდა ამერიკის იდეალური სახის დახატვა. უამრავ პროგრესულ ნაბიჯთან ერთად ამერიკას არც აგრესია, დანაშაული და შეცდომები აკლდა. რასაკვირველია, უპირველესად გვახსენდება მკვიდრი მოსახლეობა, ინდიელები, რომელთაც ხშირად დაუნდობლად და ვერაგულად ექცეოდნენ. არანაკლებ ტრაგიკული აღმოჩნდა შავკანიან ამერიკელთა ხვედრი. ბარბაროსული რასიზმი სამარცხვინო ფურცელია ამერიკის ისტორიაში. 1823 წელს მიღებული მონროს დოქტრინა – „ამერიკა ამერიკელთათვის“ – ხშირად ნიშნავდა ამერიკას ამერიკის შეერთებული შტატებისათვის. არც ტერიტორიული ექსპანსიის დროს ჩადენილი ცოდვები დასავინყებელი. ინდიელთა მიწების სრულიად განუკითხავ მიტაცებასთან ერთად ამერიკა არც მეზობელ მექსიკას ერიდებოდა, რომელსაც 1846-1848 წლების ომის შემდეგ უზარმაზარი ტერიტორია წაართვა. არც ჰავაის კუნძულების ამერიკის ფარგლებში მოქცევა მოხდა სრული ორმხრივი თანხმობის საფუძველზე. პანამის არხის პრობლემაც სუვერენული კოლუმბიის უფლებების უხეში დარღვევით გადაწყდა. 1960-იან წლებში მიმდინარე სისხლისმღვრელი ომი ვიეტნამში, რომელსაც მილიონობით ვიეტნამელის სიცოცხლე შეენირა, ძნელად თუ ჩაითვლება მხოლოდ დემოკრატიისათვის ბრძოლის მაგალითად. ასევე მრავალ კითხვას აჩენდა ამერიკის მოქმედება ერაყში, სადაც ძლევამოსილი ამერიკული არმიის შეჭრით ინსპირირებულმა შიდა დაპირისპირებამ ათეულ ათასობით ერაყელის სიცოცხლე შეინირა. მართალია, ამერიკულმა ჯარმა უკვე დატოვა ერაყი და ამ ქვეყანას არჩევნების მეშვეობით მოსული მთავრობა მართავს, მაგრამ იქ სერიოზული პრობლემები დღესაც საკმაოდაა.

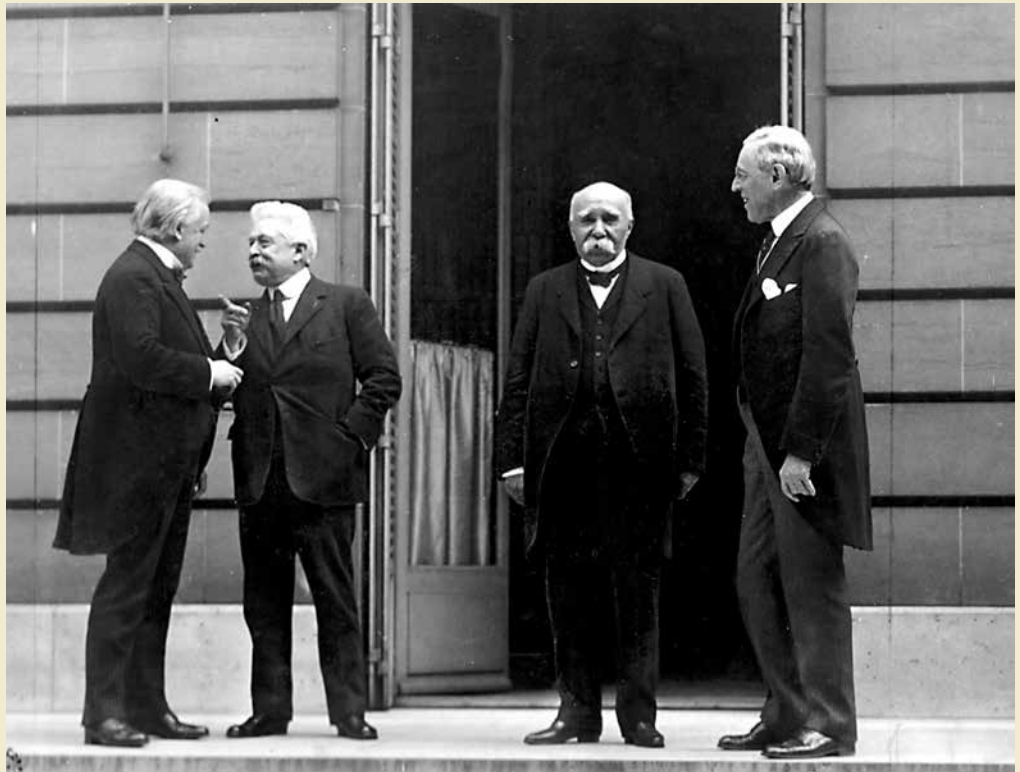
ამასთან, ნურც ის დაგვაინყდება, რომ მონროს დოქტრინის მეშვეობით ამერიკამ მართლაც დაიცვა ლათინური ამერიკის ახლად შექმნილი რესპუბლიკები ევროპული ექსპანსიისგან. 1898 წლის ესპანეთი-ამერიკის ომის შედეგი იყო, რომ კუბამ, თუმცა შეზღუდული, მაგრამ მაინც დამოუკიდებლობა მიიღო. ამერიკის ჩარე-

ჯერონიმო (1829-1909) – სახელგანთქმული ინდიელი, ჩირიკაპუას აპაჩთა მოდგმის ლიდერი, რომელიც 25 წელი იბრძოდა ინდიელთა მიწების დასაცავად

მონროს დოქტრინა – 1823 წელს, ჯეიმს მონროს პრეზიდენტობის (აშშ-ის მე-5 პრეზიდენტი) დროს გამოცხადებული დოქტრინა, რომლის თანახმადაც, ევროპულ სახელმწიფოებს ერთმეოდათ ამერიკის კოლონიზაციისა თუ ამერიკის კონტინენტებზე არსებული სუვერენული სახელმწიფოების საშინაო საქმეებში ჩარევის უფლება. აშშ-ს კი, თავის მხრივ, უნდა დაეცვა ნეიტრალიტეტი ევროპულ სახელმწიფოებს შორის ან ევროპულ სახელმწიფოებსა და მათ კოლონიებს შორის გამართულ ომებში, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა ასეთი ომი ამერიკაში გაჩაღდებოდა – ამ შემთხვევას აშშ თავის წინააღმდეგ მიმართულ მტრულ ქმედებად განიხილავდა. 1904 წელს პრეზიდენტმა თეოდორ რუზველტმა (აშშ-ის 26-ე პრეზიდენტი) ამ დოქტრინაში მნიშვნელოვანი შესწორება შეიტანა, რომლის შესაბამისად, აშშ იღებდა უფლებას, ჩარეულიყო ლათინური ამერიკის ქვეყნების საშინაო საქმეებში და ფაქტობრივად, თავის თავზე იღებდა საერთაშორისო პოლიციურ უფლებებს. ამ პოლიტიკის გამომხატველი ფრაზა იყო: „ილაპარაკე ჩუმად, მაგრამ მოიმარჯვე დიდი კეტი“. ამ დოქტრინამ უდიდესი როლი შეასრულა გლობალური პოლიტიკური ურთიერთობების სისტემის ჩამოყალიბებაში, რადგანაც ფაქტობრივად ლათინური ამერიკა აშშ-ს „უკანა ეზოდ“ გადააქცია, სადაც აშშ-ს შეეძლო დაეცვა საკუთარი ინტერესები და არ გაეთვალისწინებინა არც ადგილობრივი სუვერენული სახელმწიფოებისა და არც სხვა წამყვანი გლობალური მოთამაშეების ინტერესები, განსაკუთრებით, ცივი ომის პერიოდში. ყველაზე კარგად ასეთი პოლიტიკის ეფექტურობა გამოვლინდა პანამის არხზე კონტროლის დამყარებასთან დაკავშირებულ მოვლენებში.

„დიდი ოთხეული“ პარიზის სამშვიდობო კონფერენციაზე, 1919. მარცხნიდან მარჯვნივ: დიდი ბრიტანეთის პრემიერ-მინისტრი დევიდ ლოიდ ჯორჯი, იტალიის პრემიერ-მინისტრი ვიტორიო ემანუელ ორლანდო, საფრანგეთის პრემიერ-მინისტრი ჟორჟ ბენჟამენ კლემანსო და აშშ-ის პრეზიდენტი ვუდრო უილსონი.

ვა კარიბის ზღვის ქვეყნების საშინაო საქმეებში არცთუ იშვიათად ამ ქვეყნების მოსახლეობას სისხლისმღვრელი სამოქალაქო ომებისაგან იცავდა. ერთა თვითგამორკვევის პრინციპი რეალურ პოლიტიკაში სწორედ ამერიკის პრეზიდენტ ვუდრო უილსონის წყალობით დამკვიდრდა 1919 წელს პარიზის სამშვიდობო კონფერენციაზე. როგორც პირველ, ასევე მეორე მსოფლიო ომში ამერიკა დემოკრატიული ფასეულობების მხარეს იბრძოდა და იგივე იყო ცივი ომის დროსაც. ნუ დავივიწყებთ, რომ ამ პერიოდში სწორედ ამერიკა იყო ის ერთადერთი რეალური ძალა, რომელმაც კომუნიზმის ექსპანსიისაგან დაიცვა სამყარო. II მსოფლიო ომამდე იზოლაციონისტურ საგარეო პოლიტიკას ამოფარებული ამერიკა ომის შემდეგ მსოფლიოს ყველაზე ძლიერ, გავლენიან და მდიდარ სახელმწიფოდ იქცა და როგორც დასავლური ცივილიზაციისა და „თავისუფალი სამყაროს“ მთავარი დამცველი, საბჭოთა ექსპანსიას დაუპირისპირდა. ამავე დროს, დანის წვერზე სიარულის მიუხედავად, ის, რომ ცივი ომი პლანეტის გამანადგურებელ ცხელ ომში არ გადაიზარდა, მნიშვნელოვანწილად სწორედ ამერიკის დამსახურებაა.

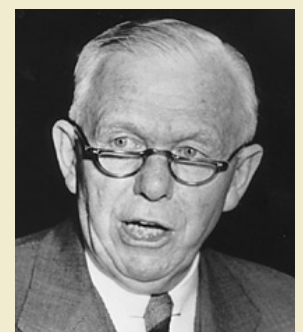
II მსოფლიო ომის დროს ამერიკის მთავარი მონინაალმდეგეები ნაციისტური გერმანია და მილიტარისტული იაპონია იყვნენ, მაგრამ ომის შემდეგ სწორედ ამერიკამ შექმნა ამ ქვეყნების თავისუფალი განვითარების პირობები, ხელი შეუწყო მათ დემოკრატიზაციას და ეკონომიკურ განვითარებასაც. შესაბამისად, როგორც გერმანული, ისე იაპონური ეკონომიკური „საოცრებაც“ მნიშვნელოვანწილად ამერიკელთა დამსახურებაცაა.

1947 წლის 12 მარტს ჰარი ტრუმენმა (აშშ-ის 33-ე პრეზიდენტი) კონგრესს 400 მილიონი დოლარი სთხოვა საბერძნეთისა და თურქეთის დასახმარებლად, სადაც არსებულ მთავრობებს კომუნისტური საფრთხე დაემუქრათ. ამერიკის ეს ფინანსური დახმარება იმასაც გულისხმობდა, რომ იგი არც უშუალოდ სამხედრო მოქმედებაზე იტყოდა უარს. თავის გამოსვლაში ტრუმენმა განაცხადა: „მნამს, რომ ამერიკის პოლიტიკა მიმართული უნდა იყოს თავისუფალი ადამიანების დასახმარებლად, რომელნიც თავს იცავენ შეიარაღებული უმ-

ცირესობისა და გარეშე ძალების ზენოლისგან... თუ ჩვენს ლიდერობას დავთმობთ ამ საქმეში, საფრთხეში ჩავაგდებთ მშვიდობას მსოფლიოში და თანაც საფრთხეში ჩავაგდებთ ჩვენი ქვეყნის კეთილდღეობასაც“. სამწუხაროდ, დღესაც, 21-ე საუკუნეშიც, საბჭოთა კავშირის მეორე გამოცემა, პუტინისეული რუსული იმპერიალიზმის სახით, კვლავ აგრძელებს მსგავსი სახის მოქმედებებს ამჯერად უკვე ყოფილი საბჭოთა რესპუბლიკების წინააღმდეგ და ტრუმენის დოქტრინის ეს სიტყვები დღესაც აქტუალურია და დღესაც ახალგაზრდა დემოკრატიების მთავარ იმედად კვლავ ამერიკის შეერთებული შტატები გვევლინება.

1947 წლის 5 ივნისს ჰარვარდის უნივერსიტეტის კურსდამთავრებულთა გამოსაშვებ ცერემონიაზე სახელმწიფო მდივანი ჯორჯ მარშალი ომისგან დაზარალებული ქვეყნების ეკონომიკური დახმარების ინიციატივით გამოვიდა: „ჩვენი პოლიტიკა მიმართულია არა რომელიმე ქვეყნის ან დოქტრინის, არამედ შიმშილის, სიღატაკის და ქაოსის წინააღმდეგ. მისი დანიშნულებაა გამოაცოცხლოს ეკონომიკა მსოფლიოში“. ეს წინადადება გულისხმობდა საბჭოთა კავშირის ჩათვლით ყველა ევროპული ქვეყნის დახმარებას. სტალინმა ამ პროექტში მონაწილეობაზე უარი განაცხადა და ეს თავის სატელიტებსაც აუკრძალა. საბოლოოდ, ე.წ. „მარშალის გეგმის“ მიხედვით, დასავლეთ ევროპის ქვეყნებმა სამი წლის მანძილზე 12 მილიარდ დოლარზე მეტი დახმარება მიიღეს. ეს დახმარება ასევე გამოიყენეს ევროპაში უკიდურესი გაჭირვების გამო მზარდი მემარცხენე რადიკალიზმის შეჩერებისა და ევროპული მოსახლეობის საშუალო ფენის გაძლიერებისათვის. უნდა ითქვას, რომ გეგმამ მართლაც ძალზე ეფექტიანად იმუშავა და დასავლეთი ევროპა არა მარტო სიღატაკისა და კომუნიზმისგან დაცვა, არამედ უდიდესი ბიძგი მისცა მის ეკონომიკურ აყვავებას 1950-იან წლებში. უნდა აღინიშნოს, რომ საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ ამერიკამ მსგავსი ხასიათის დახმარება ყოფილ საბჭოთა რესპუბლიკებსაც აღმოუჩინა, რათა მათ

ჯორჯ მარშალი
ჰარვარდში გა-
მოსვლისას, 1947

აშშ-ის პრეზიდენტი ტრუმენს ხელში უჭირავს ნატოს ხელშეკრულებას, რომელსაც ხელი მოაწერა 1949 წლის 25 ივლისს

ახალი დემოკრატიული ტიპის სახელმწიფოები ჩამოეყალიბებინათ და ამ ასპექტით ჩვენმა სამშობლომაც მეტად მნიშვნელოვანი ეკონომიკური დახმარება მიიღო და კვლავაც იღებს.

ჩრდილოეთ ატლანტიკის ხელშეკრულების ორგანიზაციის – ნატოს – შექმნა 1949 წელს ასევე ტრუმენის ადმინისტრაციის წყალობით მოხდა, თუმცა ნატო ევროპული სახელმწიფოების თხოვნით შეიქმნა და არა აშშ-ის ინიციატივით. ამ ორგანიზაციის ძირითად ბირთვს აშშ-ის შეიარაღებული ძალები წარმოადგენდა და სწორედ მისი წყალობით მოხერხდა საბჭოთა ექსპანსიის შეჩერება ევროპაში. ცივი ომის დასრულების შემდეგ კაცობრიობა იმედოვნებდა, რომ ნატოს არსებობის აუცილებლობა მნიშვნელოვნად შემცირდებოდა, მაგრამ, სამწუხაროდ, ეს ასე არ მოხდა. ამ ორგანიზაციას სერიოზული ბრძოლა სჭირდება საერთაშორისო ტერორიზმის წინააღმდეგ წარმოებულ ომებში. უფრო მეტიც, რუსეთიდან მომდინარე საფრთხის გამო ამ ორგანიზაციაში კომუნისტებისაგან განთავისუფლებული აღმოსავლეთ ევროპის თითქმის ყველა სახელმწიფო განევრინდა. როგორც ვიცით, საქართველოც ამ მიმართულებით მიდის, თუმცა ჩვენი გზა გაცილებით უფრო რთული და მძიმე აღმოჩნდა და ამ სურვილისთვის 2008 წელს ფართომასშტაბიანი რუსული სამხედრო თავდასხმის მსხვერპლი შეიქმნა. ამ ომისგან დაზარალებულ და დასუსტებულ საქართველოს ამერიკამ უდიდესი ფინანსური, ეკონომიკური და პოლიტიკური დახმარება აღმოუჩინა.

დღეს რომ სამხრეთ კორეა მსოფლიოს ერთ-ერთი ყველაზე აყვავებული ქვეყანაა, აბსოლუტურად დესპოტური ჩრდილოეთ კორეისგან განსხვავებით, ესეც ამერიკის დამსახურებაა. როგორც ვიცით, ეს ქვეყანა დღესაც ორი ნაწილისგან შედგება და ახლო მომავალში მის გაერთიანებას პირი არ უჩანს. კო-

ნატოს დაარსების ოფიციალური ხელმოწერის ცერემონია 1949 წლის 4 აპრილი

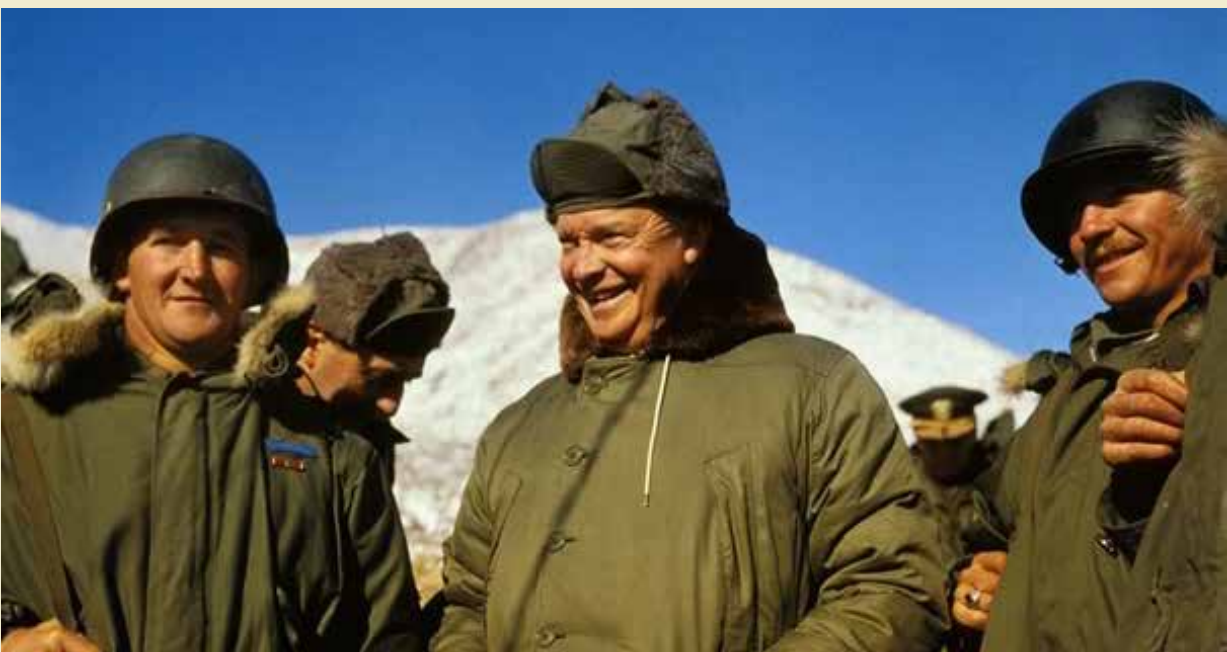

რეის ომში, რომელიც 1950-1953 წლებში მიმდინარეობდა და რომელიც კომუნისტურმა ჩრდილოეთ კორეამ დაიწყო, უკანასკნელი მონაცემით, 33 615 ამერიკელი დაიღუპა და 92 ათასამდე დაიჭრა. თავად ომი კი 22 მილიარდი დოლარი დაჯდა. ამერიკის პრეზიდენტმა დუაიტ ეიზენჰაუერმა დაზავებისთანავე შეასრულა სამხრეთ კორეის მთავრობისადმი მიცემული პირობა და სამხრეთი კორეის რეკონსტრუქციისთვის კონგრესს 200 მილიონი დოლარი მოსთხოვა. მსგავსი დახმარება შემდგომშიც გაგრძელდა. ამერიკული ჯარის მნიშვნელოვანი დაჯგუფება კი დღესაც ამ ორ ქვეყანას შორის არსებულ საზღვართან იმყოფება და ზურგს უმაგრებს სამხრეთ კორეის დემოკრატიას. დღეს კორეის ეკონომიკა ერთ-ერთი ყველაზე წარმატებულია მსოფლიოში და ქვეყანას ცხოვრების დონეც შესაბამისი აქვს, მაშინ, როდესაც კომუნიზმის იდეალებზე ჩამოყალიბებული ჩრდილოეთ კორეა მსოფლიოში ყველაზე მილიტარისტული და ლატაკი ქვეყანაა.

1983 წელს რონალდ რეიგანის ბრძანებით ამერიკის საზღვაო ქვეითებმა კარიბის ზღვის პატარა კუნძულოვანი ქვეყანა გრენადა გაათავისუფლეს პროკომუნისტური ძალებისა და მათი კუბელი მოკავშირეებისგან და შეაჩერეს კომუნისტური გავლენის ზრდა რეგიონში.

პატარა, მაგრამ თავის ნავთობის უზარმაზარი რესურსების გამო მეტად მნიშვნელოვანი სახელმწიფოა ქუვეითი, რომელშიაც 1990 წელს ერაყელი დიქტატორის სადამ ჰუსეინის არმია შეიჭრა. მაშინ სწორედ ამერიკის პრეზიდენტ ჯორჯ ბუშის ინიციატივითა და ლიდერობით და გაეროს მხარდაჭერით შექმნა ამერიკამ ძლიერი სამხედრო კოალიცია, რომელშიც არაბული ქვეყნებიც მონაწილეობდნენ. კოალიციამ ოპერაცია „უდაბნოს ქარიშხლის“ მეშვეობით თითქმის პირწმინდად გაანადგურა აგრესორის არმია და გაათავისუფლა ეს პატარა ქვეყანა.

თუმცა, რასაკვირველია, ყველაზე დრამატული მოვლენა ცივი ომის დასასრული იყო. 1989 წელს, ხანგრძლივი ბრძოლის შემდეგ, „სოლიდარობის“ პროფკავშირის ლიდერობით პოლონეთში ჩატარდა პირველი დამოუკიდებელი არჩევნები და პოლონეთი თავისუფალი ბაზრის ეკონომიკას დაუბრუნდა. დასუსტებული საბჭოთა კავშირის პასიურობის ფონზე ეს ტალღა გავრცელდა უნგრეთზე, ჩეხოსლოვაკიასა და გერმანიის დემოკრატიულ რესპუბლიკაზეც კი, რასაც საბოლოოდ, 1989 წლის დეკემბერში ავადსახსენებელი ბერლინის კედ-

დუაიტ ეიზენჰაუერი კორეაში, კორეის ომის პერიოდში

საფოსტო მარკაზე გამოსახულია გრენადის რუკა და რონალდ რეიგანი

ლის დანგრევა, ხოლო 1990 წელს გერმანიის გაერთიანებაც მოჰყვა. 1991 წელს ვარშავის ქვეყნების პაქტი (სსრკ-ის მიერ შექმნილი სამხედრო ბლოკი) დაიშალა და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებს დამოუკიდებელი განვითარების საშუალება მიეცათ.

რაც მთავარია, 1991 წლის დეკემბერში თავად საბჭოთა კავშირი დაიშალა ოფიციალურად და ამავე წლის 8 დეკემბერს შეიქმნა ე.წ. დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობა, რომელშიაც 21 დეკემბერს საბოლოოდ განეწიანდა ყველა ყოფილი საბჭოთა რესპუბლიკა ბალტიისპირეთის რესპუბლიკებისა და საქართველოს გარდა.

ეს ეპოქალური მნიშვნელობის მოვლენები, თავად საბჭოთა სისტემის ფუნდამენტურ ხარვეზებთან ერთად, მნიშვნელოვანწილად ამერიკის პრეზიდენტის რონალდ რეიგანის პოლიტიკურმა მოღვაწეობამაც განაპირობა. რეიგანი და მისი გუნდი დარწმუნებული იყვნენ, რომ ე.წ. „დათბობის პერიოდი“ საბჭოთა კავშირმა ცალმხრივად, თავისი გაძლიერებისა და ექსპანსიის გასაფართოებლად გამოიყენა და გარკვეულწილად მოატყუა კიდევ დასავლეთი. შესაბამისად, მან გადანყვეტა ძირეულად შეეცვალა არსებული ვითარება და თავად დასავლური სამყარო გადაეყვანა კონტრშეტევაზე, რომელიც არა მარტო შეაჩერებდა საბჭოთა ექსპანსიას, არამედ საბოლოოდ ძირს გამოუთხრიდა ამ სისტემას. ეს ბრძოლა რეიგანმა საბჭოთა კავშირზე, საბჭოთა სისტემაზე და საერთოდ კომუნისტურ იდეოლოგიაზე უკომპრომისო იდეოლოგიური შეტევით დაიწყო. სწორედ რეიგანმა უწოდა საბჭოთა კავშირს „ბოროტების იმპერია“ და მოახერხა მისი ისტორიული განწირულობის დასაბუთება.

„სოლიდარნოსტის“ აქცია და ლეხ ვალენსა, 1989 წელი

მაგრამ ნებისმიერი მჭევრმეტყველება კონკრეტულმა საქმემ უნდა გაამაგროს. ეს კი გამოიხატა ამერიკის სამხედრო ძლევამოსილების აღორძინებაში, საბჭოთა კავშირთან პოლიტიკური, ეკონომიკური და სამხედრო დაპირისპირების ძალზე კარგად მომზადებული პროგრამის შემუშავებასა და მის განხორციელებაში. ამ მოვლენებში, საუდის არაბეთთან შეთანხმებით ამერიკის მიერ ინიცირებული ნავთობის ფასების დაწვევასთან ერთად (ამ დროისთვის სსრკ-ის მთავარ სავალუტო შემოსავალს ნავთობის გაყიდვა წარმოადგენდა), ცენტრალური ადგილი სტრატეგიული თავდაცვის ინიციატივამ (ე.წ. „ვარსკვლავური ომების“ იდეა) დაიკავა, რომელიც რეიგანმა 1983 წლის 23 მარტს გაახმაურა. შედეგად, ეკონომიკურად, პოლიტიკურად და იდეოლოგიურად დაუძლურებული სსრ კავშირის ლიდერი მიხეილ გორბაჩოვი ზემოჩამოთვლილ დათმობებზე წავიდა, რასაც საბოლოოდ საბჭოთა კავშირის დაშლაც კი მოჰყვა.

ბერლინის კედლის დანგრევა, 1989

1990-იან წლებში ყოფილ იუგოსლავიაში უარესად სისხლისმღვრელი სამოქალაქო ომის დასრულებაშიც, რომელსაც ასობით ათასი ადამიანის სიცოცხლე შეეწირა, სწორედ აშშ-ის პრეზიდენტ ბილ კლინტონის ადმინისტრაციამ ითამაშა გადამწყვეტი როლი.

რონალდ რეიგანი სიტყვით გამოდის ბრანდენბურგის კარიბჭის წინ, 1989 წლის 9 ნოემბერი, ბერლინი

ალბათ მკითხველს კანონზომიერი კითხვა გაუჩნდება, თუ რამ განაპირობა ფართომასშტაბიანი აქტიურობა მთელ მსოფლიოში და თუ რატომ ხარჯავს ამერიკა საკუთარი გადასახადის

გადამხდელთა უზარმაზარ თანხებს ახალგაზრდა დემოკრატების მხარდასაჭერად და რიგ შემთხვევაში ამერიკელ ჯარისკაცთა სიცოცხლესაც რისკის ქვეშ აყენებს?

პასუხი თითქოსდა მარტივია: ვინაიდან დემოკრატიული სახელმწიფოები გაცილებით უფრო პროგნოზირებადი არიან საკუთარ საგარეო პოლიტიკაში და შესაბამისად, გაცილებით უფრო მშვიდობის მოყვარენიც, რაც საბოლოო ჯამში ამერიკის უსაფრთხოების ინტერესებშია. გარდა ამისა, ითვლება, რომ ლატაკი სახელმწიფოები ტოტალიტარიზმისა და აგრესიულობისთვის მეტად ნოყიერი ნიადაგია, რაც არა მარტო მორალურ, არამედ წმინდა პოლიტიკურ და უსაფრთხოების ასპექტში პრობლემას წარმოადგენს შეერთებული შტატებისთვის.

1953 წელს საინაუგურაციო გამოსვლაში პრეზიდენტმა ეიზენჰაუერმა აღნიშნა, „ჩვენ დაკავშირებული ვართ ყველა თავისუფალ ადამიანთან არა მარტო კეთილშობილური იდეით, არამედ უბრალო აუცილებლობით თავისუფალ ადამიანთა ერთიანობის შესაქმნელად, ჩვენი დროის გამოწვევების დასაძლევად ბედისწერამ ჩვენ ქვეყანას დააკისრა თავისუფალი სამყაროს ლიდერობა... ერთი ერის გალატაკებაც კი საფრთხეს წარმოადგენს ყველა სხვა ხალხის კეთილდღეობისათვის“.

ასევე თავის საინაუგურაციო გამოსვლაში 1961 წელს პრეზიდენტი ჯონ კენედი პირდაპირ ამბობდა, რომ ამერიკა ყოველმხრივ დაეხმარებოდა პლანეტის გაჭირვებულ ადამიანებს არა იმიტომ, რომ მათ შეიძლება კომუნისტები დაეხმარონ ან ამერიკას მათი ხმები სჭირდება, არამედ იმიტომ, რომ ეს უბრალოდ სწორი ქცევაა. ვინაიდან თუ თავისუფალ საზოგადოებას არ შეუძლია დაეხმაროს მრავალ გაჭირვებულ ადამიანს, ის მდიდარ უმცირესობასაც ვერ დაიცავს.

ამგავრი სიტყვები XX საუკუნის მეორე ნახევრის თითქმის ყველა ამერიკელი პრეზიდენტის საპროგრამო გამოსვლაში შეიძლება ნახოთ. საქმე ისაა, რომ ამერიკის უსაფრთხოებისა და აყვავების სტრატეგიული ინტერესები და ზემოჩამოთვლილი არგუმენტები საკმაოდ კარგად ემთხვევა ერთმანეთს.

დუაიტ ეიზენჰაუერი დებს საპრეზიდენტო ფიცს:

XX საუკუნეს, მიუხედავად იმისა, რომ ბევრი მნიშვნელოვანი პოლიტიკური მოვლენის, იდეოლოგიებისა და მიმდინარეობების საუკუნე იყო, მაინც ყველაზე მეტად აშშ-ის არსებობამ და პოლიტიკამ დაასვა დადი. გასული საუკუნე ჭეშმარიტად ამერიკის საუკუნე იყო. საინტერესოა, მოხდება თუ არა იგივე XXI საუკუნეში?!

ჯონ კენედი სიტყვით გამოსვლისას, 1961

გენერალთა

საჩუქარი პირველი სამყაროსგან

ეს მოგონება რამდენადმე განსხვავდება ჩვენს ჟურნალში ჩვეულებრივ გამოქვეყნებული სტატიებისგან, თუმცა თავად ჩვენი სტატიებიც ხომ ხშირად საკმაოდ განსხვავდება ერთმანეთისაგან როგორც შინაარსით, ისე სტილითა და მანერით. აქ მოთხრობილი ამბავი კარგად გადმოსცემს მე-20 საუკუნის 90-იანი წლების ქართულ ყოფას და ზოგჯერ კურიოზამდე მისულ გაჭირვებას. ვფიქრობთ, იგი განსაკუთრებით დაინტერესებს ჩვენს მთავარ მკითხველს – სკოლის მოსწავლეებს, რომელთაც ამ ჟურნალში სხვადასხვა რაკურსით წარვუდგენთ ხოლმე ჩვენი ქვეყნის უახლოეს წარსულს, ისტორიას, პოლიტიკას. მით უფრო, რომ მთხრობელი თავად იყო სკოლის მოსწავლე, როცა ეს ამბავი გადახდა...

ანა მაყაშვილი

ეს ამბავი დიდი ხნის წინ მოხდა. იმდენად დიდი ხნის წინ, რომ თითქმის უკვე დავინწყებული მქონდა. ნაწილობრივ სწორედ ამიტომაც გადავწყვიტე, მასზე დამეწერა. იმ დროს მოხდა, როცა ასაკი არ მაძლევდა საშუალებას, სათანადოდ დამეფასებინა ფაქტის კეთილშობილება. მოხდა ჯერ კიდევ მაშინ, როცა საქართველო მესამე სამყაროსაც არ ეკუთვნოდა და არც საერთოდ მსოფლიო რუკას.

და ამ ფრაზაში, სხვათა შორის, იმდენივე პირდაპირი მნიშვნელობა დევს, რამდენიც მეტაფორული: საქართველოს მაშინ დანარჩენ რეალობასთან (სივრცესთან და დროსთან) იმაზე ნაკლები ჰქონდა საერთო, ვიდრე, მაგალითად, ნამდვილ გულს – გულის პოპულარულ გამოსახულებასთან. მოკლედ, ერთგვარი ტრანსცენდენტური ტერიტორია იყო, რომლის სახელი, საქართველო, მისი მაცხოვრებლებისთვის იმას ნიშნავდა, რომ, სიმბოლურად მაინც, ეს ტერიტორია ქვეყანა იყო, დანარჩენი სამყაროსთვის კი – არაფერს.

თუმცა, დავბრუნდეთ რუკაზე. მიწაზე – უფრო სწორად (თორემ მკითხველმა შეიძლება ამ წერილის ავტორის ასაკთან დაკავშირებით მცდარი დასკვნები გააკეთოს). ეს პერიოდი სინამდვილეში არც ისე დრამატულად დიდი ხნის წინ

იყო და ადგილობრივ მეტყველებაში ისეთივე დროში განწელილი და არადიფერენცირებული სახელი დაიმკვიდრა, როგორც თავად იყო თავისი არსით – 90-იანები, ხანდახან კი – „შავ-ბნელი 90-იანები“.

90-იანები – სიტყვა, რომელიც ყველა იმ ადგილობრივისთვის, ვინც, ვუდი ალენის ნათქვამის პერიფრაზს თუ მოვახდენთ, სულ ცოტა, გაგარინის კოსმოსური მოგზაურობის მერე და ბერლინის კედლის დაცემამდე დაიბადა, უამრავი სოციალურ-კულტურული მნიშვნელობითაა დატვირთული. და მეტიც – ეს პერიოდი მათთვის შთაგონების თუ არა, დღემდე უმრეტი მხატვრულ-რომანტიკული მოგონებების წყაროდაა ქცეული. ერთგვარი პარადოქსია: 90-იანებში, ერთი მხრივ, ყოფნა-არ ყოფნის მთელი დრამატურგია საკუთარ თავზე გამოცვა-დეთ, მეორე მხრივ კი – მას ნოსტალგიის გარეშე თითქმის ვერავინ იგონებს და ერთმანეთს იმ ატრიბუტების გახსენებაში ვეჯიბრებით, რაც იმ წლებს ახლდა თან. იქნება ეს ჯანმრთელობისთვის საშიში მწვანე ნავთქურა, ქალაქის ცენტრში ჩამწკრივებული არაამქვეყნიური (იგულისხმე: არაესთეტური) ფერების პროდუქტებით სავსე ყვითელი ჯიხურები, ცივი ზამთრის უიმედო პურის რიგები, ჩაბნელებული სადარბაზოები და ვირთხების გნიასი, დენზე (უფრო სწორად, უდენობაზე) პასუხისმგებელი მითიური მე-9 ბლოკი, ორკასეტიანი მაგნიტოფონი (რომლის მარჯვენა, ჩამწერი მხარე გაფუჭებული იყო და რომელზეც ტრიალებდა კასეტაზე ჩაწერილი რამდენიმე დაგვიანებული სუპერჰიტი), თურქული წარმოების ვადაგასული შოკოლადი Luna, კარიესის გაჩენისათვის ზედგამოჭრილი საღებო რეზინი რომანტიკული სახელითა და კონცეფციით – love is... და სხვა მრავალი, რაზეც დარწმუნებული ვარ, ამ პერიოდში მცხოვრებ ყველა ადგილობრივს თავისი მოგონება და ისტორია აქვს უზვად და რითაც დღეს ერთმანეთს თუ ვერა, განვითარებული ქვეყნის მოქალაქეებს მაინც გააოცებენ (ისე, ხანდახან თავადაც ვერ ვიჯერებთ, ეს ყველაფერი რომ მართლა გამოვიარეთ).

სწორედ ეს – საოცარი კონტრასტი განვითარებულ სამყაროსთან – არის ერთ-ერთი ხაზი, რაც 90-იანებს განსაკუთრებულ ფენომენად აქცევს. თუ ჩვენ ელექტროენერგიაგათიშულ სახლებში ნავთის სუნით აყროლებულ ლამპაზე ვითბობდით გაყინულ ხელებს, დასავლეთში თანამედროვე ელექტრონული მუსიკის ყველაზე გავლენიან ფიგურას, ბრიტანელ მუსიკოსს, **Aphex Twin**-ს უკვე გამოშვებული ჰქონდა თავისი პირველი ტექნოალბომი, ხოლო კიდევ ერთი განთქმული ბრიტანული მუსიკალური ჯგუფი, **Depeche Mode** უკვე ერთ-ერთი პირველი იყო, ვისაც ინტერნეტით, **AOL**-ზე, თაყვანისმცემლებთან კითხვა-პასუხის ტიპის ურთიერთობა გაემართა. თუ ჩვენ ჩამოღვენილი სანთლისგან გაყინული თითებით უფორმო ფიგურებს ვძერწავდით, ჩვენი დასავლელი თანატოლები ვიდეოთამაშებით იქცევდნენ თავს, რომელიც იმ დროს სულ უფრო და უფრო იკიდებდა ფეხს განვითარებულ სამყაროში. როცა უკვე 2003 წელს **CNN**-მა ერაყიდან პირდაპირი ტელერეპორტაჟები დაიწყო, მამაჩემი ალბათ სწორი იყო, რომ თქვა – ამით ქართველებს ვერ გააკვირვებო: თბილისის ომის დროს ანძის გათიშვამდე ჩვენი ტელევიზია ისეთ კადრებს აჩვენებდა მთავრობის სასახლის მიმდებარე ტერიტორიებიდან, რომ ჰოლივუდის ნებისმიერი ჰორორი, **PlayStation**-ის თამაშად მოგეჩვენებოდაო.

მაშინდელი ტელევიზორი დაახლოებით შვიდ არხს ითვლიდა, რომელიც ყველაზე კარგი საყურებელი მაშინ იყო, როცა დენი გქონდა და დროის რომელიმე მონაკვეთში რომელიმე არხი მუსიკალურ არხს, **Super Channel**-ს რთავდა ან რუსი მამაკაცის საინტერესო ტემბრით გახმოვანებულ ფილმებს უჩვენებდნენ, რომლებზეც ნუთმი ერთხელ ინგლისურად ინერებოდა, რომ ფილმის ყურება აკრძალულია და ვიდეოფირის მფლობელი, გამშვები და მაყურებელი სასტიკად დაისჯება, თანაც კანონით. ყველაზე ცუდი კი ის იყო, რომ ამ

ფილმების ყურებისას, ხშირად ყველაზე დრამატულ მომენტში (როცა უნდა გაირკვეს, არის თუ არა მთავარი გმირი ბავშვი-გმირის ნამდვილი მამა, ვინ დამარცხდება თვითმფრინავის ფრთაზე ან რკინა-ჯაჭვებით სავსე სამრეწველო ქარხანაში საბედისწერო ორთაბრძოლაში, გადაარჩენს, თუ არა მატარებლის ათას ხუთას მგზავრს ერთი ახოვანი მამაკაცი, შეენირება თუ არა შავკანიანი პოლიციელი მისი სამშობლოს კეთილი პრეზიდენტის სიცოცხლეს და ა.შ.), დენი ქრებოდა. თუმცა, ამ ცუდსაც ჰქონდა თავისი კარგი: სწორედ მაშინ მოიფიქრა მამაჩემმა შუაზე შეწყვეტილი ფილმებისთვის დასასრულების მოგონების იდეა, რასაც ლამპის შუქზე გვიყვებოდა ხოლმე და ჩვენც დაუსრულებლობის განცდას მშვენივრად ვიკმაყოფილებდით.

დენი რომ ქრებოდა, გარე სამყაროსთან კონტაქტის დამამყარებელი საშუალება რადიო იყო. თუმცა იმას, რაც FM-ტალღებზე ხდებოდა, გარე სამყაროსთან არავითარი კავშირი არ ჰქონდა. ეთერში ბრიყვი დიჯეი იჯდა, რომელიც ყველაფერს აკეთებდა მუსიკის გაშვების გარდა. დიჯეი ძირითადად, ბიჭი იყო, მას გოგონები ურეკავდნენ და ადგილი ჰქონდა ორმხრივ მჭევრმეტყველებას სიყვარულის, მეგობრობის, სექსის ირგვლივ. ეს ლამის საათებში და განსაკუთრებით „რადიო 105“-ზე ხდებოდა, რომელმაც ნარუშლელი როლი ითამაშა ქართულ FM სივრცეში თავის ჭკუით ჰოვარდსტერნული სიახლეებითა და თამამი, თავისუფალი თანამშრომლებით. „105“-ს ყველაზე მეტად რადიო „ევრიკა“ ჰგავდა, ოღონდ იქ ნაკლები იუმორი იყო და მეტი სენტიმენტები. მაშინდელი „რადიო 106“ (რომელიც ასევე ერთ-ერთი უპირველესთაგანი იყო) უფრო ინტელექტუალ მსმენელზე იყო მომართული იმიტომ, რომ უშვებდნენ ჯაზს. რადიო „მწვანე ტალღა“ როკს გადმოსცემდა, რომლის მსმენელები ფრენკ ზაპას ფრენკ ზაპანის ეძახდნენ (თუმცა Led Zeppelin-ის გამოთქმასთან და-

კავშირებით პრობლემები არ ჰქონდათ). ყველა რადიოტალღას თავისი მსმენელი ჰყავდა და ამ მსმენელებს – რჩეული დიჯეები. მაშინ, მახსოვს, ერთი სიმღერა იყო მოდაში ბამბისთვა-ლა ჯოზე, სახელად **Cotton-eye Joe**, რომელსაც ზოგი დიჯეი **Cowboy Joe**-ს ეძახდა და ზოგი – **Common Dry Joe**-ს...

რადიო და ტელეფონი (რომლითაც უცნობი ადამიანები ერთმანეთს იცნობდნენ და უამ-რავს ლაპარაკობდნენ) სერიოზული საზრდო იყო მაშინდელი ტინეიჯერისთვის. მან ჯერ არაფერი იცოდა ყოვლისშემძლე ინტერნეტის შესახებ, რომელიც რადიოს და ტელეფონის ჩანაცვლებას შეძლებდა ათასგვარი „ჩათის“ და სოციალური ქსელის წყალობით. კომპიუ-ტერები მაშინ ძალიან ცოტა იყო; ვთქვათ, ერთ დიდ რედაქციაში დაახლოებით სამი იდგა. ინტერნეტთან ურთიერთობა მშობლების სამსახურებში შეიძლებოდა, ოღონდ მშობლებში თუ გაგიმართლებდა – მაშინ. ეს უკვე მერე, ნელ-ნელა გაიხსნა ქალაქში ინტერნეტკაფეები, რომლებშიც არაფერი იყო ისეთი, რაც იქ კაფეს არსებობაზე მიგანიშნებდათ. ამ კაფეების მომხმარებლები უმეტესად **Counter-Strike**-ის მოთამაშეები იყვნენ. მოგვიანებით, როცა ინ-ტერნეტსაც გაუფრთხილ გემო, ელექტრონული ფოსტებიც გავიკეთეთ და ერთმანეთს ვუგზავ-ნიდით წერილებს და იმათ, ვინც აღნიშნულ კრიზისს ვერ გაუძლო, სამშობლო მიატოვა და მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხეს შეაფარა თავი.

ემიგრაციაში წასულებს, სავარაუდოდ, სხვა ტიპის პრობლემები გაუჩნდათ, მათ შორის ე.წ. პირველი სამყაროს პრობლემებიც. ჩვენ მონყენილობის დრო არ გვქონდა. მონყენილო-ბა ამ თვალსაზრისით ფუფუნებაა და პირველი სამყაროს პრობლემა. როცა არ არის დაკ-მაყოფილებული პირველადი მოთხოვნები, როგორც, მაგალითად, შიმშილი და სი-

ცოცხლის უსაფრთხოება (არასდროს იყავი დარწმუნებული, რომ პურის საყიდლად გასული მშობელი სახლში ცოცხალი დაბრუნდებოდა), პირადი ეგზისტენციალური ჩივილების დრო არ გაქვს და ცხოვრება ბრძოლას ემსგავსება გადარჩენისათვის. ეს რაღაც უპრეცედენტო გამოცდილება იყო: სამოქალაქო ომის ფონზე უშუქობაში, უწყლობაში, უგაზობაში, მოკლედ, სრულ ენერგეტიკულ კრიზისში ადამიანები სიცოცხლის გაგრძელებას ცდილობდნენ. ეს იყო კულინარიული, ტექნოლოგიური, ფარმაკოლოგიური, სამეურნეო ექსპერიმენტების დაუჯერებელი პერიოდი. ქალების გამოგონებლობამ ნავთქურებზე და მინიმალური პროდუქტებით ნამცხვრების გამოცხობასა და საჭმელების მზადებაში უმაღლეს მწვერვალებს მიაღწია; კაცებმა ნახევრად ხელნაკეთი გენერატორებით მინიმალური ელექტროენერჯის მოპოვება შეძლეს; იმ დროს მოჭარბებულმა წამალდამოკიდებულმა ადამიანებმა ყველაზე იაფფასიანი ქიმიური ნივთიერებებით (მაგ.: ნავთით) ისწავლეს ნარკოტიკების დამზადება; ჩვენ, მაგალითად, ქალაქის ცენტრში, საცხოვრებელი სახლის მეშვიდე სართულზე, აივანზე, ჯერ მწვანის ბაღი მოვაშენეთ, მერე კიდევ ორი ქათამი მოვიყვანეთ, რომელთაც მე და ჩემმა დეიდაშვილმა, 5-7 წლის ბავშვებმა, ტაზეპამი და დიაზეპამი დავარქვით.

ამ კუთხით თუ შევხედავთ, ამ წლების რომანტიზირება ნაკლებ პარადოქსულადაც შეიძლება მოგეჩვენოთ. ასეა თუ ისე, სწორედ ამ დროს შეიქმნა თანამედროვე ქართული პროზა, პირველი ქართული ბესტსელერი (რომელიც, სხვათა შორის, დღემდეც ბესტსელერია) – აკა მორჩილაძე თავისი წიგნებით „გასეირნება ყარაბაღში“ ან „აგვისტოს პასეანსი“ – რეალისტური პროზა, რადგან მაშინ მეტაფორულობა არ იყო საჭირო ან, ჯონ ლენონის თქმის არ იყოს, რეალობა წარმოსახვისთვის საკმარის საზრდოს იძლეოდა. მაშინ გამოდიოდა ყველაზე კარგი გაზეთი – „7 დღე“. მუსიკალურადაც გაცილებით საინტერესო და გულრწფელი იყო ყველაფერი. მართალია, გერმანიაში, მაგრამ სწორედ 1993 წელს ჩაწერა ირაკლი ჩარკვიანმა ყველაზე კარგი თანამედროვე ქართული მუსიკალური ალბომი – **Svan Songs**. მაშინ აკეთებდა ლადო ბურდული ყველაზე კარგ საღამოებს „ფაბრიკაში“, რაც ენდი უორჰოლის **Factory**-ს ერთგვარი დაგვიანებული (ან გნებავთ, ჩამორჩენილი) ქართული ვერსია იყო და ალტერნატიული კულტურის მოყვარულებისთვის სამოთხის პატარა ნაგლეჯს ჰგავდა სხვამხრივ ჯოჯოხეთურ ყოფაში.

ზოგადად, მაშინ ხელოვნებასთან თუ თავისუფლებასთან დაკავშირებული ყველა მცდელობა (მათ შორის, თანამედროვე არტისტების გამოფენები ან თუნდაც იმდროინ-

დელი „ფემენ ვიკი“, სახელად „ალტერნატიული მოდის ასამბლეა“) გაცილებით გულწრფელი და ფასეულიც იყო, ვიდრე დღეს არის. ერთი მხრივ, ეს – ხელოვნების გააქტიურება – შეიძლება თვითგადარჩენის ფორმა იყო (თუ მხატვრულად ან ცოტა იუმორით არ მიუდგებოდი ამ პერიოდს, ალბათ ვერც გადარჩებოდი), თუმცა, მეორე მხრივ, რაც ალბათ უფრო სარწმუნოა, ეს დაშლილი საბჭოთა კავშირის შედეგი იყო: ახლადმოპოვებული თავისუფლების გაუაზრებელი განცდა და ენთუზიაზმი მომავლის წინაშე. დამხობილმა იდეოლოგიამ ალბათ დიდი სიცარიელეც გააჩინა. წარსულს და მომავალს შორის ვიყავით გამოკიდებულები. ანმყო კი იმდენად ქაოტური, ბუნდოვანი და შემამინებელი იყო, რომ მასზე ფიქრს, ალბათ ჯობდა უბრალოდ იმედიანად ყოფილიყავი. ამ ყველაფრის განცდის საშუალებას კი ყველაზე მეტად ურბანული ლანდშაფტები იძლეოდა: დაზიანებული სტალინის ძეგლი, შენობების ნანგრევები, ალაგ-ალაგ შემორჩენილი საბჭოთა მაღაზიების გვერდით ჩადგმული ვარდისფერი თურქული პროდუქციით სავსე ყვითელი ჯიხურები, სოციალური წარსულისა და ნაომარი ცვლილებების შედეგად გაჩენილი ასოებმოკლებული აბრები: „Xოტო საXოXი“, „უნივეXმალი“ და ათასი სევდიანი სანახაობა...

ამიტომ, ალბათ არაა გასაკვირი, რომ ეს წლები დღემდე გააზრებას ითხოვს და შთაგონებად რჩება, როგორც რიგითი თვითმხილველებისთვის, ისე, მაგალითად, ქართული კინოსთვის. აშკარაა, რომ უნიკალური გამოცდილება იყო.

უდაოდ უნიკალური, რადგან სხვა თუ არაფერი, ნორმალური ყოფის პაროდის წარმოადგენდა, აბსურდთან მომიჯნავეს. ეს იყო პოლიტიკის პაროდია, განათლების, ეკონომიკის, ბიზნესის პაროდია... ასე, მაგალითად, როგორც დღეს ინტერტენტში, ვთქვათ, ჰოროსკოპების ვებგვერდზე შესულს, გიხტება ათასი სულელური სარეკლამო ბმული ურთიერთობებთან, მკითხაობასთან და სხვა მსგავს პარანორმალურ სიბრყვესთან დაკავშირებით (რადგან გვერდის მესვეურებმა იციან, რომ თუ ჰოროსკოპების შემომნებით ხარ დაკავებული, ე.ი. ცხოვრების ამ ეტაპზე სასონარკვეთილი ხარ და რაღაც გაუკონტროლებლის გაკონტროლებას ცდილობ ყოვლისშემძლე ნეტში), მსგავსადვე იყო თბილისის ქუჩებშიც: ყოველი აფთიაქის გვერდით დაინახავდი ფანჯარას, აბრით „ლომბარდი“. ეს ბიზნესგათვლა წამალდამოკიდებულების ცხოვრების გამარტივებას, სხვა სიტყვებით – მათ წახალისებას ემსახურებოდა.

ახალი წელი და ზოგადად, დღესასწაულებიც დღესასწაულების პაროდია იყო. იმ დროს ახალი წლის მოახლოების პირველი ნიშანს რომელიმე „საკომისიო“ მაღაზიის დაორთქლილ ვიტრინაზე საგანგებოდ დაკრული სამედიცინო ბამბა წარმოადგენდა. ბამბა პატარ-პატარა ქულებად იყო მომრგვალებული და მინებებული მინაზე. ბამბა ფიფქს აღნიშნავდა და იმას, რომ ჩვენი ქალაქიც უერთდებოდა სადღესასწაულო სეზონს. მეც მიხაროდა და გულს და კუჭს შორის რაღაც სასიამოვნო ჟრუანტელს ვგრძნობდი, ისეთს, როგორიც ბავშვებმა უნდა იგრძნონ დღესასწაულის მოლოდინში. ცხადია, მიხაროდა ისიც, თუ ელექტროენერგიაგათიშული სახლის ფანჯრებიდან ნამდვილ ფიფქებსაც დავინახვდი. მიხაროდა, როცა ქუჩაში გასროლილი ავტომატების ხმა საახალწლო შუშხუნების ხმა მეგონა.

სხვათა შორის, შემთხვევითი არ უნდა იყოს, 90-იანები ჩემს მოგონებაში სწორედ ზამთრად რომ დაიღეკა. ზამთრად და სიბნელედ. ამ წლებს რომ ვიხსენებ, ზაფხული თითქმის არასდროს მახსენდება, მაშინვე სიცივე და სიბნელე მიდგება თვალწინ; რაღაც ისეთივე უფერული და სევდიანი, როგორც იმდროინდელი ქართული დროშა. და კიდევ – საქართველო ჰგავდა რომელიმე ადგილობრივ ტელეარხზე უხარისხო მაუნყებლობით გადმოცემულ ულიცენზიოდ მოპოვებულ ფილმს, რომელსაც არასდროს არავინ უყურებს.

ბუნებრივია, ასეთ ყოფაში ყველაფერს, რასაც მსოფლიოს ცივილურ ნაწილთან ჰქონდა კავშირი, განსაკუთრებული ხელგაშლილობით და ცნობისმოყვარეობით ვიღებდით. ამ კავშირს კი, ძირითადად, თითო-ოროლა NGO-ს სახით (ან მის გარეშე) წარმოდგენილი დასავლეთევროპელი უზრუნველყოფდა, რომელთაც თან ჩამოჰქონდათ ოდნავ ჭკუის დამრიგებლური განწყობა, ინფორმაცია საკუთარი კულტურის შესახებ, მარილიანი თხი-

ლი, შოკოლადი, ჟურნალ-გაზეთები, ცოტაც – ფასეულობები და ცოტაც – ფული. ჩვენ კი მცირედ კომფორტს გვიქმნიდნენ თავიანთი აქ ყოფნით, რაც ალბათ უფრო იმის ილუზია იყო, რომ ჩვენი ქვეყანა დასავლეთისთვის საინტერესოა; არადა, დასავლეთის მისიონერული ორგანიზაციები იმ პერიოდში უფრო აფრიკელი ბავშვებისთვის ქველმოქმედებასა და იმ რეგიონში მშვიდობის დამყარებით აკეთებდნენ ფულს, რომელსაც ადრე იუგოსლავია ერქვა. აქ ჩამოსულები კომფორტს იმ ინფორმაციითაც გვიქმნიდნენ, რომელსაც გვიზიარებდნენ და რომელსაც ენთუზიაზმით, ძლიერ, თუმცა შენიღბული ცნობისმოყვარეობით, ვისმენდით.

ჩემს შემთხვევაში ცივილიზაციასთან კავშირი ერთი დეტალით იყო გამარტივებული – დეიდაჩემი დიდ ბრიტანეთში ცხოვრობდა. მისი დამსახურებით სკოლაში ყველაზე კარგი საკანცელარიო ნივთები მე მქონდა; მქონდა ილუსტრირებული ზღაპრები, საბავშვო ბიბლია; შემეძლო, გული მეჯვრებინა ჟურნალ Marie Claire-ის თვალიერებით და განსაკუთრებით იქ იმ კაბების ყურებით დავმტკბარიყავი, რომელიც „ქარნალებულში“ ვივიენ ლის პერსონაჟს – სკარლეტ ო'ჰარას აცვია (უფრო კი ის მწვანე კაბა მომწონდა, რომელსაც უკვე გალატაკებულ სკარლეტს შავკანიანი ძიძა ფარდისგან უკერავს); მეთვალიერებინა პრინცი ჩარლზისა და ლედი დაიანას ქორწილისთვის საგანგებოდ მიძღვნილი პრიალა გამოცემა; დაბადების დღეებზე შეძლებისდაგვარად მიმელო ჭრელა-ჭრულა ღია ბარათები; მქონდა კევი Wrigley's და თან Love is...-სა და სხვა მოცულობით, დაშაქრულ კევეებს დაჩვეული თანატოლებისთვის ამეხსნა, რომ ამ კევის გემო შეიძლება ემწაროთ და რადგან ბრტყელი და გრძელია, არ არის აუცილებელი, ხელში დაამრგვალო და ისე დაღეჭო...

მოკლედ, გარკვეული უპირატესობები მქონდა. მაგრამ მთავარი უპირატესობა ის იყო, რომ შემეძლო, უკვე ჩამონგრეული რკინის ფარდის მიღმა, რეალურ ქვეყანაში, თანაც მსოფლიოში ერთ-ერთ საუკეთესო ქვეყანაში – დიდ ბრიტანეთში რეალურად მემოგზაურა. ამაზე დიდი საჩუქარი ბერლინის კედლის დანგრევამდე ოთხი წლით ადრე დაბადებული ბავშვისთვის, ცხადია, არც „ბარბი“ იყო და არც „კოკა-კოლა“, რადგან იქაურობა ამ ყველაფერს ისედაც აერთიანებდა: „ბარბისაც“, „კოკა-კოლასაც“, მაღაზიებს, სათამაშოებს, ზოოპარკებს, პარკებს, ატრაქციონებს, ტელევიზორს უამრავი მულტფილმით, ჩიფსებს, კამფეტებს, დილის ხრატუნებს, გაღიმებულ ადამიანებს ძაღლებით და, მოკლედ, ათასგვარ კაპიტალისტურ სიკეთეს, რომელიც, ყველაფერთან ერთად, ისე ჰარმონიულად ერწყმოდა მარადმწვანე ბუნებრივ გარემოსა და ისტორიულ, შთამბეჭდავ არქიტექტურას, რომ ჯამში ყველაფერი ერთი ყველაზე სასიამოვნო, ენითაუწერელი და მრავლისმომცველი სუნის სახით

უნდა დალექილიყო 90-იანი წლების საქართველოდან წასული ბავშვის ტვინში. სხვათა შორის, სწორედ ბრიტანეთში ყოფნისას მქონდა ჩემს ქვეყანასთან დაკავშირებული ერთ-ერთი პირველი იმედგაცრუება: იქ საქართველოს შესახებ თითქმის არავის არაფერი ჰქონდა გაგონილი ან თუ რამე იცოდა ასეთი გეოგრაფიული წარმონაქმნის შესახებ, დარწმუნებული იყო, რომ ჩვენი ენა რუსული უნდა ყოფილიყო.

ასე იყო თუ ისე, ის ამბავი, სულ ზემოთ რომ ვახსენე, დიდ ბრიტანეთში მოხდა, უფრო ზუსტად ამ კუნძულების ჩრდილოეთ მხარეში – დასავლეთ შოტლანდიაში, ატლანტიკის ოკეანის ყურეში მოქცეული პატარა ტურისტული ქალაქიდან 10 წუთის სავალზე, შუა საუკუნეების ციხე-სიმაგრეებით, ცხვრებით მოფენილი მთებით, ტბებითა და ოკეანით გარშემორტყმულ პატარა სოფელში... 1993 წლის ზაფხულს.

ამ სოფელს დანბეგი ჰქვია. დეიდაჩემი იქ, ატლანტიკის პირას მდებარე საზღვაო ლაბორატორიაში მუშაობდა და ოჯახთან ერთად იქვე ცხოვრობდა. ჰოდა, ბებიასთან ერთად მე და ჩემი დეიდაშვილი ზაფხულის გასატარებლად სამი თვით ჩავედით.

მე რვა წლის ვიყავი, ჩემი დეიდაშვილი – ცხრის. დრო ბევრი გვქონდა, ადგილი კი ისეთი ლამაზი და უსაფრთხო იყო, რომ კაპიტალისტური სიკეთეები როცა მოგვწყინდებოდა, ვსეირნობდით და ვსეირნობდით მარტოები.

ასე გავიცანით ალექსი და ფიმი – ხანშიშესული უშვილო ცოლ-ქმარი, რომელთა მოვლილ, მწვანე, ყვავილებიან ეზოს იმდენჯერ ავუარ-ჩავუარეთ (სოფელი ძალიან პატარა იყო), რომ ერთხელაც სახლში შეგვიპატიყეს. ალექსი მეორე მსოფლიო ომის ვეტერანი აღმოჩნდა და კედელზე სამხედრო ფორმაში გამოწყობილი მისი პორტრეტები ეკიდათ, კიდეც ნათესავეების ქორწილების ფოტოები ჰქონდათ ბევრი და ორი პატარა შავი ძაღლი ჰყავდათ – ჯოკი და ჯასპერი. ორცხოვნილებით და რძიანი ჩაით გავვიმასპინძლდნენ. დეტალები არ მახსოვს, მაგრამ მახსოვს, რომ ორივე მხარე წასიამოვნები დავრჩით. იმდენად, რომ სულ უფრო ხშირად ვსტუმრობდით. მერე ბებიაც მივუყვანეთ სტუმრად.

სავარაუდოდ, წყვილი, უნებურად, იმ დასავლელ ადამიანთა სიაში აღმოჩნდა, რომლებიც გაოცებას ვერ მალავდნენ ქართული 90-იანების გამო და ინტერესითაც გვისმენდნენ.

ბევრი რამე ზუსტად არ მახსოვს. რაც შემდეგ ვიცი, უკვე ერთპატარა სტატიაში ნავიკითხე, რომელსაც ინგლისურ ენაზე ასე ჰქვია: „დანბეგის სოფლის მაცხოვრებლები საქართველოს ეხმარებიან“ და რომელიც შოტლანდიაში, ადგილობრივ გაზეთში, 1994 წლის იანვარს არის დაბეჭდილი. ამ სტატიაში წერია, რომ 1993 წლის ზაფხულს დანბეგის მაცხოვრებლებს, ალექს კამერონსა და მის ცოლ ფიმის საქართველოდან ჩასული ორი გოგონა – ანა და ქეთევანი და მათი ბებია გაუცნიათ. სასიამოვნო, ჭკვიანი და კარგად აღზრდილი გოგონები იყვნენ და შოტლანდიით გულწრფელად მოხიბლულებიო. კამერონები ქართველებს დაუმეგობრდნენ და მერე, როცა ეს უკანასკნელები სამშობლოში წავიდნენ, უკვე მიმონერაც დაინყესო. დეკემბერში ალექსი გოგონების ბებიის წერილმა ძალიან დაასევდიანაო.

არ ვიცი, ასეთი რა მისწერა ბებიაჩემმა; არა მგონია, ის ეთქვა, რომ მე და ჩემ დეიდაშვილს სკოლაში სიცივისგან ფეხის და ხელის თითები მოგვეყინა და შედეგად, მეორე ხარისხის დამწვრობა მივიღეთ ან ის, რომ წყალი როცა არ გვეკონდა ხოლმე, ქუჩიდან თოვლი ამოგვეკონდა და ვადნობდით, ტუალეტის ჩასარეცხად მაინც რომ გამოგვეყენებინა. მაგრამ ფაქტია, რომ ქართული ზამთარის ერთმა-ორმა რეალისტურმა აღწერამ ალექსი იმდენად დაასევდიანა, რომ ჩვენი ყოველგვარი მოლოდინის გარეშე ქველმოქმედება გადაწყვიტა.

წერილის მიღების შემდეგ ალექსმა ის დანბეგის ერთადერთ საშუალო სკოლაში წაიღო (სადაც ჩვენი იქ მცხოვრები დეიდაშვილიც სწავლობდა) და მე და ჩემი (აქ მცხოვრები) დეიდაშვილის ფოტოებთან ერთად კედელზე გააკრა, რომ იქაური ბავშვებისთვის „გაეცნობიერებინა, რამდენად კარგად იყვნენ ისინი შობას, ვიდრე ზოგი სხვა ბავშვი“. მერე სკოლის მონაფეებთან და მასწავლებლებთან ერთად ქველმოქმედების გეგმის დასახვას შეუდგა და ადგილობრივი პარლამენტარიც შეაწახა. მთავარი, რის მოპოვებასაც ცდილობდა, გენერატორი იყო, რადგან ამ მოწყობილობას, მისი თქმით, „სითბოს და სინათლის“ უზრუნველყოფა შეეძლო.

და მართლაც, საკმაოდ მალე ალექსის ჩანაფიქრიდან დეიდაჩემმა (რომელიც ასევე ჩამბული იყო ამ ამბებში) შოტლანდიიდან გვამცნო, რომ შოტლანდიური სოფლიდან საქართველოში წამოსული დახმარება – გენერატორი, ტანსაცმელი, საკანცელარიო ნივთები, წიგნები, სათამაშოები – ტრაილერით მოემართებოდა. მაგრამ, „სიმპსონების“ ბაბუა სიმპსონის თქმის არ იყოს, როგორც ყველა ნამდვილ ამბავს, არც ამ ამბავს აქვს კარგი დასასრული.

საქმე ის იყო, რომ ტრაილერის ჩამოსვლის პუნქტად ოფიციალურად რომელიმე არსებული დაწესებულება უნდა გაგვეფორმებინა. ასეთად კი ჩვენებმა ჩემი დეიდაშვილის სკოლა შეარჩიეს, თან გადაწყვიტეს, რომ გენერატორს და საკანცელარიო ნივთებს ამ სკოლას დაუტოვებდნენ, დანარჩენს კი (ტანსაცმელს, სათამაშოებს) ყრუ-მუნჯ ბავშვთა სახლს გადასცემდნენ.

მეც და ჩემი დეიდაშვილიც, ორივენი, ქალაქის ცენტრში – ვაკეში (მე) და ვერაზე (ჩემი დეიდაშვილი) – მდებარე ისეთ სკოლებში ვსწავლობდით, სადაც იმ დროის „თავმოყვარე“ მშობლებს დაჰყავდათ შვილები. ჩემი დეიდაშვილის სკოლა კი, სადაც ქველმოქმედებას ელოდნენ, კიდევ უფრო განსაკუთრებულად ბურჟუაზიული სკოლა იყო და გაუგებარი ღირსებების საფუძველზე ქალაქში პოპულარული

დირექტორი ჰყავდა, რომელიც ზოგადად, ალბათ, ყველაზე ნაკლებად საჭიროებდა მაშინ ქველმოქმედებას.

და აი, რა მოხდა: ტრაილერის ჩასვლის შესახებ იმ სკოლის დირექტორმა არაფერი შეგვატყობინა, გახსნა ყველა ყუთი და ფუთა და რაც მოეწონა, ყველაფერი სახლში წაიღო ისე, რომ ბავშვთა სახლში წასაღები, პრაქტიკულად, აღარაფერი დატოვა. მეტიც – შოტლანდიიდან დეიდაჩემმა დედამისისთვის ამ ტრაილერში ჩადო ყუთი და ზედ სპეციალურად მისი სახელი დაანერა. ესეც კი გახსნილი დაგხვდა. გენერატორს რაც შეეხება, რალაც პერიოდი იდგა სკოლაში, თუმცა მისით გამთბარი ბავშვები და განათებული საკლასო ოთახები დიდად არავის ახსოვს.

მოკლედ, შოტლანდიის პანანინა სოფლიდან კეთილშობილი მოქალაქეების მიერ გამოგზავნილი დახმარება საქართველოს დედაქალაქ თბილისში ვერ დააფასეს. არადა, ქველმოქმედება ყოველგვარი პათეტიკის გარეშე, გულწრფელად იყო გაკეთებული ისეთი ადამიანების მიერ, რომლებიც დასავლურ სამყაროს აქცევენ იმად, რაც არის და რაც გვიზიდავს მასში.

ალბათ ყველაფერს დამსახურება უნდა.

ალექსი და ფიმი დღესაც კარგად გრძნობენ თავს. ერთადერთი ძაღლები აღარ ჰყავთ ცოცხლები.

და ახლა, ამ ამბებიდან 21 წლის შემდეგ, როცა საქართველო მსოფლიო რუკასაც შეუერთდა, როცა კაპიტალისტური სიკეთეები ნაკლებად გვაკვირვებს და როცა სამყაროსავით დიდმა ქსელმა – ინტერნეტმა – გეოგრაფიული საზღვრები იმდენად შეასუსტა, რომ ჩვენც დაგვეწყოს პირველი სამყაროს პრობლემები (როგორიცაა, თუნდაც, „iPhone-ი მიჯდება, ჯანდაბა, დამტენი იქით ოთახშია!“), ვცდილობ ალექსი და ფიმი არ დავივიწყო და დანბეგში ჩასვლის დროს მოვიკითხო ხოლმე. ვერ ვიტყვი, რომ სამაგალითო ვარ. მაგრამ იმედი მაქვს, არასდროს დამავიწყდება, რომ 90-იანებში მათ ჩვენი გათბობა და განათება უნდოდათ.

უცნობი კახეთი – სოფელი ქვემო მაჩხაანი

კასა სიმონიშვილი

კახეთი ერთ-ერთი იმ კუთხეთაგანია, რომელსაც არ აკლია სტუმარი. ადგილობრივი თუ უცხოელი ტურისტები მრავლად ჩადიან ღვინის ტურებითა თუ კახეთში უხვად მიმოზნეული ძეგლების სანახავად. მათი უმრავლესობა კარგად ცნობილ ძეგლებს სტუმრობს, იქნება ეს ალავერდი, შუამთა, ნეკრესი, ლოპოტა, თელავი თუ წინანდალი. მაგრამ კახეთში არის ნაკლებად ცნობილი და, შესაბამისად, ნაკლებად ტურისტული ადგილები თუ სოფლები, რომლებიც ნამდვილად იმსახურებენ ფართო საზოგადოების ინტერესს, იქ ჩასვლას და დათვალიერებას.

ერთ-ერთი ასეთი ნაკლებად ცნობილი ადგილი სოფელი ქვემო მაჩხაანია, რომელიც სიღნაღის რაიონშია და კარგი, გამართული გზა აკავშირებს წნორთანაც და სიღნაღთანაც.

ქვემო მაჩხაანი XIX საუკუნის ბოლოს ქიზიყის სავაჭრო ცენტრად ჩამოყალიბდა. აქ იმართებოდა ბაზრობა და ქიზიყის

ბასიკო ნადირაშვილის სახლის ლოჯია

სოფლებიდან სწორედ მაჩხაანში ჩადიოდნენ სავაჭროდ. ასე გრძელდებოდა XX საუკუნის თითქმის შუა ხანებამდე, სანამ მაჩხაანის ბაზარს კახეთში ცნობილი ბოდბისხევის ბაზარი არ ჩაენაცვლა.

XIX საუკუნეში ქვემო მაჩხაანის წინ წამოწევასა და გაძლიერებაში დიდი როლი ითამაშეს ამ სოფლის მკვიდრმა ძმებმა დიმიტრი და ბასიკო ნადირაშვილებმა. დიმიტრი ნადირაშვილმა თავისი სოფლის სახელი ფსევდონიმადაც კი აიღო და მაჩხანელად დაენერა. ძმები, განსაკუთრებით დიმიტრი, სათავეში ჩაუდგნენ ახალ წამოწყებებს, შექმნეს ამხანაგობა და დააარსეს ე. წ. სახალხო დეპო – დღევანდელი ტერმინოლოგიით, ალბათ, „სავაჭრო ცენტრი“; გარდა ამისა, ქვემო მაჩხაანში XIX საუკუნის ბოლოს დაარსდა სკოლა, საავადმყოფო და, რაც ყველაზე საოცარია, თეატრი. ქვემო მაჩხაანის ამბებს სისტემატურად აშუქებდა გაზეთი „ივერია“.

მოგვყავს ერთი ამონარიდი, რომელიც „დეპოს“ მუშაობას ეძღვნება და საიდანაც კარგად ჩანს, თუ რა რთულ და, შეიძლება ითქვას, მტრულ გარემოშიც კი უხდებოდათ მუშაობა ამხანაგობაში ჩართულ მაჩხაანელებს, სადამდე მიდიოდა კონკურენტების სურვილი, რომ ხალხი არ მისულიყო „დეპოში“ სავაჭროდ. გაზეთი „ივერია“ 1896 წლის N5:

„ახალ დაარსებულს სახალხო დეპოს ვაჭრობა და საწევრო ფული დღითი დღე ემატება. გამგეობამ საუკეთესო ადგილი იყიდა ამ დღეებში და დიდის შენობის დადგმას აპირებს ამ ზაფხულს, რადგან ხშირად

განჯინა ბასიკო ნადირაშვილის სახლში

ბასიკო ნადირაშვილის სახლი

დუქანი მოჭრილი აივნითა და ამოშენებული კარით

ისე იჭედება დეპო მსყიდველებით, რომ ნემსი არ ჩავარდება. იყიდება გუთნები იმავე ფასად, რა ფასადაც ტფილისში ისყიდება თითოობით. მსყიდველს ათი მანეთი უკან რჩება, გზის ხარჯი და მოცდენა რომ არ ვიანგარიშოთ. წურბელა ვაჭარ-ჩარჩები ათასნაირ სიცრუეს ავრცელებენ ქიზიყის სოფლებში დეპოს შესახებ: „დეპოში იაფად იმიტომ ისყიდება ყველა, რომ ბაქოს ხოლერიანობაში გადარჩენილი საქონელია და დადგება თუ არა ზაფხული, ყველა მსყიდველს ქოლერა ამოჟღეტსო. დეპოში იმიტომა სწერავენ რალაცა ნითელ-ყვითელს ქალაღდით (ჩეკს), რომ მთავრობას წარუდგინონ – ნახეთ რამოდენასა ვაჭრობს გლეხის ხალხი და ფოშტის ფული მოგემატებათო. იაფად იმიტომ გაძლევენ, რომ ზომები და სანყობები პატარები აქვთო, განა მართლა დეპომ დააიაფა? რუსეთშიაც დაიაფდა საქონელიო“ – ვინ მოსთვლის, კიდევ რა სიცრუე-ჭორებს არ ავრცელებენ ხალხის მძარცველ მგლეჯავნი, მაგრამ ხალხს მაინც ვერ აჯერებენ ხალხის უმრავლესობა ლოცვა-კურთხევით იხსენიებს „სამადლო დეპოს“ დამაარსებლებს“.

სოფლის სკოლის შენობა

დუქანი მოჭრილი აივნით

ქვემო მაჩხაანში შემორჩენილია როგორც XIX საუკუნის სოფლის გეგმარება, ასევე უამრავი შენობა, აგებული XIX საუკუნის ბოლოსა და XX საუკუნის დასაწყისში. ამ ნაგებობათა დიდი ნაწილი გადარჩენილია, ზოგი – უკეთესად, ზოგიც – უარესად, მათ შორის – სკოლა, საავადმყოფო, თეატრი და მრავალი დუქანი. თავად „დეპო“ კი იმდენადაა გადაკეთებული საბჭოთა პერიოდში, რომ თავდაპირველი ნაგებობიდან ბევრი არაფერია დარჩენილი. სამწუხაროდ, სკოლაც, რომელშიც საბჭოთა პერიოდში ტექნიკური იყო განთავსებული, სავალალო დღეშია.

ადგილობრივთა გადმოცემით, ქვემო მაჩხაანში ას ოცამდე დუქანი ყოფილა. ყველა მეტ-ნაკლებად სტანდარტული გეგმარებისა იყო: პირველ სართულზე დუქანი ან სახელოსნო, რომელიც დიდი ღიობებით იხსნებოდა ქუჩისკენ, ხოლო მეორე სართულზე – საცხოვრებელი. მეორე სართულიდან ქუჩისკენ აივნები იყო გადმოკიდებული. ასეთი ნაგებობები საკმაოდ ბევრია გადარჩენილი მაჩხაანში, თუმცა თავდაპირველი ფუნქცია დუქნისა ან სახელოსნოსი არც ერთს აღარ აქვს და ყველა საცხოვრებლადაა გადაკეთებული. ეს ყოველივე საბჭოთა პერიოდში მოხდა, როცა მთავრობამ დუქნები დახურა და ვაჭრობა აკრძალა. ისიც აღსანიშნავია, რომ, რადგან ქვემო მაჩხაანი მძლავრი და შედარებით მდიდარი სოფელი იყო, საბჭოთა პერიოდში მრავალი მაჩხაანელი შეენირა რეპრესიებს. როგორც ადგილობ-

დუქანი შემორჩენილი აივნით

დუქანი მოჭრილი აივნით

თეატრის პარტერის სკამი

რივები ამბობენ, სხვა სოფლებთან შედარებით, მაჩხაანში უფრო დიდი გაქანება მიიღო რეპრესიებმა.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ძველ დუქანთა მეორე სართულებიდან მთავარი ქუჩისკენ ხის აივნები იყო გადმოკიდებული და ძალიან გულსატკენია, რომ საბჭოთა პერიოდში ამ აივანთა უმრავლესობა მოჭრეს და დღესდღეობით გვხვდება სახლები, რომლებშიც ფასადის მეორე სართულზე მხოლოდ კარია შემორჩენილი.

თეატრის შენობა

ბასიკო ნადირაშვილის მარნის კარი

ბასიკო ნადირაშვილის მარნის თახჩები

ყველაზე კარგად ქვემო მაჩხაანში თეატრი გადარჩა. თეატრის მშენებლობა დაიწყო 1891 ან 1892 წელს და დამთავრდა 1899 წელს. იგი აიგო მთლიანად შემონიშნულობებით, რომელიც გაიღო ქიზიყის საზოგადოებამ. სოფლის თეატრის კვალობაზე საკმაოდ ტევადია, ორასადგილიანი პარტერთა და იარუსით, სცენის მარჯვნივ და მარცხნივ კი ლოჟებია. აღსანიშნავია, რომ პარტერის სკამები ავთენტურია ისევე, როგორც სასცენო მექანიზმის გადარჩენილი ნაწილიც. მაჩხაანელების თქმით, თეატრს მოძრავი სცენაც ჰქონია, რომელიც, მათი გადმოცემით, დაუშლიათ და მარჯანიშვილის თეატრში წაუღიათ. მაჩხაანის თეატრი ისევე, როგორც სახალხო დეპო, ხშირად ხვდებოდა გაზეთ „ივერი-

სახლი მაჩხაანის უბან ფანიანში, შესასვლელი

სახლი ფანიაში

ის“ გვერდებზე. აი, რას წერდა „ივერია“ 1899 წელს (ნომერი 162): „1899 წლის ივლისს წარმოადგინეს ქვემო მაჩხაანის თეატრის ახალ შენობაში „ხანუმა“, ა. ცაგარელისა და ადგილობრივი სცენის მოყვარეთა დახმარებით. წარმოდგენას ქიზიყის რჩეული საზოგადოება და დიდძალი ხალხი დაესწრო (ღარიბნი უფასოდ). წარმოდგენიდან შემოვიდა ოც თუმნამდის, რომელმაც უნდა გაისტუმროს თეატრისთვის ახლად აგებული შენობის ვალი. მაჩხაანის ინტელიგენცია

თეატრის სასცენო მექანიზმის ნაწილი

აპირებს მოათავსოს წიგნთ-საცავი და სამკითხველო ახლად აშენებულ თეატრის დარბაზში, სადაც კვირა უქმე დღეებში წაუკითხავენ ხალხს ხალხური ენით დაწერილ ლექციებს, ზნეობრივს, სასოფლო-მეურნეობისას და სამკურნალოს“.

ამრიგად, ქვემო მაჩხაანში დაინტერესებული დამთვარიელებელი შეიძლება გაეცნოს კახეთის, კიდევ უფრო ზუსტად ქიზიყის, გამორჩეულ სოფელს, რომელშიც სასწაულებრივად გადარჩა XIX საუკუნის გეგმარებითი ქსოვილი, მრავალი ნაგებობა, მათ შორის ისეთი გამორჩეული, როგორცია მთელ აღმოსავლეთ საქართველოში ერთ-ერთი პირველი თეატრი.

სასიხარულოა, რომ ქვემო მაჩხაანის შესწავლასა და პოპულარიზაციას ჩვენს დროშიც გამოუჩნდნენ ქომაგები, კერძოდ ორგანიზაციები „კულტურული მემკვიდრეობის არასამთავრობო მონიტორინგი“ და „სამოქალაქო ინიციატივა“. მათი მცდელობით 2014 წელს ქვემო მაჩხაანის თეატრსა და ერთ-ერთ საცხოვრებელ სახლს ძეგლის სტატუსი მიენიჭა. „სამოქალაქო ინიციატივა“, რომელიც ადგილობრივი, ქიზიყური ორგანიზაციაა, ამჟამად ცდილობს გააცოცხლოს ქვემო მაჩხაანის თეატრი. ამ ორგანიზაციის მეცადინეობით ქვემო მაჩხაანის თეატრში 2014 წლის 16 ოქტომბერს ორკესტრმა „საქართველოს სიმფონიეტამ“ საქველმოქმედო კონცერტი გამართა, საიდანაც შემოსული თანხა მოხმარდება სასცენო განათების გამართვას, რომლის გარეშეც წარმოუდგენელია თეატრის მუშაობა.

სტატიაში გამოყენებულია „კულტურული მემკვიდრეობის არასამთავრობო მონიტორინგისა“ და „სამოქალაქო ინიციატივის“ მიერ გაზეთ „ივერიაში“ მოძიებული მასალები და კახა ხიმშიაშვილის ფოტოები.

დუქანი შემორჩენილი აივნით

